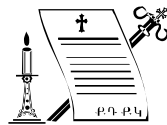

ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹՅԱՆ

ՄՈՎՍԵՍ ՔԵԹՈՂԱՀԱՅՐ
ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍՅՈՒՆԵՑԻ
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՕՁՆԵՑԻ
ՊՈՂՈՍ ՏԱՐՈՆԱՑԻ
ԵՍԱՑԻ ՆՋԵՑԻ
ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՑԻ
ՄԱՏԹԵՆՍ ԴՊԻՐԻ

Ս. ԷՋՄԻԱՇԻՆ -1996

Հոգեւոր Գրադարան

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու Քրիստոնեական
Դաստիարակության և Քարոզչության Կենտրոն

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

Արարեալ երանելի Հարցն մերոց
Մովսես քեթողահաւր եւ
Ստեփանոսի Սիւնեաց Եպիսկոպոսի,
եւ երանելի Հայրապետին
մերոյ Յովհաննես Օձնեցւոյ
եւ երանելի վարդապետացն մերոց
Պողոսի Տարօնացւոյ եւ
Եսայեայ Նչեցւոյ
եւ երիցս երանեալ սուրբ Հաւրն մերոյ
Գրիգորի Տաթեւացւոյ
եւ ոմն բանասեր գիտնականի
Մատթէի Դպրի

Ի վանորեաս Հայաստանեայց աշխարհի
Է-ԺԴ դար

ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹՅԱՆ

Արված մեր սուրբ Հայրեր
ՄՈՎՍԵՍ ՔԵԹՈՂԱՀՈՐ ԵՆ
ՍՅՈՒՆԻՔԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ,
նաեւ մեր երանելի Հայրապետ
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՕՋՆԵՑՈՒ
ԵՆ երանելի մեր վարդապետների՝
ՊՈՂՈՍ ՏԱՐՈՆԱՑՈՒ ԵՆ
ԵՍԱՅԻ ՆՉԵՑՈՒ
ԵՆ մեր երիցս երանելի սուրբ Հայր
ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՑՈՒ
ԵՆ մի բանասեր գիտնականի՝
ՄԱՏԹԵՆՈՍ ԴՊԻՐԻ
Կողմից

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ Ա

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Մատիք առ Տէր եւ առէք զլոյս. ալէլուիա:
Ճաշակեցեք եւ տեսէք զի քաղցր է Տէր. ալէլուիա:

Պաշտամունքը, ծիսական արարողությունները առանցքն են Հանդիսանում քրիստոնեական Հավատքի: Առանց կրոնական ծիսակատարությունների և հասարակաց աղոթքի կրոնն չկա: Քանզի պաշտամունքը դա անհատական աղոթքի կերպ չի, այլ Հավաքական, ուր Հավատացյալները միասնական կերպով մասնակցում են հոգևոր արարողությանը՝ երգերով, աղոթքներով և օրհնաբանություններով:

Հիսուս ևս մասնակցեց ծիսական արարողություններին, ուսուցանեց աղոթելու նոր ձև, հաստատեց խորհուրդներ և պատգամեց Համայնաբար կատարել աստվածպաշտությունը:

Քրիստոնեության զարգացման և տարածման հետ մեկտեղ, Եկեղեցու Հայրերը սահմանեցին Հասարակաց աղոթքի ժամեր, գրեցին պատարագամատույցներ, որը դարերի ընթացքում ճոխացվեցին հոգևոր երգերով ու աղոթքներով:

«Ժամակարգութիւնները յօրինուեցին էսպէս վանականներուն եւ հաւատացեալներուն առիթներ ստեղծելու համար որպէսզի հաւաքականօրէն եւ տեւաբար հաղորդութեան մէջ ըլլան Աստուծոյ հետ պաշտամունքի կրօնաբոյր եւ հոգեւոր միջնորդութիւն մէջ, որ ինքնին անձնական աղօթքի, ներհայեցողութեան ու խորհրդածութեան կարելիութիւն եւ մղում ստեղծող ոյժ մը ունի իր մէջ: Մարդը չի կրնար այդ ոյժը լիովին զգալ եւ արժեւորել իր կեանքի մէջ, մինչեւ որ հաղորդակից, մասնակից չդառնայ ժամերգութեանց բովանդակութեանը»:

Այսպիսի բնորոշում է սովել ժամերգության խորհրդին Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Սակայն կրոնական պաշտամունքը Հավատացյալի հոգևոր

կյանքի նորոգությունն չի դառնա, եթե նա անգիտակից և կրավորական կերպով մասնակցի արարողություններին: Սույն մտահոգություննից էլ դրդված Քրիստոնեական Դատարարակության և Քարոզչության Կենտրոնի նախաձեռնությամբ պատարաստվեց այս գիրքը: Գրքի նպատակն է մեր Եկեղեցու Հայրերի ժամերգության բացատրություններից և մեկնություններից Հավաքելով Համապատասխան լուսաբանող Հատվածներ վեր հանել սովյալ ժամերգության թե՛ աղոթքի ու քարոզների և թե՛ շարականների ու սաղմոսների բացատրությունը և այդ ողջ արարողության կատարման նպատակաուղղվածությունը:

Հեղինակ և գլխավոր խմբագիր Արամ Դիլանյանի աշխատանքը շահեկան է ոչ միայն ժամերգությունների կատարման ընթացքի, ժամի և խորհրդապաշտության, այլև անհրաժեշտ տեղեկությունների նկատմամբ եկեղեցու, ժամագրքերի, ժամերգությունների ընթացքում օգտագործվող սպասքերի, Համաքրիստոնեական բառերի ու բարեպաշտական սովորությունների բացատրությամբ:

Հավատացաց ենք, որ սյուն գիրքը կդառնա Հայ Հավատացյալի սրտին խոսող, ժամերգությունների ներքին բովանդակությունը և խորհուրդին հասու դարձնող, քրիստոնեական հարուստ կյանք սովող գիրք:

Վազգեն վարդապետ Միրզախանյան

ՄՈՒՏՔ

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու ժամերգությունները Եկեղեցու աղոթական կյանքի հիմքն են, որոնք իրենց հիմնական նշանակությամբ ընդհանրական աղոթքներ են, առանց որի Եկեղեցում չի կարող լինել հոգևոր կյանք: Ժամերգության ընթացքում ընթերցվում է Սուրբ Գիրքը, և շարականների միջոցով բացատրվում օրվա խորհուրդը, իսկ սարկավազի քարոզներից խմանում ենք, թե ինչպես պետք է մոտենալ սրբություններին և ինչպես մեր աղոթքները միահյուսել ընդհանուր աղոթքին, որը քահանան, վերցնելով ժողովրդից, մատուցում է Աստծուն:

Վերջին շրջանում բավականին նոսրացել են աղոթողների շարքերը: Հիմնական պատճառը, իհարկե, մեր ժամանակներն են, երբ մարդիկ հեռանում են Աստվածային լույսից և աշխարհի վայելքները գերադասում հոգևոր քաղցրությունից, իսկ չարն էլ իր հերթին աստվածացնում է պատերազմը մարդկանց հոգիների համար և օգտագործում ամեն զինք՝ հեռու պահելու մեզ աղոթելուց:

Եկեղեցի եկողներից շատերն էլ ժամերգությանը վերաբերվում են որպես լոկ երգեցողության և միայն մոմ վառելով՝ հեռանում են: Ոչ բոլորն են այսօր գիտակցում աստվածաշնորհի անհրաժեշտությունը և անտեղյակ են ժամերգության խորհուրդին:

Նաև այսօր ոչ բոլորին է հասկանալի ոսկեդարյան գեղեցիկ հայերենը, ուստի պարզ է նաև տվյալ ժամերգության ընթացքում հնչածը, բուն նախատակը և էությունը:

Այսպիսով, այս անբնական վիճակը գոնե որոշ չափով ուղղելու համար, ի մի բերեցինք ժամերգության մեկնությունը վերաբերվող մեր Եկեղեցու հայրերի ավանդած ժառանգությունը և, ընտրելով դրանցից առավել դյուրամատչելիները, շարադրեցինք այս գրքում՝ որպես ընդհանրական աղոթքների մասին նախնական ծանոթություն ձեռնարկ:

Այս բնագավառում ամենամեծ հեղինակությունները յոթերորդ դարի երեք մեծանուն հայրերն են: Նրանցից առաջինը Մովսես Սյունեցին (Քերթովահայրն) է: Նա իր ժամանակին եղել է Հայ Եկեղեցու ավագ վարդապետը: Ապա Հովհաննես Օձնեցի հայրապետը և Մովսես Սյունե-

ցու աշակերտ Ստեփանոս Սյունեցին, ով իր ժամանակին հայտնի է եղել Հռոմում և Կոստանդնուպոլսում:

Ապա հաջորդում են՝ Պողոս Տարոնացին, Եսայի Նչեցին և Գրիգոր Տաթևացին:

Վերջին շրջանի հեղինակներից ներառել ենք նաև Մաղաքիա Օրմանյանի, Գաբրիել Ավետիքյանի, Նորայր Պողարյանի գործերը և ևս մի հեղինակի, ում Օրմանյանը Մատթեոս Դպիր է անվանում, սակայն այս պարագան հավաստող մեկ այլ վկայություն չգտանք, չնայած գտանք այն ձեռագրի ընդօրինակությունը, որից 1759 ը և 1795 թթ. -ին Կոստանդնուպոլսի Հակոբ պատրիարքի հրամանով տպագրվել է «Մեկնություն ժամակարգութեան» գիրքը: Օրմանյանը իր «Հայ Եկեղեցու ծիսագիտությունը» աշխատությունում մեջբերումներ է անում այս գրքից՝ նշելով, որ այն Մատթեոս Դպիրի գրչին է պատկանում:

Սկզբում նախատեսել էինք հրատարակել միայն այս գիրքը փոքրիկ հավելումներով, սակայն վերջիններս այնքան սովորացան, որ իրենց ծավալով գերազանցեցին հիմնական նյութին: Վերջապես որոշվեց այս ամենը հրատարակել մի ամբողջական գրքույկում:

Մենք գիտակցաբար այստեղ չենք ընդգրկել Խոսրով Անձևացու, Գրիգոր Խլաթեցու և Մովսես Երզնկացու գործերը, որովհետև դրանով գրքի ծավալը ևս մի քանի անգամ կմեծանար, այլ թողել ենք հետագային:

Ասենք, որ գրքում չկան ժամերգության ընթացքին վերաբերող մանրամասներ և առանձին աղոթքների մեկնություններ, այլ հիմնական շեշտը դրված է տվյալ ժամի խորհուրդի և աղոթելու պատճառների վրա: Օրինակ՝ նախ նկարագրվում է Եղեմի պարտեզը, ու պատմվում է Ադամի և Եվայի հետ այդ ժամին կատարվածի մասին: Այնուհետև, անցնելով Հին Ուխտի ժամանակաշրջանին, վեր են հանվում այն իրադարձությունները, որոնք բանալի կարող են լինել տվյալ ժամի խորհուրդը հասկանալու համար: Եվ որ ամենակարևորն է, պատմվում է Ավագ շաբաթվա և նրան հաջորդող դեպքերի մասին, որոնք ևս տվյալ ժամին կատարվեցին:

Այսինքն՝ նշվում է, թե ժամակարգության իննը ժամերից յուրաքանչյուրին նախատեսվածները՝ Ադամն ու Եվան, ինչ մեղքեր գործեցին, և հետագայում այդ նույն ժամերն Քրիստոս իր կրած չարչարանքներով

ինչպես քակեց այդ մեղքերը և մարդկութեան առջև վերստին բացեց փրկութեան ճանապարհը ու դրախտի փակված դուռը:

Եվ վերջապես հիշեցվում է Տիրոջ երկրորդ գալստյան մասին և հորդորվում է ժողովրդին՝ ապրել աղոթալից կյանքով և պատրաստ լինել այդ Մեծ օրվան:

Այսպիսով, գուգահեռի մեջ դնելով Հին և Նոր կտակարանները, իրար են կապվում որոշ դեպքեր, որոնց միջև հազարամյակների հեռավորություն կա, և մեկով բացահայտվում է մյուսի խորհուրդը: Հիմնականում նշվում է այն հանգամանքը, որ Եդեմի պարտեզում նախաստեղծների կատարած ամեն մի մեղանշման դեմաց մեր Տերը իր տնօրինութեամբ համապատասխան փրկչական գործողությունը կատարեց:

Ինչ վերաբերում է գրքի կառուցվածքին, այն պայմանավորելով ժամագրքով և ժամակարգութեան ընթացքով, մեր շարադրանքում թարգմանաբար առանձին հատվածներով բերել կամ իրար ենք միահյուսել միևնույն խորհրդի, հասկացութեան կամ գրվազի մասին Եկեղեցու հայրերի գործերի փոխադարձաբար իրար լրացնող համապատասխան մասերը, շնորհիվ որի այս գործում հավաքաբար ներկայացվում են մեր Եկեղեցու վերը հիշված հայրերի մեկնությունները, որոնք ընթերցողին կօգնեն առավել խորութեամբ հասու լինել ժամերգութեան խորհրդին և ընթացքին:

ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹՅԱՆ

Յաղօթն կացցեն առ Քեզ ամենայն սուրբք ի ժամ ընդունելի
Սաղմ ԼԱ.6

ՆԱԽԱԲԱՆ

ԺԱՄԱԳՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ժամագիրք անվանումը ծագում է «ժամ» կամ «ժամասացություն» բառից՝ որը նշանակում է՝ «Գիր աղօթից պաշտելոյ ըստ ժամուց»։ Սկզբնական շրջանում կոչվում էր՝ «Կարգաւորութիւն հասարակաց աղօթից», այստեղից էլ՝ «Ժամակարգություն»։ Հետագայում անվանվել է նաև «Գիրք աղօթից» և «Աղօթամատոյց», իսկ սասանհինգերորդ դարից «Ժամագիրք»։ Լեզուն ոսկեդարյան շրջանի գրաբարն է։

Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի օրոք (239-326) Հայ եկեղեցում պաշտամունքները՝ հասարակական աղօթքները, ըստ առաքյալների սահմանած կարգի, հիմնականում Աստվածաշնչի ընթերցանությունից և սաղմոսերգություններից էին կազմված և կատարվում էին հունարեն ու ասորերեն լեզուներով։

Նախքան Սուրբ Գրքի հայերեն թարգմանվելը եկեղեցում ընթերցումները կատարվում էին նշված լեզուներով, ապա՝ տեղում թարգմանվում հայերեն, և դրա խմատը քարոզի ձևով սրվում էր ժողովրդին ու մեկնաբանվում։

Առաջին անգամ Հայ եկեղեցում «Ժամագիրքը» ներմուծեցին և հիմնավորապես ժամասացությունը կարգի դրեցին սուրբ Սահակ Պարթևն (387-436) ու սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցը (361-439)՝ հիմք ընդունելով Հուլյն եկեղեցու ժամագիրքը։ Նրանց են վերագրվում նաև Գիշերային ժամերգության քարոզներն ու աղօթքները։

Ըստ նրանց հաստատած կարգի՝ ամեն օր ասվում էին Դավթի սաղմոսները, որոնք բաժանված էին ութ կանոնների և որոնց կցվում էին տասը մարգարեական օրհնություններն ու աղօթքները՝ իրենց համապատասխան քարոզներով։ Առավոտյան ժամերգությանը ասվում էր «Հարց»-ը իր փոխերով՝ կիրակի օրերին ավելացվում էր «Մեծացուսցէ»

-ն՝ իսկ տերունական և սրբերի տոներին համապատասխան ընթերցումներ էին կատարվում։ Սրանց հետ կարգված էին ութ եղանակային ձայները և երկու ստեղինները՝ որ հետագայում չորս դարձան՝ իրենց հոգեկից շարականներով հանդերձ։

Այնուհետև Հայ եկեղեցու հայրերը շարունակեցին ժամագրքի կազմավորման գործը՝ համալրելով իրենց կողմից նոր աղօթքներով։

Այսպես՝ Գյուտ հայրապետին (461-478) է վերագրվում Արևադալի ժամերգության «Յարևելից մինչև ի մուսս արևու, ընդ ամենայն տեղիս» քարոզը։

Հովհաննես Մանդակունի հայրապետին (478-490) վերագրվում է Գիշերային ժամերգության «Ձարթուցեալք» քարոզը և «Զքեն գոհանամք» աղօթքը, նաև «Ճաշու» երրորդ, վեցերորդ և իններորդ ժամերի «Աղուհացից» -ը և մեծ քարոզներն ու աղօթքները։

Եզր կաթողիկոսը (630-641) սահմանել է «Փառք ի բարձունս» -ին հաջորդող «Եղիցի» սաղմոսը։ Նրան է վերագրվում նաև առավոտյան ժամերգության վերջին մասի գատումը և «Արևադալի» անվան ներքո առանձին ժամերգության կազմումը։

Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու (951-1003) «Աղօթամատեան» -ից վերցված են մի քանի աղօթքներ՝ Բան ԺԲ՝ «Մաղթանք գօրաւոր», Բան ԽԱ՝ «Աղօթք գօրաւոր», Բան ՂԳ՝ «Մաղթանք ի դիւաց պահպանութեան» և Բան Զ՝ «Աղերս առ Տիրամայր ս. Աստուածածինին», որոնք կարգացվում են Հանգստյան ժամերգության ընթացքում։

Սուրբ Ներսես Շնորհալի հայրապետը (1166-1173)՝ առանց խախտելու ժամակարգությունը՝ մեծ թվով նոր աղօթքներ, հորդորներ ու երգեր հյուսեց ժամերգությունների համար։

Գրիգոր Անավարդեցի հայրապետը (1293-1307) «Մեծացուսցէ» -ն ամենօրյա դարձրեց և իր կողմից մի շարք «Մեծացուսցէ» -ներ շարադրեց։

Հետագայում սուրբ Գրիգոր Տաթևացին (1346-1410) և ուրիշները արդեն կազմավորված ժամագրքի մեջ նոր աղօթքներ, գանձեր ու տաղեր ավելացրեցին, որով և ժամագիրքը, թովմաս Մեծոփեցու (1378-1446) վերջնական խմբագրումից հետո, ստացավ իր այսօրվա տեսքը։

Իսկ ժամակարգության խրատները խմբագրեց Գրիգոր Տաթևացու ժամանակակից և դասընկեր Գրիգոր Խլաթեցին (1349-1425), որը նաև Մերենց անվամբ է հայտնի։

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱՂՈԹՔԻ ԿԱՐԳԸ

Հայտնի է՝ որ մովսիսական Հին օրենքի համաձայն՝ օրը յոթ անգամ էին ընդհանրական աղոթք կատարում, ինչպես Դավիթն է ասում՝ «Օրվա մեջ յոթն անգամ Քեզ պիտի օրհնեմ» (Սաղմ. ձժԸ 164):

Հրեաների ամենօրյա աղոթքների համար սահմանված առաջին ժամը երեկոն էր՝ որովհետև օրվա սկիզբը երեկոն էր համարվում համաձայն Դավիթ մարգարեի խոսքի՝ «Ես Աստծուն ձայն տվի, և Տերը ինձ լսեց: Երեկոյան, առավոտյան և կեսօրին պատմեցի ու խոսեցի, և Նա իմ ձայնը կլսի» (Սաղմ. ԾԴ 1718): Այնուհետև հաջորդում էր Հանգստյան ժամի աղոթքը և ապա՝ Գիշերային ու Առավոտյան ժամերինը: Ինչպես Դավիթն է ասում՝ «Կեսգիշերին ելնում էի գոհություն մատուցելու քեզ» (Սաղմ. ձժԸ 62), և՝ «Առավոտյան կանուխ խոսում էի Քեզ Հետ» (Սաղմ. ԿԲ 7):

Այս զորա ժամերգությունները, ըստ Հին օրենքի, գիշերն էին կատարվում, և ևս երեք ժամերգություններ՝ ցերեկը, որոնք են՝ Երրորդ ժամը, Վեցերորդ ժամը և Իններորդ ժամը, որը և նրանց վերջին աղոթածամն էր:

Իսկ Նոր Ուխտի քրիստոնեական Եկեղեցում ավելանում են ևս երկու ժամերգություններ. դրանք են՝ «Արևագալը», որն Առավոտյան ժամից հետո է կատարվում, և «Ուղաղականը»՝ Երեկոյան ժամից հետո, որպեսզի ինը ժամերգություններ լինեն՝ ըստ Հրեշտակների ինը դասերի: Եվ Եկեղեցու դասերը նույնպես թվով ինն են:

Ընդհանրական աղոթքի պատճառները ըստ Մատթեոս Դավիթի

Հարց. -Ինչո՞ւ ենք ինն անգամ աղոթում և ոչ ավելի կամ պակաս: Պատասխան. -Որովհետև երկնքում Հրեշտակների ինը դասերը մշտապես փառաբանում են Ամենասուրբ Երրորդությունը՝ իսկ մենք՝ Հո-

ղեղեններս՝ ըստ սուրբ Հայրերի սահմանած ավանդույթների ու կանոնների՝ ինն անգամ աղոթք մատուցելով՝ Հետևում ենք Հրեշտակներին՝ Տեր Աստծու երկնային փառաբանիչներին: Ինչպես Դավիթ մարգարեն է հորդորական ձայնով երգելով ասում՝ «Օրհնեցե՛ք Տիրոջը՝ նրա բոլոր՝ Հրեշտակներ» (Սաղմ. ձԲ 20) և՝ «Օրհնեցե՛ք Տիրոջը՝ նրա բոլոր՝ գործերը» (Սաղմ. ձԲ 22): Այսինքն՝ երկնքի ու երկրի բնակիչներ՝ օրհնեցե՛ք Աստծու Ամենակալ Տերությունը:

Ինչո՞ւ: Որովհետև՝ եթե բոլոր արարածները պարտավոր են օրհնել Արարչին՝ ապա առավել ևս մենք՝ երկրածիններս, պարտավոր ենք օրհնություն և գոհություն վերառաքել առ Աստված բազում պատճառներով:

Նախ՝ որ մեզ անդուլությունից գոյություն բերեց՝ ըստ առաքյալի խոսքի՝ «Ձեզած բաները գոյություն է կոչում» (Հռոմ. Դ 17): Նույնն են վկայում Դավիթը՝ «Նա ստեղծեց մեզ՝ և ոչ թե մենք եղանք» (Սաղմ. ՂԹ 3) և Մովսես մարգարեն՝ «Մի՞թե նա այն Հայրը չէ՞՝ որ քեզ չահեց՝ քեզ արարեց ու Հաստատեց քեզ» (Բ Օրենք ԼԲ 6):

Երկրորդ՝ որովհետև Աստված Իր պատկերով ստեղծեց մեզ՝ ըստ այնմ՝ թե՛ «Աստծու պատկերով ստեղծեց նրան» (Ծննդ. Ա 27):

Երրորդ՝ ամեն ինչ տվեց մարդուն վայելելու համար. տեր և իշխան կարգեց նրան բոլոր արարածների վրա՝ ըստ այնմ՝ թե՛ «Ամեն ինչ դրիր նրա ոտքերի ներքո՝ ոչխար՝ արջառ և ամեն ինչ» (Սաղմ. Ը 8):

Չորրորդ՝ դրախտում կարգեց բնական օրենքը՝ որպեսզի դրանով ելնենք վերին արքայություն: Սակայն Արարչի պատվիրանը խախտելով՝ կորցրեցինք Տերունական կերպարանքը՝ որը հետո Քրիստոսով դարձյալ ետ ստացանք՝ առավել՝ քան ունեինք:

Նախ՝ որովհետև այնժամ դրախտում պատկերը կորցրեցինք՝ իսկ այժմ՝ շնորհով Աստծու որդի եղանք՝ ըստ այնմ, թե՛ «Իսկ ովքեր նրան ընդունեցին՝ նրանց իշխանություն տվեց լինելու Աստծու որդիներ» (Հովհ. Ա 12):

Երկրորդ՝ այնտեղ դրախտից արտաքսվեցինք՝ իսկ այստեղ արքայությունը տրվեց մեզ՝ ըստ Քրիստոսի խոսքի՝ «Ինչպես և իմ Հայրը ինձ խոստացավ տալու արքայությունը՝ այնպես էլ ես եմ ձեզ խոստանում» (տե՛ս Ղուկ. ԻԲ 29):

Երրորդ՝ այնտեղ մարդը կյանքի և մահվան միջև էր՝ այստեղ նրան

անմահություն չնորհվեց՝ ինչպես Քրիստոս սասց՝ «Եթե մեկը իմ խոսքը պահի՝ մահ չի տեսնի հավիտյան» (Հովհ. Ը 51):

Չորրորդ՝ այնժամ ընկերակից էր հրեշտակներին՝ իսկ այժմ նրանցից ավելի բարձր է՝ ըստ այն խոսքի՝ թե՛ «Քո հրեշտակներից փոքր-ինչ ցածր դրիր նրան և փառք ու պատվով պսակեցիր» (Սաղմ. Ը 6): Նաև առաքյալն է ասում՝ «[Հրեշտակները] սպասարկող հոգիներ են՝ որոնք ուղարկվում են ի սպասավորություն նրանց՝ որ ժառանգելու են փրկությունը» (Եբբ. Ա 14):

Այս և ուրիշ պարզեցումների համար պետք է օրհնել Պարզեցատուն՝ որպեսզի ապերախտ չգտնվենք: Այս պատճառով առաքյալը միտակցորեն է մեր միտքը ճանաչելու համար Աստուծո երախտիքները՝ ասելով՝ «Ի՞նչ բան ունես՝ որ ստացած չլինես. և եթե ստացել ես՝ ինչո՞ւ ես պարծենում չստացողի պես» (Ա Կորն. Դ 7): Այսինքն՝ սառնալով պարզեցները՝ հանդգնում ես ուրանալ՝ առանց մտաբերելու ու վկայելու: Իսկ երբ աղոթում ենք՝ այդպիսով հայտնում ենք՝ որ չենք մոռացել Աստուծո բարիքները:

Սակայն դու տես և ուշադրություն դարձրու՝ որ արարչագործության սկզբում նախատեսված Ազամը բերկրում էր հրեշտակների հետ դրախտում և ցնծալով ու խայտալով օրհնում Աստուծուն: Իսկ երբ բանասրկուի պատրանքներով տարված՝ գանց առավ տերունական հրամանը՝ այդժամ շեղվեց հրեշտակների ընկերակցությունից և դրախտի վայելչությունից: Թեպետև հրեշտակների միաբանությունն մեջ անմիաբան եղավ՝ այդուհանդերձ Աստված նրան խալառ չլքեց՝ այլ կամեցավ դարձյալ հրեղեններին դասակից դարձնել՝ և սա՝ ոչ սակավ՝ այլ գանազան նշաններով՝ կամեցավ իր ծառաներին ցույց տալ: Երբեմն խորհուրդները գանազան օրինակներով նահապետներին պատկերելով՝ երբեմն էլ մարդարեները հայտնապես կանխաձևեցին՝ ինչը հայտնի է նրանց գրքերից:

Իսկ եթե ուզում ես այս մեկնությունները առավել մանրամասն գիտենալ՝ հարցրու՛ ու սովորի՛ր՝ կամ ընթերցի՛ր ու իմացի՛ր: Դիմի՛ր նահապետներին և սովորի՛ր Հակոբի սանդուղքի տեսիլքից, թե ինչպես հրեշտակները վայր էին իջնում և մարդիկ վեր էլնում: Այսինքն՝ հրեշտակները և մարդիկ պիտի միմյանց խառնվեն և միաձայն օրհներգեն Աստուծուն: Այս հայտնությունը մարդարեություն էր բոլոր հեթանոսների մասին:

Երկրպագության ժամանակ դեմքով դեպի արևելք շրջվելը ըստ Պողոս Տարոնացու

Ինչպես ավանդել են սուրբ առաքյալները, Քրիստոսին հավատացողները Աստուծուն երկրպագելիս դեմքով դեպի արևելք են դառնում: Ըստ Ղուկաս ավետարանչի՝ Փրկչի համբարձման ժամանակ առաքյալները երկրպագեցին Տիրոջը ու վերադարձան Երուսաղեմ: Եվ այդ վայրը՝ Ձիթենյաց լեռը, որտեղից Քրիստոս համբարձվեց, Երուսաղեմի արևելյան կողմում է գտնվում:

Կյուրեղ Երուսաղեմցի հայրապետը գրում է՝ «Նա, Ով Գողգոթայից իջավ դժոխք, արևելյան կողմից՝ Ձիթենյաց լեռան վրայից վերացավ առ Հայր»:

Եղիսե մարգարեն երկրպագություն նշանակեց Հովաս արքային արևելյան կողմում՝ ասելով. «Ա՛ն քո աղեղն ու նետերը: Աղեղը ձեռքովդ լարի՛ր: Բա՛ց արևելյան կողմի պատուհանդ և արձակի՛ր: Սա Տիրոջ փրկության նետն է» (Դ թագ. ԺԳ 17): Սա նշանակում է բացել և դեպի արևելք ուղղել մեր մտքի ու մարմնի աչքերը, և լարելով լեզվի աղեղը՝ Աստվածային խոսքով նետահարել դեկրի բազմությունը:

Իսկ բազում օրեր լաց ու կոծը առաջին մարդու անկման համար է, և ծնկի գալով նրան ենք նմանվում: Մինչդեռ կիրակի օրը ծնկի չենք գալիս, այլ՝ որպես Քրիստոսի հետ հարություն առած հոտնկայս ենք աղոթում՝ նորոգված Տիրոջ հարությունից, որը լինելու է վերջին օրը: Այդօրինակ երկրպագությունը նաև սրբերի երկնային բարձրության ակնկալությունն ունի:

Դեմքով դեպի արևելք՝ սուրբ նշանի առջև խոնարհվելը, խաչյալ Քրիստոսին երկրպագելու խորհուրդն ունի, իսկ ծնկի գալը՝ Ահավոր Դատավորի առջև լինելու խորհուրդը, ըստ մարգարեի խոսքի՝ «Տիրոջ դիմաց պիտի սիւնեմ աղոթքն իմ և Նրա առջև նեղությունս պիտի պատմեմ» (Սաղմ. Ծ Ա 24): Նաև՝ «Աստված, կյանքս Բեզ կպատմեմ, արցունքներս առջևդ կդնեմ, ինչպես Դու ինձ խոստացար» (Սաղմ. ԾԵ 9):

Սուրբ Եկեղեցին ընդհանրական աղոթքի վայր

«Իմ Տունը աղոթքի Տուն պիտի կոչվի»
(Եսայի ԾՁ 7)

Ինչպես Փրկիչն է ասում՝ «Հոգի է Աստված, և Նրա երկրպագուները պետք է Հոգով և ճշմարտությամբ երկրպագեն» (Հովհ. Դ 24): Նաև ս. Ամբրոսիոսն է ասում՝ «Աստծուն տիեզերքը չի կարող պարունակել՝ ասկայն մտքով ինչ-որ կերպով ճանաչում ենք Նրան՝ որովհետև միտքը դրա համար է ստեղծված»: Եվ այդ պատճառով է մարդն Աստծու տաճար կոչվում՝ ըստ Պողոսի խոսքի՝ «Զգիտե՞ք որ Աստծու տաճար էք դուք, և Աստծու Հոգին է բնակվում ձեր մեջ» (Ա Կորն. Գ 16):

Հետևաբար՝ ուր էլ որ լինես, աղոթի՛ր Աստծուն՝ որովհետև ամենուր ես Աստծու տաճար՝ «Ուզում եմ՝ որ սղամարդիկ աղոթեն ամեն տեղ՝ սուրբ ձեռքերը բարձրացնեն դեպի վեր առանց բարկության և երկմտության» (Ա Տիմ. Բ 8): Այս պատճառով՝ ուր էլ որ լինեք ամենուր պետք է վկայել, գոհություն մատուցել և աղոթել Աստծուն՝ Նրա անսպառ բարության համար:

Ամեն տեղ էլ կարող ենք վշտանալ և կարոտել Աստծու օգնությանը: Ինչպես և ասվում է՝ «Աստծու արարածներին հետ տհաճություններ են լինում ու գայթակղություններ՝ մարդկանց որդիների համար, նաև անզգամների ոտքերի տակ որոգայթներ են լինում»: Դրա համար, ուր էլ որ լինես, մտի՛ր քո մտքի սենյակը և աղոթի՛ր քո Տեր Աստծուն: Հայտնի է՝ որ աղոթքները լինում են ընդհանրական, երբ հավաքվում են բոլոր հավատացյալները, որպեսզի դուրսվե՞ր լսելի լինեն, և առանձնական:

Առանձնական աղոթքը կարող է ամենուր լինել՝ մի որևէ մեկուսի վայրում՝ ինչպես ասվում է Ավետարանում՝ «Այլ դու երբ աղոթես՝ մտի՛ր քո սենյակը՝ փակի՛ր քո դռները և ծածուկ աղոթի՛ր քո Հորը» (Մատթ. 2 6), ինչպես և Փրկիչը վարվեց՝ «Եվ Ինքը հեռացավ նրանցից մոտ մի քարը նկեց, ծնրադրեց՝ աղոթում էր և ասում» (Ղուկ. ԻԲ 41):

Ընդհանրական աղոթքը ամենուր չի արվում՝ այլ դրա համար հատուկ սահմանված վայրերում՝ այսինքն՝ եկեղեցում՝ որովհետև եկեղեցու շինությունը իր բազմաթիվ մասերով խորհրդանշում է աղոթողներ

րի միաբանությունը և միակամությունը:

Եվ այս ամենի համար ավետարանիչն ասում է՝ «Իմ տունը պետք է աղոթքի տուն լինի» (Ղուկ. ԺԹ 46): Որովհետև եկեղեցում ասված աղոթքը առավել լսելի է՝ ինչպես գրված է՝ «Այժմ իմ աչքերը բաց կլինեն ու իմ ականջները սուր՝ որ լսեմ այս տեղում կատարվող աղոթքը» (Բ Մնաց. է 15): Այնուհետև ասում է՝ «Ահա ընտրեցի և սրբազոր՝ ծեցի այս տունը՝ որպեսզի իմ անունը այստեղ լինի հավիտյան և իմ աչքն ու սիրտը այստեղ լինեն ընդմիշտ» (Բ Մնաց. է 16): Այսինքն՝ որպեսզի լսի աղոթողները աղանչները:

Իսկ հետևյալ խոսքը՝ «Երկնքից կրակ իջավ ու լափեց ողջակեզն ու գոհերը: Տիրոջ փառքը լցրեց տաճարը» (Բ Մնաց. է 1-2)՝ ցույց է տալիս՝ որ եկեղեցում մատուցած աղոթքը Աստված սիրով ընդունում է և պահում ու պահպանում է այս տեղը, որը իրեն հաճելի է:

Ղուկաս ավետարանիչը գրում է՝ որ Տերը այնտեղ ոչ միայն սովորեցնում էր՝ այլև այնտեղ գտավ Նրան Իր մայրը: Ավետարանիչը նաև գրում է՝ «Զգիտե՞ք՝ թե ես Հորս տանը պետք է լինեմ» (Ղուկ. Բ 49):

Ոսկեբերանը Ղուկասի խոսքերի կապակցությամբ ասում է. «Ինչպես Աստծու Որդին քաղաք մտնելով գնաց Իր Հոր տունը՝ այնպես էլ դուք՝ Քրիստոսին հավատացողներ և աշակերտներ, քաղաք մտնելով՝ գնացե՛ք եկեղեցի»: Փրկիչը եկեղեցին պատվում է նաև Իր Մարմնի ու Արյան խորհրդով, ինչպես և գրված է՝ «Տիրոջ փառքը լցրեց տաճարը» (Բ Մնաց. է 1), «Ամպը ծածկել էր վկայության խորանը, և խորանը լցված էր Տիրոջ փառքով» (Ելք Խ 30): Տիրոջ փառքը մարմնացյալ Բանն է ամպի խորհրդի տակ ծածկված: Սա է սուրբ և նվիրական տունը՝ ուր Տերն է գոհվում Կենդանի Աստծուն: Այստեղ և ո՛չ ուրիշ վայրում, մեկ հարկի տակ պետք է սահմանված ժամերին հավաքվենք աղոթելու:

Անհրաժեշտ է խմանալ՝ որ Սուրբ Եկեղեցին է ընդհանրական աղոթքի վայրը ըստ այն խոսքի, թե՛ «Իմ Տունը աղոթքի Տուն պիտի կոչվի» (տե՛ս Եսայի ԾՁ 7): Եվ մենք՝ քրիստոնյաներս՝ այս մտքով ենք եկեղեցում աղոթում՝ քանզի եկեղեցին երկնքի օրինակն է՝ իսկ ջահերն ու կանթեղները հրեշտակների դասերն են խորհրդանշում:

Եկեղեցում Քրիստոս աներևութաբար բազմած է Սուրբ Սեղանին ու իր ծառաների մաքուր սրտերում՝ ըստ այնմ՝ թե՛ «Ուր երկու կամ երեք հոգի հավաքված լինեն իմ անունով՝ Ես այնտեղ եմ՝ նրանց մեջ»

Մատթ. ԺԸ 20(Դրա համար էլ մենք հավաքվում ենք եկեղեցում և ճրագներ վառում՝ որպես թե հողեղեններս հրեղեններին երգակցելով՝ օրհնում ենք մեզ Օրհնողին՝ ինչպես շարականում է երգվում՝ «Երկրավորներս՝ երկնայինների հետ՝ հողեղեններս՝ հրեղենների հետ միաձայն երգում ենք՝ ասելով՝ Ալելուիա»:

Այս բոլոր մեկնությունները վերաբերում են մարդկանց ու հրեշտակների միաբանությունը՝ և պետք է՝ որ հրեշտակներն ու մարդիկ միշտ միասնաբար գոհաբանեն բոլորիս Արարչին:

Եկեղեցին ըստ Եսայի վարդապետի

Եկեղեցին դուռտն է վերին Սիոնի ու քաղաքն Անաճ Արքայի: Այն երկնայինի օրինակով կառուցվեց երկրի վրա և դրված է որպես երկնայինների ճշմարիտ նմանությունը երկրի բոլոր կողմերի համար:

Խորանը վերին երկնքի օրինակն է, ուր Աստվածությունն է հանգչում, իսկ տաճարը՝ իր մաքրությունը, ձևով ու հարմարությունը՝ հրեշտակների կայանի:

Գավիթը երկրի մերձակա բնություն տեսքն ունի: Հնում էլ այդպես էր: Եռահարկ խորան կառուցվեց ու երկս բարեկարգվեց և այստեղ քահանայապետի, քահանայի, հրեայի, հեթանոսի, եկվորի, մաքուրների և չարվածների համար ըստ արժանավորության աստիճանի՝ տեղեր սահմանվեցին: Նույնն է և Նոր Եկեղեցին, որը սկիզբ առավ Հնի մեջ, նորոգվեց նորում ու կամբողջանա հանդերձյալում:

Եկեղեցին երեք տարբեր մասերով տարածել է իր գոգը: Առաջին մասը աստվածը նկատ խորանն է, ուր սուրբ սեղանն է ու պատկերը Հիսուսի և որտեղից Տիրոջ Մարմինն է բաշխվում: Քահանայապետական կարգերը և ամեն ինչ իրենց տեղն ունեն, ուր ամփոփվում ու գործում է աստվածանմանությունը: Տաճարը, վերին երկնքի օրինակով, լի է սուրբ բնակիչներով, ովքեր իրենց մաքրությունը երկնային կայանն են իրենց համար օրինակ վերցրել:

Գավիթը երկրի խորհուրդն ունի, որպեսզի երկնքից ընկած աստուհան, դրախտից արտաքսված մարդը և ստեղծված կենդանիները, ցավերով ու հոգեկան և մարմնական հիվանդություններով բեռնավորված,

այդտեղ հանդրվանեն:

Եկեղեցու սրահում մեղքերով աղտոտվածները ու ցանկություններով գերվածները, ինչպես նաև դիվական ախտերով այսահարվածներն ու եկեղեցու տարաբայաները դեգերում են և ապաշխարությունում ու Սուրբ Գրքի խրատներով կերակրում իրենց անձերը, բժշկում հոգու ու մարմնի ախտերը և իրենց ժամին փրկությունը գտնում:

Եվ այս է եկեղեցու կարգը, ըստ մարգարեի խոսքի՝ «Բոլոր սրբերը հարմար ժամին աղոթքի կկանգնեն Քո առջև» (Սաղմ. ԼԱ 6): Նաև ըստ բժշկության օրենքի՝ պետք է իմանալ դեղ ընդունելու և վերքերի վրա սպեղանի դնելու ժամանակը: Նմանապես և հոգու բժիշկները՝ առաքյալները, մարգարեներն ու վարդապետները, մեր ախտակիր բնությունը ապաքինելու համար տեղ ու ժամանակ սահմանեցին և կյանքի դեղը տվեցին:

Աստծու պարգևը Հայ ազգին ըստ Մատթեոս Դավիթի

Իսկ այն՝ որ մեր՝ Հայ ազգին շնորհած պարգևներն ավելին են՝ քան երևում են՝ իմանում ենք Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլքից՝ երբ տեսավ Միածնի՝ Աստծու Բանի՝ Վաղարշապատ քաղաք իջնելը և Նրա հետ երկիր իջած հրեշտակների գործերի բազմությունները՝ որոնք նման էին շողի մեջ երևացող մանրամաղ փոշու:

Այս տեսիլքը զգաստացնում է մեզ՝ քանզի՝ մինչև Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի՝ մեր հաբեթական ազգը կուռքերին ու դեկերին էր դաշնակից ու խորհրդակից և նրանց էր նմանվում: Ինչպես Դավիթն է ասում՝ «Նրանց նման կլինեն դրանք ստեղծողները և բոլոր նրանք՝ որ իրենց հույսը դնում են դրանց վրա» (Սաղմ. ՃԺԳ բԾ): Եվ Սիրաքն է ասում՝ «Ով դիպչի ձյունին՝ նրանով կպղծվի» (Սիրաք ԺԳ 1):

Այսպես՝ մեր ազգը կուսապաշտությունում դեկերին էր նմանվել ու մեղքերով ապականվել: Մարդասերն այս տեսիլքով ցույց տվեց՝ որ աստվածպաշտության ցերեկը մոտեցավ և կուսապաշտության գիշերը մերժվեց. մինչ այժմ խավար էիք՝ այժմ լույս էք Տիրոջով՝ որ դեկերին էիք հավասար՝ այժմ հրեշտակներին եղաք դասակից: Հրեշտակները բնակակից են մարդկանց՝ իսկ մարդիկ՝ հաղորդակից հրեշտակներին: Երկրավորները նմանվեցիք երկնավորներին՝ ստորագույնները՝ բարձրացաք:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՀՍԿՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գիշերային ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը՝ որ միշտ կատարվում է Հայաստանյայց եկեղեցիներում՝ ի դեմս Հոր Աստծու

Գիշերային ժամ

Հարկ է լիովին խմանալ գիշերվա խորհուրդը: Նախ՝ գիշեր անգիտություն է նշանակում, երկրորդ՝ գիշերը եգիպտական փստակություն խավարն է: Քանի դեռ անգագա էինք մեղքերի մեջ, գիշերվա մեջ էինք և մեր Կենդանարարի Հարությունը կենդանացանք:

Գիշերային ժամերգությունը օրվա առաջին ժամերգությունն է: Դավիթ մարգարեն ասում է. «Կեսգիշերին ելնում էի գոհություն մատուցելու Քեզ Քո արդար դատաստանների Համար» (Սաղմ. ՃԺԸ 62): Իսկ Եսային ասում է. «Գիշերը իմ հոգին դեպի Քեզ է շտապում, Աստված» (Եսայի ԻԶ 9): Նաև Պողոսն ու Շիրան էին գիշերն աղոթում:

Երկրորդ՝ Փրկչի Հարությունը ևս գիշերը եղավ:

Երրորդ՝ որովհետև գիշերն է լինելու մեռելների Համընդհանուր Հարությունը՝ ըստ այն խոսքի՝ թե՛ «Կեսգիշերին ձայն լսվեց՝ ահա՛ փեսան գալիս է՝ նրան դիմավորելու՛ էլ եք» (Մատթ. ԻԵ 6): Այդ է պատճառը՝ որ մենք նույն այդ ժամին ենք արթնանում և աղաչում Աստծուն՝ որ Հարություն օրը չդատապարտվենք և ընտրյալների թվում դառնանք:

Չորրորդ՝ որովհետև Հնում աղոթքներն ու տոնակատարությունները երեկոյան էին սկսվում՝ իսկ նոր ժամանակներում գիշերն ենք սկսում աղոթել ու տոները կատարել: Այսպես՝ գիտենք՝ որ նախատեղծ Ադամը երբ ստեղծվեց, լույս էր՝ սակայն մեղանչելով՝ լույսից խավարն ընկավ: Իսկ Քրիստոս՝ նոր Ադամը՝ մարդկային ցեղը խավարից լույսի բերեց: Այդ իսկ պատճառով գիշերը ծնվեց՝ մեր մեղքերի խավարը մեզ ճանաչել տալով: Դրա Համար էլ մենք գիշերն ենք արթնանում աղոթելու՝ որ փարատվի մեր մեղքերի ու անգիտության խավարը՝ և մեր մխոթը լու-

սավորվի՝ ի գորու դարձնի մեզ ընթանալ լուսաշավիղ ճանապարհով՝ որ պեսզի անմոլոր ընթացքով ժամանենք ասպարհով ու խաղաղ նավահանգիստը՝ այսինքն՝ Հավիտենական կյանքը:

Այս ամենից հետևում է, որ աղոթելու Համար պատշաճ է գիշերը վեր կենալ:

«Տէր շրթանց»-ի մասին

Աստվածային խաղաղության Հասնելու մասին է խորհում սուրբ Եկեղեցու ժողովուրդը չարի պատճառած վրդովմունքի պահին, և դեմ առ դեմ Մեծ Դատավորի առջև կանգնելով՝ Համարձակություն է խնդրում՝ բացելու Համար իր բերանը, ասելով. «Տէ՛ր եթէ գըրթունս իմ բանաս՝ բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս քո» (Տէ՛ր՝ եթէ շրթներս բացես՝ բերանն իմ կերգի օրհնությունը Քո) (Սաղմ. Ծ 17), և Հինգ սաղմոսներով ամբապնդում է իր Հինգ զգայարանները:

Հարց. -Ինչո՞ւ ենք Տիրոջը խնդրում՝ որպեսզի բացի մեր բերանը:

Պատասխան. -Նախ՝ երբ նախատեղծները բացեցին իրենց բերանները և կերան պտղից՝ մերկացան շնորհներից՝ որից հետո նրանց բերանները Աստծուն օրհնաբանելու Համար փակվեցին: Դրա Համար էլ մենք՝ մեղուցյալ որդիներս՝ խոստովանում ենք մեր մեղքերը և արձակում խնդրում մեր Հոգու և մարմնի բերանների Համար. «Ինչպես մենք փակեցինք մեր բերանները՝ Դու այժմ բաց՝ որպեսզի օրհնենք քեզ՝ Տէ՛ր»:

Դարձյալ՝ ինչպես մարգարեն ասում է՝ «Բացեցի իմ բերանը և ստացա Հոգի» (Հմմտ. Սաղմ. ՃԺԸ 131)՝ այնպես էլ մենք ենք բացում մեր մտքի բերանը, որպեսզի շնորհների Հոգին առնենք և դրանով աղոթական խոսքեր ասենք: Եվ չնայած շուրթերը մեր մարմնից են՝ սակայն Հոգու, որ Նրա պատկերն ունի, բերանը Տերն է բացում:

Երկու Հանդույցներով է կապված մեր բերանը՝ առաջինը Հրամանն է՝ երկրորդը՝ սուրբ երկյուղը:

Տերը Հրաման տվեց Ադամին, որպեսզի չուտի արգելված պտղից՝ իսկ նա կերավ՝ առանց Հրամանին ենթարկվելու: Այդ պատճառով էլ մենք Հրամանով ենք բացում մեր բերանը օրհնության պտղի Համար:

Երկյուղի մասին «Եկեսցէ» -ում է ասվում՝ «Բևեռե՛ա ընդ երկիւղ Քո զմարմին իմ՝ Մարմինն իմ գամիր Քո երկյուղին՝ քանզի սաստիկ

վախեցա Քո դատաստանից» (Սաղմ. ձժԸ 120):

Այս պատճառով ստանալով Համարձակություն Ողորմած Դատավորից՝ քահանան երկու անգամ ասում է այս խոսքերը՝ Հոգու և մարմնի Համար:

«Տէ՛ր՝ զի բազում»

Աղոթքների առաջին կարգը՝ որ «Տէ՛ր՝ զի բազում» -ն է, Հայր Աստծուն ենք երգում այն պատճառով՝ որ ստանան՝ որն ի սկզբանե մեզ թշնամի է՝ այս գիշերաժամին տեսակ-տեսակ մեղքերով նեղեց մեզ՝ և այժմ արթնանալով՝ գանգատվում ենք Տիրոջը և մեր մեղքերից ազատում ու թողություն հայցում:

Եվ իմացի՛ր՝ որ «Տէ՛ր՝ զի բազում» -ը ծայրից ծայր վաթսուներկու ատու է և բաժանված է չորս փոխերի: Նախ՝ որովհետև իննից չորս ժամերգությունները գիշերային են:

Երկրորդ՝ չորս տարրերից կազմված մեր նյութեղեն բնության քավության Համար՝ որի պատճառով ամեն օր մեղանչում ենք: Այս չորս փոխերը նաև մեր քառատարր բնության կողմից մատուցված փառաբանությունն է Աստծուն:

Երրորդ՝ չորս տարրերից գոյացած մեր մարմինը մինչև գիշերվա չորրորդ պահը անվնաս պահեց՝ որի Համար շնորհակալություն ենք Հայտնում Աստծուն:

Չորրորդ՝ մարդու փրկության Համար իր կյանքի տարիքային չորս շրջաններում՝ որոնք Համապատասխանում են գիշերվա չորս պահերին՝ երեկոյին՝ գիշերին՝ աքլորականչին և առավոտին, որոնց ընթացքում բազմիցս նեղվեցինք թշնամուց, որի Համար գանգատվում ենք ու Տիրոջից փրկություն խնդրում: Ըստ որում երեկոն խոր ծերությունն է՝ գիշերը՝ երիտասարդությունը՝ Հավախոսը՝ պատանեկությունը՝ իսկ առավոտը՝ մանկությունը:

Հինգերորդ՝ Քրիստոսի չորս տնօրինությունների Համար, այսինքն՝ որ խաչվեց՝ թաղվեց՝ Հոգով դժոխք իջավ և մեռելներից Հարություն առնելով՝ ազատեց Հոգիներին:

Իսկ այն, որ վաթսուներկու տներից է բաղկացած, Հետևյալ պատճառն

ուսնի: Երկուական տները մեկ շնչով ասելով՝ վաթսուներկու տունը վեր է անվում երեսուներեքի՝ որը Փրկչի տնօրինության տարիների թիվն է, որ երեսուներեք տարի շրջեց աշխարհում և փրկության դուռ բացեց մարդկության առջև:

Մեկնություն ըստ Տարոնացու

Նա, Ով մեզ Համար մարմնով վիշտ կրեց, մեզ Հետ պաղատում է՝ ասելով. «Տէ՛ր՝ զի՞ բազում եղեն նեղիչք իմ. բազումք յարեան ի վերայ իմ» (Տէ՛ր, ինչո՞ւ բազմացան ինձ Հալածողները, և շատերը ելան իմ դեմ) (Սաղմ. Գ 2): Այս խոսքերով նախատեղծների անունից Հորն ենք կանչում: Սա նաև կանխասացություն է եկեղեցու թշնամիների մասին, ովքեր ծածուկ և Հայտնապես պատերազմում են եկեղեցու դեմ: Սակայն Տիրոջ գորությամբ տկար և անզոր են լինում Համաձայն այն խոսքի, թե՛ «Այլ դու՛ Տէ՛ր՝ օգնական իմ ես՝ փառք իմ եւ բարձրացուցիչ գլխոյ իմոյ» (Բայց Դու, Տէ՛ր, իմ օգնականն ես, իմ փառքը և գլուխս բարձրացնողը) (Սաղմ. Գ 4):

Եվ որովհետև Եկեղեցու գլուխը Քրիստոսն է, որ մեռավ մեզ Համար, ասում է. «Ես ննջեցի եւ ի քուն եղէ՝ զարթեայ եւ Տէր ընդունելի իմ է» (Ես ննջեցի և քուն մտա. զարթնեցի և Տերն իմ ասավենն է) (Սաղմ. Գ 6): Ում և պաղատում է Եկեղեցին, ասելով՝ «Արի՛ Տէր՝ եւ փրկե՛ա զիս՝ Աստուած՝ իմ. զի Դու Հարեր գամենեսեան ոյք էին ընդ իս թշնամութեամբ ի տարապարտուց՝ եւ զատամուս մեղաւորաց փշրեսցես» (Արի՛, Տէ՛ր, փրկի՛ր ինձ, Աստված՝ իմ, քանզի կործանեցիր բոլորին, ովքեր իզուր թշնամացել էին ինձ Հետ. Դու մեղավորների ատամները կփշրես) (Սաղմ. Գ 8): Այսինքն՝ դեերի բանասարկությունը և Հերձվածողների Հայհոյությունը: Ապա Տիրոջից փրկություն և օրհնություն է շնորհվում:

Ձէ՛ սաղմոսը Հոր առջև Քրիստոսին ներկայացնում է որպես Եկեղեցու Գլուխ, պատմում է Նրա՝ մեզ Համար կրած չարչարանքների, նաև այն աղետալի վտանգների մասին, որին մարդկությունը ենթարկվեց Բեղիարի ապստամբությամբ:

«Տէր Աստուած փրկութեան իմոյ՝ ի տուէ կարգացի եւ գիշերի առա-

Ղի Քո» (Իմ փրկութեան Տեր Աստված, գիշեր-ցերեկ քե՛զ կանչեցի) (Սաղմ. 25 1):

«Զի լցաւ չարչարանօք անձն իմ՝ եւ կեանք իմ ի դժոխս մերձեցան», (Քանզի հոգիս չարչարանքով լցվեց, և կյանքս դժոխքին մերձեցավ) (Սաղմ. 25 4): Այսինքն՝ պատերազմելով իմ դեմ և դուրս գցելով՝ ջանում են ինձ խեղդամահ անել, ինչպես հանցանքների վերքերով վիրավորվածներին, համաձայն այն խոսքի, թե՛ «Եղին զիս ի գբի ներքնումն՝ ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու» (Ինձ խորախոր փոսի մեջ դրին, խավարի և մահվան սովերների մեջ) (Սաղմ. 25 7), այսինքն մեղքի աղ-ջամուղ ջի մեջ:

«Հեռի արարեր յինչն զծանօթս իմ» (Իմ ծանօթներին ինձանից հեռացրիր) (Սաղմ. 25 9), այսինքն՝ հրեշտակների օգնութեամբ: Խոսքերի որոշ մասը պատշաճում է Տիրոջը, որոշ մասն էլ՝ մարդկային բնութեանը:

Իսկ ճԳ սաղմոսում բազմաթիվ միսիթարութեաններով գոհութեան է արտահայտվում կրած բազում վշտերի և մեծագույն, լուռ հեծածանքների համար, որի մասին արդեն ասվել է:

«Օրհնե՛ա՛ անձն իմ՝ զՏէ՛ր» (Օրհնի՛ր Տիրոջը, ով իմ անձ) (Սաղմ. ճԳ 1): Դարձյալ՝ օրհնի՛ր Տիրոջը և մի՛ մոռացիր Նրա բոլոր ավածները, նաև, որ Նա քավում է քո մեղքերը: Այնուհետև հիշելով անմարմինների օրհնութեանը՝ հարակցվում է այն մեր օրհնութեանը առընթեր, նույնը և մեզ ասելով, ապա՝ աղերս է ուղղվում՝ «Տէ՛ր՝ լո՛ւր աղօթից իմոց», (Տէ՛ր, լսի՛ր աղոթքն իմ) (Սաղմ. ձՆԲ 1): Ինչպես սկզբում ասվեց՝ «Տէ՛ր՝ եթե չըթնես բացես», նույնպես և այժմ, նախ՝ Տիրոջ անունն է հայցում՝ ասելով. «Տէ՛ր, լսի՛ր աղոթքն իմ և ծառայիդ հետ դատաստան մի՛ տես, քանզի ոչ մի կենդանի մարդ չի արդարանա Քո առջև» (Սաղմ. ձ Բ 1-2):

Որից հետո պատմվում է թշնամիներից կրած բոլոր չարչարանքների մասին ասելով. «Հալածեաց թշնամին գանձն իմ՝ խոնարհ արար յերկիր զկեանս իմ. եւ նստոյց զիս ի խաւարի որպէս մեռեալ յաւիտենից» (Թշնամին հալածեց ինձ, կյանքս հողին հավասարեցրեց և ինձ նստեցրեց խավարի մեջ՝ հավիտյան մեռածի պես) (Սաղմ. ձՆԲ 3):

–Վսեմ, անբիծ և լուսառատ երկիր էր իմ հանգրվանը, իսկ նախանձամիտ թշնամին այդ վայրից այս ներքին խավար երկիրը ինձ վտարեց

և այսպես ըմբոստանալով ու սին հույսերով հրճվում է վրաս՝ իբր թե անկենդան մեռելութեամբ պիտի հարստեամ այստեղ: Իսկ իմ անձը այս ամենից ձանձրացած՝ հիշեց առաջին օրերը, այսինքն՝ մկրտութեամբ հոգուց ծնվելը, մեղքերից ազատվելն ու սրբվելը: Ինչպես ցամաքած հողը ծարավ է ջրի, այնպես իմ անձն է մեղքերից փրկութեան և սուրբ ու ազատ կյանք փափագում (հմմտ. Սաղմ. ձՆԲ 6): Տիրոջ ողորմութեամբ խնդրում է լսել մեռելների հարութեան լուրը Մեծ Առավոտին՝ փրկվելու համար դեերի պատերազմից և սովորել կատարել Տիրոջ կամքը:

Նաև Սուրբ Հոգուն է աղաչում, որ առաջնորդի իրեն արդարների երկիրը: Խնդրում է նաև կործանել դեերին, որովհետև նրանք են մեր անձերի ճնշողներն ու հալածողները: Ապա ասում է, որ ինքը չի հնազանդվի դեերին ու Տիրոջ ստեղծած ծառան է՝ Նրա սուրբ արցամբ գնված:

«Յիշեսցուք ի գիշերի» –ի մեկնությունը ըստ Գրիգոր Տաթևացու

Սուրբ Ներսես Շնորհալու Գիշերային ժամերգութեան համար հյուս-սած երգը չորս մասերից է կազմված:

Առաջին մասն այսպես է սկսվում. «Յիշեսցուք ի գիշերի գանուն Քո Տէր»: Հանդերձյալ աշխարհի համեմատութեամբ այս կյանքը գիշեր է համարվում: Սա, շաբաթվա վեց օրերի պես, վեց տներից է կազմված՝ նաև այս կյանքի տևողութեանը վեց դար է՝ սկսած Ադամից մինչև վախճանը:

Արեգակը ևս վեց կենդանակերպերով է խոնարհվում և վեցով բարձրանում: Նաև մարդն իր բոլոր գործողութեաններում՝ և՛ չար, և՛ բարի, ունի հնարավորութեան շարժվելու վեց ուղղութեաններով [վերև, ներքև, աջ, ձախ, ետ և առաջ]:

Երկրորդ մասը՝ «Զարթիքը», կազմված է տասը տներից և այն տասը կույսերի անունից է ասվում՝ ովքեր գերեզմանում ննջեցին մարմնով՝ բայց հոգու կայանում հանգչեցին հոգով:

Երրորդ մասի երեք տները՝ «Զարթի՛ր, ընդէր ննջես»-ը՝ կրում է ինչպես Քրիստոսի՝ այնպես էլ ողջ մարդկութեան հարութեան խոր-

Հուրդը: Քանի որ Հարությունը Երրորդության գործությամբ է լինում՝ մենք էլ, երեք տներով, Հավիտյան փառք ենք տալիս Սուրբ Երրորդությանը:

Չորրորդ մասը՝ «Ձարթուցյալը» Հինգ տներից է կազմված՝ որպեսզի Հինգ զգայարաններով քնից արթնանաք: Իսկ Հարության օրը, Աստծուն փառաբանելու համար, պիտի բոլոր զգայարաններով հասնենք:

Եվ ընդհանուրը կազմում է քսանչորս տուն՝ օրվա քսանչորս ժամերի պահպանության համար: Նաև Հանդերձյալ կյանքի քսանչորս երեցների խորհուրդը ունի՝ ինչպես նաև՝ տասներկու առաքյալների և տասներկու մարգարեների խորհուրդը:

«Ձարթուցեալք» քարոզը

Ապա սարկավազը առաջ դադով, քարոզում է՝ զգուշացնելով բոլոր Հավաքվածներին, ովքեր երկնային Հրեշտակների նմանությամբ փառավորիչ են կարգված. լինել երկյուղած, Հավատով լի, աներկմիտ սրտով Տիրոջից քավություն խնդրել, գոհանալ ստացած երախտիքների համար և Հայցել, որպեսզի առաջիկայում, ըստ Տիրոջ կամքի կրոնավորել և արժանանալ խոստացած Հավիտենական բարիքներին ու աղոթքով Աստծուց Հոգու և մարմնի համար բազմապիսի շնորհներ խնդրել:

«Տէ՛ր ողորմեա» ասելու կարգը

Քարոզից հետո՝ եթե ապաշխարության օր է՝ Հարյուր «Տէ՛ր ողորմեա» է ասվում՝ Տերունական առակի Հարյուր ոչխարի խորհրդով (Ղուկ. ԺԵ 3-7): Եվ ինչպես որ այն հովիվը գտավ այդ Հարյուրից մեկ մոլորված ոչխարին և իր բարեկամների ու դրացիների հետ ուրախացավ՝ այնպես էլ մենք Հարյուր «Տէ՛ր ողորմեա» ենք ասում՝ որպեսզի մեղքով մոլորվածներին Տերը գտնի և դարձյալ դասի իննսուներին հետ՝ որոնք մոլորված չեն:

Իսկ Մարտիրոսաց տոնին հիսուն «Տէ՛ր ողորմեա» է ասվում՝ որովհետև հիսունը Հոբելյանական թիվ է, և ազատությունն է խորհրդանշան:

շում: Մարտիրոսները, իրենց երկրային կյանքը նահատակությամբ ավարտելուց հետո՝ ազատվեցին պեկոծ աշխարհից՝ մարմնական կրքերից, չար բռնակալներից ու սատանայական փորձություններից, և՛ դժնդակ նեղությունների հարվածներից վախճանվելով՝ բարձրացան երկնակամարը՝ խառնվեցին Հրեշտակների զնդերին ու Հասան Քրիստոսին և արժանացան Հավիտենական Հանգստին: Դրա համար էլ մենք հիսուն «Տէ՛ր ողորմեա» ենք ասում՝ որպեսզի Աստված մեզ նրանց պատկին արժանացնի:

Իսկ Տերունական տոնին, ի դեմս Սուրբ Երրորդության, մեր Հոգու, մարմնի և մտքի մաքրության համար ասում ենք երեք «Տէ՛ր ողորմեա»՝ քանի որ Տերունի օրերին միջնորդի կարոտությունն չենք ունենում՝ այլ անմիջապես Աստծուն ենք աղերսում:

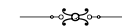
«Զ Քէն Գոհանամք» աղոթքը

Այնուհետև Հաջորդում է «զ Քէն գոհանամք» քահանայական աղոթքը գոհության հետ միասին, որը նշանակում է, թե՛ արթնանալով մարմնավոր քնից՝ այսինքն՝ մեղքերի ծանրությունից՝ գոհանում ենք Քեզանից, Ո՛վ Աստված՝ որ մեզ այս ժամին ես Հասցրել՝ և այժմ մենք՝ ամենազգաստ արթնությամբ, Քո՛ Հզոր Տիրոջդ առջև ենք կանգնած:

Ապա Տիրոջից Հայցում ենք ողորմություն Արարչին երկրպագելու ժողովվածների համար, որպեսզի Տերը նրանց քաղցրությամբ նայի և խաղաղության Հրեշտակին առաքի՝ որպես օգնական և պահպան նրանց անձերին:

Աղոթքից հետո ասվում է՝ «Օրհնեալ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս. ամէն: Ալ էլուիա. պ էլուիա» արտահայտությունը հետևյալ նշանակությամբ:

Նախ՝ քանի որ օրհնությամբ ենք սկսել, պետք է օրհնությամբ էլ ավարտենք: Նաև մեր բոլոր աղոթքները Քրիստոսին ենք նվիրաբերում՝ որպեսզի Նա էլ Հորն ընծայի: Ապա Հաջորդում են յոթ գուբղաներից կազմված սաղմոսների կանոնները, որը նշանակում է այս կյանքը Հանդերձյալի հետ միասին:

Սյունաց եպիսկոպոս տեր Ստեփանոսի խոսքը սաղմոսների կանոնի մասին

Հարց. - Ինչո՞ւ է յոթ գուբղաներով կանոնակարգված Դավթի սաղմոսները, որով ամեն օր կատարում ենք մեր աղոթքները, կամ ի՞նչ պատճառով են այլ մարգարեների երգերը որպես օրհնություն կցված սաղմոսներին, որին հաջորդում է քարոզը և քահանայական աղոթքը:

Պատասխան. - Հայտնի է, որ ամեն ինչ Աստծու փառքի համար է կերտված, առավել ևս նախաստեղծ ամենագերապայծառ լույսը, որով սահմանվեց ցերեկն ու գիշերը, և որով այժմ յոթնօրյա շաբաթներով հանդերձ, ընթանում է ժամանակը:

Թեպետ շատ ութնյակներ կան մեր շրջապատում, սակայն ավելի ճիշտ է սաղմոսները յոթ գուբղաներով կանոնավորել, քանի որ մեր երանելի հայրերը ոչ այլ, քան Սուրբ Հոգու տված իմաստությամբ են հորինել՝ յուրաքանչյուր յոթ գուբղային մի կանոն՝ այսինքն՝ հաստատություն անվանելով, որով յոթնօրյա շաբաթի համեմատությամբ յուրաքանչյուր օրվան մեկ գուբղա է համապատասխանում և որով առաջնորդվելով՝ ջանում ենք հասնել վերին փառքին: Վեցը՝ ըստ վեցօրյա չարչարանքների, իսկ յոթերորդը, որպես շաբաթվա գլուխ և հանգստյան օր, որտեղ ճգնաժամ սրբերը պատկերվում են ի Քրիստոս:

Դեռևս չի եկել ամբողջացնող ութերորդ դարը, որին օրհնություններ ենք ուղղում, որոնք յոթհազարյա դարաշրջանին հաջորդող հանգստյան օրերն են: Եվ յոթ գուբղաներից հետո կատարվում է ութերորդ օրհնության կարգը: Այս իմաստը ունի նաև կիրակի օրվա խորհուրդը, որն ութերորդն է և աշխարհի փրկության սկիզբը:

Այսպիսի եզրակացության ենք հանգում մեր աղոթքներից և Քրիստոսի բոլոր՝ ծննդյան, մահվան և հարության տնօրինություններից: Այսպիսի եզրակացության ենք հանգում նաև նայելով առաջին տվյալությանը, երբ Աստված Հրամայեց Աբրահամին ութօրյա թվապատություն կարգել իր սոհմի բոլոր արու զավակների համար, որպեսզի մարմնական յոթնօրյա մտածմունքները թողնելուց հետո ութերորդ օրը, հարություն առած, ճախրենք դեպի Քրիստոս: Սրա նման է նաև քահանայի հուղարկավորության ութօրյա կարգը:

Կան նաև այլ յոթնյակներ, որ քրիստոնեության խորհուրդով ութնյա-

կի են վերածվում: Ինչպես բաղարջակերաց օրերը կամ տաղավար տոները: Ըստ հրեական խորհրդի, թողությունը ծառաների համար յոթնյակով էր լինում (տե՛ս Բ Օրենք ԺԵ 1): Ըստ որում և թագավորազնի որդին յոթերորդ ժամին ապաքինվեց ախտից (տե՛ս Հովհ. Դ 52): Եվ ութերորդին է լինելու հարուցյալների նորոգումը:

Այսպիսի խորհուրդներով սուրբ Եկեղեցին, ըստ շաբաթվա օրերի, ժամանակի ավարտին վեր է բարձրանալու և ի Քրիստոս ուղղափառ հավատով պատվիրում է ամենքին զգուշանալ իրենց կենցաղավարության մեջ և Քրիստոսի չարչարանքները իրենց մարմնի վրա կրել: Լինել մշտաբերական և զվարթ Նրա առջև և բանական պատարագներ մատուցել ու արժանանալ մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի հանդերձյալ փառքին, որին վայել է փառք հավիտյան հավիտենից. ամեն:

Սաղմոսների բացատրությունը ըստ Պողոս Տարոնացու

Սաղմոսների կանոնով յոթ գուբղա ասելը, և ավարտից հետո Աստծուն օրհնելը, նշանակում է վեցօրյա գործերից հետո յոթերորդ օրը Նրա հետ հանգստանալ:

Հետևն վեց օր լուռ շրջեց Երեքովի պարիսպների շուրջը, իսկ յոթերորդ օրը բարձրաձայն աղաղակեց, որից և կործանվեց չարի քաղաքը: Այստեղից էլ վեց գուբղան ցածրաձայն է ասվում, իսկ յոթերորդը հնչեղ ձայնով: Ուստի և հաղթողին ասում ենք «Ալ էլուիա»:

Իսկ ութերորդն օրհնությունն է, որը հանդերձյալ աշխարհի ակնարկությունն է, որով հետևե այդ օրը արդարների համար ուրախություն, իսկ ամբարիչ տների համար կործանում է լինելու, ինչպես որ ութերորդ երգը ուրախություն է Իսրայելի համար և սուգ՝ Եգիպտոսի:

Երկրորդ՝ խնամակալություն է Իսրայելի և կշտամբություն՝ Եգիպտոսի համար:

Երրորդ՝ կրակի սպառնալիք և աստակում ամբարիչ տների համար և արդարների ուղղված՝ ավետյաց հրավեր:

Չորրորդ՝ ոմանց կողմից պանծալի գոհությունն է հրաշքների և փոփոխությունների համար, իսկ ոմանց համար՝ ամոթ ու պատկառանք:

Հինգերորդ՝ ցույց է տալիս ամբարիչաների վերցվելը և հակառակորդների հրով այրվելը, իսկ արդարների համար՝ բժշկության ցող Տիրոջից և մուտք փրկության շտեմարան:

Վեցերորդ՝ չարագործներին նախատեսված է չարաչար պատիժ, իսկ ապաշխարողներին՝ մեղքերի թողություն, ըստ հետևյալ խոսքի՝ «Ինձնից հետ վանեցիր իմ բոլոր մեղքերը» (Եսայի ԼԸ 17):

Յոթերորդ՝ հրեշտակների օրհնությունը և փրկությունը մարդկանց: Եվ դարձյալ՝ ովքեր հետևում են ունայնություններին ու խաբկանքներին, հատուցման օրը կզրկվեն ողորմությունից և ամբարիչաների հետ միասին կընկղմվեն դժոխքի մեջ՝ մեղքերի անապառ ջրերից հեղեղվելով:

Ութերորդ՝ երկու կողմերին էլ՝ և՛ փրկվածներին, և՛ կորուսյալներին հայտնում է, որ «Տիրոջ Հոգին լցնում է տիեզերքը» (Իմաստ. Ա 7), և «Երբ երևացիր Դու երկնքից՝ հայտնվեց Քո բարկությունը» (Սաղմ. ՀԵ 9): «Երևացիր Քո ժողովրդի փրկության համար» և «Նետաձիգ եղար ամբարիչաների վրա»: Ահա օրհնություն արդարներին և անեծք՝ ամբարիչաներին:

Կիրակի և մարտիրոսների հիշատակության օրերին շարականների երգեցողությամբ խնկարկությունն է կատարվում, որովհետև համընդհանուր հարություն ժամանակ նրանք, ովքեր անուշահոտ գործերով ճգնեցին, բարեբանակից կլինեն հոգեղեն հրեշտակներին, համաձայն հետևյալ խոսքի՝ «Սաղմոս ասացէք Տեսուն՝ սուրբք նորա» (Սաղմոս՝ երգեցեք Տիրոջը, ո՛վ՛ նրա սրբեր) (Սաղմ. ԻԹ 5):

Կանոնադրուի

Յուրաքանչյուր կանոնի յոթերորդ գուբղան կոչվում է «կանոնադրուի»: Կանոնը ասելիս «կանոնադրուի» պետք է բարձրաձայն եղանակել:

Ժամագրքում կանոնադրուիներն առանձին են գրված՝ որը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ յոթերորդ գուբղայի առաջին վեց և վերջին ութ տները՝

որոնք պելուխների կրկնության պատճառով «կրկնակ» կոչվեցին և իբրև փոխառյալ կամ «փոխ», «փ» տառով են նշանակվում:

«Կանոնադրուի» հետևյալ խորհուրդն ունի: Նախ, որ Հետուն Երիքովի շուրջը յոթ օր պատվեց, որոնցից վեց օրը լուռությամբ՝ իսկ յոթերորդը աղմուկ-աղաղակով ուղեկցվեց՝ որից էլ քանդվեցին քաղաքի պարիսպները: Այսպես էլ մենք՝ վեց գուբղան «թիվ» ենք ասում՝ իսկ յոթերորդը՝ որը փոխն է՝ «ձայնով եղանակում», որպեսզի կործանվեն մեղքերը՝ որից հետո Աստուծոն օրհնություններ ենք ընծայում:

Կանոնադրուի հսկման օրերի պաշտոնն է հաջորդում: Այդպիսի օրեր են Տերունի և պատարագի օրերը: Պաշտոնը կազմված է շարականներից՝ սաղմոսներից՝ Ավետարանի ընթերցումից՝ երգից՝ մաղթանքից՝ քարոզներից և աղոթքներից:

Պաշտոնի դասական օրինակ է համարվում ննջեցյալների կարգը՝ որը հոգեհանգիստն է:

Գիշերային ժամերգության սկզբից մինչև առաջին օրհնությունը կոչվում է «Հսկման կարգ» կամ «գիշերապաշտոն»՝ որը պատարագի կամ այլ տերունական օրերին ավելի երկար է տևում՝ քանի որ այդ օրերին «Տէր զի բազում» -ը եղանակով է կատարվում: Բացի այդ կանոնադրուի և այլ շարականներ են երգվում:

Օրհնության երգը

Տասը պատվիրանների օրինակով՝ և քանի որ տասը թիվը ազատության խորհրդանիշն է, տերունական և մարտիրոսաց տոներին օրհնության տասը շարականներն ենք երգում, որովհետև վերջիններս ազատվեցին այս աշխարհի նեղություններից:

Պահքի ժամանակ օրհնությունն չի ասվում՝ որովհետև ապաշխարության օրեր են: Այդ օրերին նաև չի խնկարկվում՝ քանի որ մեղքերից դարձահոտ ենք դարձել:

Երբ Աստված իսրայելիցիներին ազատեց Եգիպտոսի գերությունից և անապատ հանեց՝ Մարիամը՝ Ահարոնի քույրը՝ թմբուկով հորդորում էր ժողովրդին՝ ասելով՝

«Օրհնեսցու՛ք զՏէր՝ զի փառօք է փառաւորեալ» (Օրհնե՛նք Տիրոջը՝

քանզի Նա փառքով է փառավորված) (Ելք ԺԵ 20): Նույնպես և մենք ամեն օր Աստծուն նույն օրհնութիւնն ենք մատուցում՝ որովհետև և մեզ՝ այն է՝ նոր Իսրայելին՝ ազատեց իմանալի փարավոնից՝ այսինքն՝ դժոխքից ու կռամովութիւնից՝ և ապահով պահեց զանազան մեղքերից ու դուրս բերեց երկնքի իմանալի անապատը՝ ուր չարն ու վիշտը չեն բնակվում:

Տերունի օրերին՝ Օրհնութեան ավարտից հետո՝ մենք առանց միջնորդի ենք փառավորում Տիրոջը:

Իսկ մարտիրոսների տոներին Սուրբ Աստվածածնի միջնորդութեամբ մաղթանք ենք վերառաքում առ Աստված՝ համապատասխան քարոզներով ու աղոթքներով հանդերձ:

Սարկավազը քարոզով հորդորում է ժողովրդին՝ թե՛ «Օրհնեցէ՛ք զՏէր ամենայն ազինք՝ գովեցէ՛ք զՆա ամենայն ժողովուրդք՝ զի զօրասցի ողորմութիւն Նորա ի վերայ մեր» (Օրհնեցէ՛ք Տիրոջը՝ բոլոր ազգեր՝ գովեցէ՛ք Նրան՝ բոլոր ժողովուրդներ: Թող Նրա ողորմութիւնը հաստատվի մեզ վրա) (Սաղմ. ՃԺԶ 1՝ 2):

Քահանան՝ լինելով Քրիստոսի օրինակը՝ միջնորդ է Աստծու և մարդկանց միջև և վերցնելով ժողովրդի աղոթքներն ու նվերները՝ Աստծուն է ընծայում: Եվ Աստված իր առատ գանձերից բազմապատիկ ողորմութիւններ է շնորհում՝ ըստ հետևյալ խոսքի՝ «Խնդրեցէ՛ք և կտրվի ձեզ» (Մատթ. է 7):

Հաջորդող քարոզները ուսուցանում են մեղքերի թողութիւնը խնդրել, որպեսզի խոտան չգտնվենք պատասխանատուութեան օրը, և մեր առաքինութեան պտուղները ունայն և ասպարեշուն չլինեն: Նաև ուղղել հոգևոր ընթացքը դեպի երկնային Քաղաքը և գտնել շնորհ ու ողորմութիւն Բարերար Տիրոջից:

Մովեսար և Հեսուն լրտեսներ ուղարկեցին, որպեսզի հայտնեն Իսրայելի որդիներին բարու մասին, և նրանք բարու տենչմամբ հաղթեցին հակառակորդ չարին: Լրտեսներն էլ գնացին, տեսան, ապա եկան ու պատմեցին Իսրայելի որդիներին Ավետյաց երկրի հողի արգավանդութեան, պարարտութեան և թշնամիների հետ սպասվելիք պատերազմի մասին:

Նույնպես և առաքյալները՝ ճշմարիտ Իսրայել սրբերի գնդերը, իրենց Տիրոջ գործութեամբ հաղթեցին բանասարկուին և նույնը սովորեց-

րին ավագանից ծնված որդիներին: Ինչպես թշնամու մեքենայութիւնների հմուտ գիտակը՝ Պողոս առաքյալն է գրում՝ «Քանզի անտեղյակ չենք նրա խորհուրդներին» (Բ Կորն. Բ 11): Նույնն են պատգամում նաև սրբերի աստվածաբանութիւնը, ճշնողների վարքը, իմաստունների խոսքերը, Տիրոջ սպառնալիքները և Հորդորները ավետյաց անվախճան կյանքի մասին:

«Թագաւոր յաւիտեան»

Վճարման աղոթքներից հետո՝ եթե Մարտիրոսաց տոն է՝ երգում ենք «Թագաւոր յաւիտեանը»՝ ուղղված երկնային Թագաւորին, այն պահուց օրերին է ասվում և շաբաթվա օրերին համապատասխան է որոշված:

«Թագաւոր» -ները երեք-երեք տներից են կազմված Երրորդութեան խորհրդով՝ իսկ միջին տունը ասղմոսներից է քաղված՝ որովհետև Աստված մարդացավ:

Ինչպես որ Աստված է Հավիտենական Թագաւորը՝ նույնպես և սրբերը՝ որ Քրիստոսի չարչարանքներն իրենց անձերում կրեցին՝ Քրիստոսի հետ հավիտյան թագաւորելու են՝ ըստ առաքյալի խոսքի՝ «Եթե իր չարչարանքներին կցորդ ենք՝ հաղորդակից ենք լինելու և իր փառքին» (Հռոմ. Ը 17): Իսկ մեկ այլ տեղ գրված է՝ «Եթե համբերենք՝ Նրա հետ էլ պիտի թագաւորենք» (Բ Տիմ. Բ 12):

Ապա ընթերցում ենք սրբերի հիշատակութիւնը՝ ովքեր նահատակվեցին և թագաւորում են այնտեղ Նրա հետ: Որպեսզի մենք էլ նրանցը ցանկանանք և նրանց փառքին մասնակից լինենք՝ նրանց բարեխոս անենք մեզ համար և նրանցից օրինակ վերցնենք: Նրանք՝ ովքեր Ավետյաց Երկրի ականատեսը եղան և մեզ էլ Հորդորում են այն ճանապարհով գնալ՝ որով իրենք ընթացան ու անախալ ժամանեցին նախատեսված վայրը:

«Թագաւորք»-ները մաղթանքներ են, որպեսզի կարողանանք տանջանքների մեջ ապրել, իսկ սրբերին ուղղված աղաչանքները՝ որպեսզի մենք ևս արժանանաք նրանց սպասվելիք հասուցմանը:

«Ալէլուիա»

Իսկ Հարության և տերունական տոներին «Ալէլուիա»-ներով Հրեշտակներին ենք երգակից լինում՝ որպէս թե ավետիս ենք մատուցում փրկված ժողովրդին՝ պատմելով Քրիստոսի փրկագործութեան մասին՝ որ Նա արեց մարդկանց ցեղի Համար:

Որովհետև այդ օրերին բարեխոսների և մաղթանքների կարիքը չունենք, այլ սերովբեական երգերը և մարդկանց ու Հրեշտակների բարեբանութեանները միացվում են մեկմեկու, որի Համար «Ալէլուիա»-ների վերջին տներում, գոհութուն և փառաբանութուն և երկրպագութուն է վերառաքվում բարեխոսների Տվողին: «Ալէլուիա» -ն թարգմանվում է՝ գովեցեք Տիրոջը:

Եվ այսքանով ավարտվում է Գիշերային ժամերգութունը: Սրանից Հետո անդադառնալու ենք Հաջորդին՝ որը «Հարց» -ն է՝ այսինքն՝ «Երեք մանուկների» երգը:

ԱՌԱՎՈՏՅԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Առավոտյան ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը, որ կատարվում է ի դեմս Որդի Աստծու:

Առավոտյան ժամերգութեան ստույգ ժամանակը արշալույսն է: Նախկինում գիշերային ժամերգութունից մինչև առավոտյան ժամը ընկած ժամանակահատվածում ընթերցումներ էին կատարվում:

Սյունաց եպիսկոպոս տեր Ստեփանոսի խոսքը «Երեք մանուկների» երգի մասին

Հավիտենական Աստված՝ Նա, Ով Հաստատեց ամեն ինչ՝ երևացող և աներևույթ բնութիւնը, որի մասին Գրքերը մեզ սովորեցնում են, որ Իր Խոսքով ոչ նչից արարեց, իսկ թագավորական պատկերը, որը ըստ Իր պատկերի և նմանութեան է, Հետո Իր ձեռքերով արեց ի պատիվ Իր տերութեան, որից անարգ նյութը առավել ևս մեծարվեց ու երկինք բարձրացվեց, դեպի տերունական փառքը, որի Համար Հրամայում է ըստ արժանւոյն ապրել, որպէսզի ինքնահոժար ընթացքով ըմբռնենք առաջադրված խորհուրդները:

Սակայն մարդը, չարի խաբեութեանից մոլորված, կամեցավ Հափշտակել իրեն անհասանելի բարձունքները, որը չհանդուրժվեց, և վրա Հասած աղետը տապալեց նրան, որովհետև սրտի մեջ փափագով ընդունեց չարի խրատը՝ ցանկանալով վեր ելնել, որից և շղթայակապ ընկավ անգիտութեան խորխորատը: Աստվածանալու ցանկութունը կործանարար եղավ նրա Համար, և իր իսկ ընտրած լծի տակ ընկնելով՝ ժառանգեց արտաքին խավարը և մահը:

Երբ այս ամենը եղավ, ամենագութ մարդասեր Հայրը, չհանդուրժեց իր պատկերի կործանումը, ըստ մարգարեական գրվածքի, ընդառաջ գնաց և գրկաբաց ընդունեց ու Համբուրեց նրան, ով ետ դարձ

խոգերի արահետներով դեպի կուսակառուցությունը գնալուց: Եվ սուրբ Կույսից ծնված Իր Որդու մահվամբ, նորոգված մարդուն փառքի պատմուճան և մատանի է հրամայում տալ, որպեսզի չարը անդործություն արվի և իրենից ոչինչ չգանի հողեղենների մեջ: Ապա մորթել տվեց մեծ ու անպատարագելի եզր և Իր անմահ Որդուն, որով բոլորիս տիեզերական հարսանիքի է կանչում և այսպիսի տնօրինությունամբ նորոգում բնությունը: Իսկ մենք, անվերադարձ կենդանանալով, մեկ օրվա մեջ երկու մեծապայծառ խորհուրդներ ենք տեսնում, դրանք են՝ ծնունդը և հարությունը:

Ոչ թե մեկ, երկու կամ բազմաթիվ, այլ յուրաքանչյուր օրվա մեջ կա այդ խորհուրդը: Տարին մեկական անգամ ծննդյան և հարություն տոներն ենք նշում: Նաև ամեն կիրակի հայտնապես տոնում ենք մեր Փրկիչի արիությունը մահվան լուծարման և համայն փրկության տոնը: Սրանից գատ ամեն օր տոնում ենք նաև ծննդյան և հարություն խորհուրդները: Աստծու Եկեղեցին ամեն օր տոնում է նախաստեղծների փրկությունը, որը իրագործեց Միածին Որդին:

«Երեք մանուկների» օրհնությունը նախադաս է «Ողորմեա» սաղմոսին, որովհետև դնում է նախ այդ մարդու փրկության հարցը, քաղդեացիների կործանումով և երեք մանուկների Աստծու Որդու փառակցությունամբ, քանի որ այրն է կնոջ գլուխը, հետո միայն կնոջն է ազատում, որպեսզի այլևս անօրենությունամբ չհղիանա և սրտմտությամբ անեծքի ներքո գավակ չծնի:

Որովհետև սուրբ Աստվածածնի որդեծնությունամբ խափանվեց դատասպարտությունը և վերացվեցին մահվան բոլոր պատճառները, որոնք անեծքով էին մուտք գործել: Աստծու Որդու՝ մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի մարմնանալով, նաև Նրա մահվամբ ու հարությունամբ, Նրա հետ մեղքերի գերեզմանից հարություն առան և նրանք, ովքեր մկրտությունամբ Նրա հետ մեռան: Համարձակվում ենք ասել նաև, որ պսակով Հոր աջ կողմում նստեցին, ինչը և տոնում է սուրբ Եկեղեցին: Այսպիսի երախտիքների համար, որ Աստված տվեց մարդուն, ամեն օր կատարվում է վերը նշված «Երեք մանուկների» երգը: Եվ Դավթի սաղմոսն առաջին հերթին ասվում է Աղամի համար, որ Քրիստոսով եղավ մարդկային ցեղի բժշկությունը: Իսկ մյուսը Եվային սրբելու համար է որդեգրությունամբ մեզ ընդունելով:

«Հարց»

«Հարցը», իր հետ կարգված աղոթքներով, ուղղված է Միածին Որդուն: Որովհետև՝ երբ երեք մանուկներին նստեցին Հնոցի հրի մեջ՝ Նաբուգոդոնոսոր արքայի կանգնեցրած պատկերին չերկրպագելու համար՝ այնժամ Բանն Աստված իջավ Հնոցի մեջ և երեք մանուկներին փրկեց կրակով այրվելուց: Իսկ մանուկները՝ երբ տեսան՝ որ ողջ են մնացել հրից՝ սկսեցին գոհաբանել Աստծուն: Նրանց օրինակով՝ մենք՝ ամեն առավոտ՝ «Հարցն» ենք երգում՝ հայցելով Տիրոջից՝ որ ինչպես նրանց փրկեց այրվելուց՝ այնպես էլ մեզ փրկի մեղքերի կրակներից՝ որոնք միշտ սուղորում ու այրում են մեր մարմիններն ու հոգիները՝ ինչպես որ հաջորդ քարոզն է ասում՝

«Աղաչեսցուք զՄիածին Որդին Աստուծոյ՝ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս՝ որ էջ փառօք Հօր ի մէջ Հնոցին՝ և փրկեսց զերիս մանկուան ի քաղդեացուց անտի: Լուսաւոր և սուրբ պահեսցէ զմիտս մեր՝ զի մի՛ երբեք խաբեցուք մեք ի մեղաց և ի ցանկութենէ աշխարհի»:

(Աղաչենք Աստծու Միածին Որդուն՝ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսին՝ որ Հոր փառքով Հնոցի մեջ իջավ և այնտեղ փրկեց երեք մանուկներին քաղդեացիներից: Լուսավոր և սուրբ թող պահի մեր մտքերը՝ որ երբեք չխաբվենք մեղքերից և աշխարհի ցանկություններից):

Մովսես Քերթողահայր «Երեք մանուկներ» -ի երգի մեկնությունը

Երեք մանուկները մարդկային բնության օրինակն են, իսկ կրակի հնոցը՝ հանդերձյալ հրի: «Երեք մանուկների» երգը ամեն առավոտ երգում է Եկեղեցին, որովհետև ինչպես նրանք, գերված Բաբելոնի բռնակալի կողմից, գցվել էին Հնոցի մեջ, նույնպես և մենք՝ ընկել ենք այս կյանքի հնոցը՝ գերված աներևույթ բռնակալից, բռնված զանազան ախտերով և վառելանյութ դարձած հավիտենական կրակին:

Ամեն առավոտ, հրեշտակների դրոմամբ արթնանալով թառամեցնող քնից, հանդիսավորապես, երգում ենք «Երեք մանուկների» երգը՝ «Օրհնեալ ես Տէր Աստուած Հարցն մերոց. օրհնեալ փառաւորեալ անուն Քո

յաւխտեան» (Օրհնյալ եւ Դու Տէ՛ր, Աստված մեր Հայրերի. օրհնյալ է Քո փառավոր սուրբ անունը) (Դան. Գ 52):

Նրանք իրենց անձերի փրկութեան համար աղօթք էին մատուցում Փրկիչին և Հնոցի միջից դեպի երկինք աղաղակում՝ Հորդորելով բոլոր արարածներին փառաբանել Աստծուն:

Նմանապես և մենք, որպես անդամները Նրա մարմնի, դեպի մեզ կանչելով Գլուխը՝ գոչելով աղաչում ենք բոլոր արարածներին՝ «Օրհնեցե՛ք ամենայն գործք Տեսուն զՏէր» (Օրհնեցե՛ք Տիրոջը, Նրա բոլոր գործեր) (Դան. Գ 57): Որովհետև ազատագրված մեղքերից և մեր ազատութեամբ Հաղորդվելով բոլոր արարածների բնութեան հետ, անհրաժեշտ է, որ նրանք ևս, մեզ հետ միասին օրհնեն և փառավորեն Աստծուն՝ ամենքիս Ազատարարին:

Բայց նախ անհրաժեշտ է ապաշխարութեամբ արդարանալ մեղքերից, հետո միայն հրամայել մյուս արարածներին, որպեսզի փառաբանեն Աստծուն:

Նախ պետք է խոստովանել, որ մեղանչեցինք, անօրինացանք, Հանցանքներ գործեցինք, և ապա, Համարձակություն ստանալով, ասել՝ «Օրհնեցե՛ք ամենայն գործք Տեսուն զՏէր»:

Իսկ վերջում ասվում է. «Յողեա՛ Տէ՛ր՝ զցօղ բարերար ողորմութեան Քոյ» (Յողի՛ր՝ Տէ՛ր՝ Քո բարերար ողորմութեան ցողը)՝ այսինքն՝ ինչպես որ գգալի ցողով Հանգցրիւ Հնոցի բոցը՝ նույնպես և իմանալի ցողով՛գ Հանգցրո՛ւ մեր մեղքերի բոցը՝ որպեսզի ազատվենք Հավիտեանական Հրից:

Մանուկների երգը նախաստեղծների անունից է, ովքեր վիրավորվեցին մարմնական ցանկություններից: Իսկ երանելի մանուկները՝ որպես օրինավոր գիւնդներ հոգևոր պատերազմում, ամուր պաշտպանած բոլոր՝ երևելի և անբևեռյթ զգայարանները, որոնց մեջ ցանկութեան շիկացած նետեր է փորձում արձակել բանասրկու թշնամին, Հաղթեցին չար բռնակալին և նախաստեղծների նման չընկան խաբված, որի համար էլ չարի իմանալի արքա Բելիարը նրանց նետեց նյութեղեն Հրի մեջ:

Իսկ նրանք, լինելով Ադամի որդիները և անմեղութեան ծնունդ, չգնացին անիծված Կայենի շավիղներով, այլ կամենում էին կործանված Ադամի վերականգնվելը, ծնկի չեկան երևութական թշնամու առջև, այլ մտան Հնոցի բոցերի մեջ: Նրանց միանալով Հոր Միածինը՝

Թոթափեց նրանց վրայից Հուրը և առագաստի պես ծածանվող կրակի բոցերին արգելեց Հավել նրանց:

Եվ Ամենասուրբ Հոգին Հողմանման ցողով գովացնում էր տալը որպես ապացույց դժոխքից Ադամի անապական ազատման, Հանուն որի Ադամի համար ողբաձայն պաղատանքով օրհնություն էին առաքում Բարձյալ Հորը՝ Դատավորի արդար իրավունքը Համարելով իրենց Հնոցը նետելը, և աղերսելով գոչում էին՝ «Այն ամենը , ինչ բերեցիր մեզ վրա, արդար դատաստանով արեցիր» (Հմմտ. Դան. Գ 31): «Մեղանչեցինք և անօրենություն գործեցինք, Քո պատվիրանները չլսեցինք» (Հմմտ. Դան. Գ 29-30): «Իսկ այժմ արժանի չենք բանալ մեր բերանները» (Հմմտ. Դան. Գ 33):

Արտավալից ողբով երկնավոր Հորը այս խոստովանելուց հետո ուրախութեամբ տեսան Աստծու Որդուն իրենց հետ Հնոցում: Եվ ողորմություն էին Հայցում իրենց ազգակիցների համար՝ Հիշելով Աստծու ուխտը Աբրահամի հետ, խոստումը՝ Իսահակին և ողորմությունը՝ Իսրայելին, պաղատում էին Աստծու Որդուն՝ ասելով՝ «Արդ, Տէ՛ր, բոլոր ազգերից ավելի տկարացանք մենք և այսօր տառապում ենք ամբողջ աշխարհում մեր մեղքերի պատճառով: Այժմ, այս ժամանակներում չկա իշխան, մարդարե և առաջնորդ, ո՛չ ողջակեզ, ո՛չ գոհ, ո՛չ գոհաբերություն, ո՛չ խունկ և ո՛չ էլ Քեզ երախտիք մատուցելու տեղ» (Դան. Գ 37-39):

Եվ ապա մարգարեական աչքերով տեսան նոր, պատվական ընծան, որով Եկեղեցին հաճելի է լինում Աստծուն, դա խոնարհ անձը և Հոգու տառապանքներն են, որոնք ավելի ընդունելի են քան գվարակները, խոյերն ու գառները (տե՛ս Դան. Գ 39, 40): Հարկավոր է գնալ Տիրոջ ետևից և խնդրել նրա բարեհաճությունը և փրկվել Նրա սքանչելիքներով ու փառաբանել Նրա Սուրբ Անունը: «Թող ամոթով միան բոլոր նրանք, ովքեր չարիք են պատճառում Քո ծառաներին. նրանց գործությունները թող խորտակվեն, և թող ճանաչեն, որ Դու ես միակ Տեր Աստվածը և փառավորյալը» Հիսուս Քրիստոս (Հմմտ. Դան. Գ 44-45):

Եվ ճշմարիտ փրկութեամբ բերկրելով ու ճանաչելով Սուրբ Հոգուն, որ նրանց հովանի է՝ գովաբանում էին Սուրբ Երրորդութեանը, օրհնաբանում կենդանարար Սուրբ Հոգուն՝ ասելով՝ «Օրհնյալ եւ Դու Տէ՛ր Աստված մեր Հայրերի, և օրհնյալ է Քո փառավոր սուրբ անունը, օրհն-

յալ ես Դու փառքի սուրբ տաճարում» (Հմմտ. Դան. Գ 52-53): Եվ գովաբանելով Սուրբ Հոգուն բոլոր արարածներով Հանդերձ՝ օրհնեցե՛լով մեծարում էին Ամենասուրբ Երրորդությանը:

Ուստի և Եկեղեցին, նրանց օրինակով, չհնազանդվելով քաղցեացիների թագավորին՝ այսինքն՝ աստանային, իսպառ հրաժարվում է նրա կամքը կատարել: Իսկ վերջինս բորբոքում է ամենակեզ ցանկութունների պատրանքները, որպեսզի նրանց ևս հնազանդեցնի այնպես, ինչպես արգելված պողի ճաշակամբ առաջին մարդկանց հնազանդեցրեց:

Սակայն Եկեղեցին լինելով որդին Անսկիզբն Հոր և մարմինը Երկրորդ Ադամի, այսինքն՝ Քրիստոսի, չի խաբվում մարմնական անցանկելի ցանկութուններով և չի ընկնում նրա առջև ու երկրպագում և չի կատարում նրա երկրավոր և վերից վար կործանիչ կամքը: Նա էլ Եկեղեցու շուրջը կրակի բոցեր է բորբոքում, քառասունինը կանգուն բարձրությամբ, սակայն չի կարողանում Հասցնել մինչև Հիսուն, որն արքայության պարիսպն է:

Եկեղեցին սուրբ մանուկների խոնարհությամբ, ամեն օր խոստովանելով պաղատում է՝ «Մեղանչեցինք, անօրենություններ գործեցինք: Զպահեցինք Քո պատվիրանը և այնպես չարեցինք, ինչպես պատվիրեցիր մեզ: Այն ամենը, ինչ արեցիր մեր նկատմամբ, արդար դատաստանով արեցիր» (Հմմտ. Դան. Գ 29-31):

Եվ Հայրը գթալով՝ ողորմությամբ առաքեց Իր Որդուն՝ խաչի մահով փրկելու մարդկանց: Նույնպես և այժմ, փրկում է Եկեղեցուն աստանայի որոգայթներից Իր Որդու արցամբ ու խաչով, ըստ այն խոսքի, թե՛ «Մի՛ մատնիր իսպառ Քո անվան Համար և մի՛ ցրիր Քո ուխտը և մի՛ Հեռացրու Քո ողորմությունը» (Սաղմ. ՃԼԹ 9): Որի Համար էլ Հոր՝ Աստծու Խոսքն ու Ծնունդը, ծառայի կերպարանք ընդունեց, և շարունակ Հիշելով նախահայրերին տված խոստումը, ասաց սուրբ աշակերտներին՝ «Զեզ Հեռ եմ բոլոր օրերում՝ մինչև աշխարհի վախճանը» (Մատթ. ԻԸ 20), և որի Համար մաղթում ենք՝ «Արդ, Տեր, բոլոր ազգերից ավելի տկարացանք մենք և այսօր տառապում ենք ամբողջ աշխարհում մեր մեղքերի պատճառով:

Այժմ, այս ժամանակներում չկա իշխան, մարգարե և առաջնորդ» (Դան. Գ 37-38), այսինքն՝ մաքուր Հոգի և աստվածընկալ միտք, որ Հոգու շնորհներով տեսնում է գալիքը, և աստվածահաճո և անզբաղ

աղոթքը, որպես «երախայրիք» է Տիրոջ առջև մատուցում:

«Խոնարհ Հոգին է պատարագն Աստծու, մաքուր սիրտն ու խոնարհ Հոգին Աստված չի արհամարհում» (Սաղմ. Ծ 19): Սա է Հաճելի Միակ Բարեգութին: «Եվ ըստ Քո բազում ողորմության և մեծ հեզության, որ միայն Դու ես բարեգութ, փառավորի՛ր Քո անունը և ամաչեցրո՛ւ դևերի բանակներին, խորտակի՛ր նրանց գորությունները, որպեսզի ճանաչեն, որ ստուգապես Հիսուս Քրիստոսն է մեր Տեր Աստվածը»: Ապա գովելով Սուրբ Հոգուն՝ ասում է՝ «Օրհնյալ, գովյալ, բարեբանյալ և բազմապատիկ երգաբանյալ»: Այն բազում շնորհները, որ բաշխեց Եկեղեցու լրության Համար, Հիշելով՝ գոհանում, օրհնում ու փառավորում ենք Սուրբ Հոգի Աստծուն:

Փառքի Տաճարը Որդու մարմինն է: Իսկ արքայության ավտուր վրա բազմելը խորհրդանշում է Հիսուսի խաչի վրա ելնելը: Քերովբեի վրա Նատածը Հայրն է, իսկ Եկեղեցու Հաստատության վրա Նատողը՝ Սուրբ Հոգի Աստված:

Բոլոր արարածներով Հանդերձ օրհնում և փառաբանում ենք Արարչին՝ Նրան, այն մեծ պատվի Համար, որ մարդկանց, իբրև գլուխ արարածների, տվեց ճանաչել և փառաբանել Արարչին, որովհետև նրանով փրկվեց և ազատվեց արավածներին պաշտելուց:

Այնուհետև Հաջորդում է «քարոզը» և «աղոթքը»:

Հարց. -Բոլոր շարականները երկու անգամ ենք ասում: Ինչո՞ւ ենք «Հարց» -ը երեք անգամ կրկնում:

Պատասխան. -Որովհետև «Հարց» -ը երեք մանուկների երգն է: Նաև երեք նահապետներին՝ Աբրահամին՝ Իսահակին և Հակոբին Աստծու և մեր միջև միջնորդ ենք կարգում: Ինչպես նաև Հոգու՝ մարմնի և մտքի Համար:

Իսկ գործատունը* երկու անգամ ենք ասում՝ որովհետև Աստծուն օրհնող բոլոր արարածները երկու տեսակ են լինում՝ իմանալի և գզալի:

Նույնպես, եթե յուրաքանչյուր շարական երեք տներից է կազմված՝ իսկ «Հարց» -ը՝ վեց՝ ապա վեցը երկու անգամ երեքն է: Նաև վեց տունը վաթսուն կանգուն երկարությամբ և վեց կանգուն լայնությամբ

* «Հարց» շարականի մի քանի տները գործատուն են կոչվում, որովհետև այդ տները սկսվում են՝ «Օրհնեցեք ամենայն գործք տեսուն զՏէր...» խոսքերով:

այն ոսկյա պատկերն է՝ որը կանգնեցրել էր Բաբելոնում Նաբուգոդոնոսորը:

«Հարց»-ը երեքական տներից է կազմված՝ նախ ի դեմս Երրորդ-դուլթյան: Երկրորդ՝ ի պատիվ երեք նախահայրերի: Երրորդ՝ մանուկները ևս երեքն էին:

Իսկ «գործատունը» երկու տնից է կազմված՝ որովհետև արարածները երկու տեսակի են լինում՝ երկնային և երկրային՝ իմանալի և զգալի:

Սաղմոսը վաթսուս տուն է՝ որովհետև Նաբուգոդոնոսորի կանգնեցրած արձանը վաթսուս կանգուն բարձրություն ուներ՝ իսկ շարականը վեցը տուն՝ քանի որ արձանի լայնությունը վեց կանգուն էր:

Այս խորհրդածություններով մարդը Քրիստոսին միանալով՝ սրբություն մեջ անխորտակ է մնում, և խնդրում է Աստվածային Եռյակ Միությունը, ասելով՝ «Աստուած, քաւե՛ա զիս զմեղաւորս», (Աստված, ների՛ր ինձ՝ մեղավորիս) (Ղուկ. ԺԸ 14), որպես խնդրվածք առ Սուրբ Երրորդությունը, որը ամեն մի քրիստոնյայի խոնարհ պաղատանքն է աղուհացի օրերին: Տերը մեզ սովորեցրեց մաքսավորի օրինակով այդպես արդարանալ, որի օրինակով Եկեղեցին խրատում է՝ խոնարհվելով արժանանալ բարձրանալուն:

«Մեծացուցէ*»

«Հարց»-ը Ադամի՝ «Ողորմեա»-ն՝ որպես ապաշխարություն Եվայի, իսկ «Մեծացուցէ»-ն՝ որը գտնվում է այս երկուսի միջև՝ ի դեմս Աստվածածնի է ասվում՝ որովհետև վերջինս եղավ նրանց դատապարտությունների լուծարողը, և Աստվածածնից նախամորը Հարություն ավետիս է առաքվում Հողատեղծ Ադամի կենդանություն մասին:

Հարց. -Ինչո՞ւ ենք «Հարց»-ից հետո «Մեծացուցէ»-ն ասում:

* Հնում «Մեծացուցէ»-ն առանձին կարգ չի համարվել՝ այլ «Իւղաբերից Աւետարան»-ի մասն է կազմել՝ որպեսզի կիրակի օրը Տիրոջ Հիշատակը ամբողջությամբ՝ Հայտնությունը և Հարությունը կատարվի: «Մեծացուցէ»-ի կարգը Ավետարանի օրհնություններից է կազմված՝ Աստվածամոր օրհնություն (Ղուկ. Ա 47 և 55) Զաքարիայի օրհնություն (Ղուկ. Ա 68 և 79) Սիմոն Ծերունու օրհնություն (Ղուկ. Բ 29 և 32), և փոխերի նման է կատարվում:

Պատասխան. -«Մեծացուցէ»-ն Սուրբ Կույս Մարիամ Աստվածածինն է ասել՝ և «Հարց»-ից հետո է գետեղված այն բանի համար՝ որ՝ երբ Քրիստոս իջավ Հնոցի մեջ՝ այդ երևումն անմարմին էր՝ իսկ Աստվածածնով Հայտնությունը՝ մարմնով:

Ուստի «Մեծացուցէ»-ն պատշաճ է «Հարց»-ից հետո երգել՝ քանի որ Բանի Հնոց իջնելը օրինակն էր՝ իսկ մարդեղությունը՝ ճշմարտությունը՝ և ճշմարտությունը Հարկավոր է օրինակին մոտ դնել:

«Մեծացուցէն» պատմում է ամբողջ տնօրինության խորհուրդը: Որովհետև Քրիստոսի Հարություն մասին խոսելիս անհրաժեշտ է Հիշատակել նաև Նրա ծնունդն ու դերեզմանը: Որովհետև եթե Տերը ծնված չլիներ, ապա չէր խաչվի և թաղվի: Իսկ եթե թաղված չլիներ, ապա Հարություն էլ չէր առնի, և մենք էլ չէինք փրկվի:

Այս ամենի համար, անախտ ու կուսական Ծնունդը Հանձն առավ՝ կամավոր խաչն ու թաղումը և Հարություն առավ, որի համար էլ «Մեծացուցէ» ենք ասում:

Ապա և նույն իրեն՝ Սուրբ Կույսին բարեխոս ենք անում Աստուածաշնչի՝ որպես երևում է քարոզից և աղոթքներից:

Յուղաբերների Ավետարանը

«Իւղաբերից Աւետարան»-ը թափորով դուրս է բերվում ավանդատնից՝ ընթերցվում բեմի վրա՝ ապա քահանան Ավետարանով հանդիսավորությունը օրհնում է Հավատացյալներին: Այնուհետև դասերեցը Համբուրում է Ավետարանը, ու տրվում է Հարություն ողջունը՝ «Քրիստոս յարեա ի մեռելոց: Օրհնեալ է յարութիւնը Քրիստոսի»:

Ավարտին նույն թափորով քահանան ավանդատուն է վերադառնում: Մեծ պատի օրերին Ավետարանը բեմից չի ընթերցվում:

Հարց. -Ինչո՞ւ ենք կիրակի օրերը Յուղաբերների Ավետարանը «Մեծացուցէ»-ից հետո ընթերցում:

Պատասխան. -Յուղաբերների չորս Ավետարանները Համաձայնաբար պատմում են Քրիստոսի Հարություն մասին և այս ժամերգության մեջ Հաջորդում «Մեծացուցէ»-ին հետևյալ պատճառով: Ինչպես Տերը անապական ծնվեց Կույս Մորից՝ նույնպես և անապական Հարություն առավ

կնքված կույս գերեզմանից՝ որի մասին երգվում է Շարականում. «Ուրախ լե՛ր և բերկրեա՛ մայր և կոյս՝ քանզի ծնեալդ ի կուսէդ այսօր վերատին յարութեամբ ծնաւ ի կոյս գերեզմանէն»)Ուրախ եղի՛ր և բերկրի՛ր մայր և կույս՝ քանզի Կույսիցդ ծնվածն այսօր Հարությամբ վերատին ծնվեց կույս գերեզմանից(:

Մենք էլ արա նման նախ՝ ծնվում ենք կույս ավազանից՝ և հետո Հարությամբ՝ պիտի ծնվենք գերեզմանից: Այսպիսով, եթե սուրբ Կույսին հիշելով՝ Հաստատում ենք թաղումը, ապա գերեզմանի հիշատակությամբ Հավաստվում է Հարությունը:

Իսկ Ավետարանը խորանից դուրս ենք բերում խնկարկելով և լապտերներով՝ որովհետև խորանը գերեզմանն է խորհրդանշում՝ իսկ դուան փակումը գերեզմանում թաղումը:

Երկու ճրագները՝ որոնք լուսավորում են Ավետարանը՝ երկու լուսավոր Հրեշտակներն են՝ «Որոնք նստել էին՝ մեկը՝ սնարին՝ և մյուսը՝ ոտքերի մոտ՝ այնտեղ՝ ուր Հիսուսի մարմինն է եղել» (Հովհ. Ի 12): Նաև արդարների լուսավորությունն է ցույց է տալիս: Մոմակալները, Տիրոջ գալստյանը Հրեշտակների սպասավորությունն է ակնարկում:

Իսկ խոնկների անուշահոտ բուրումը՝ Քրիստոսի անուշահոտության նշանակն է՝ որը Հարությունից հետո՝ Ավետարանի քարոզությամբ՝ սփռվեց ամբողջ աշխարհում: Նաև արդարների պարկեշտ վարքն է:

Կիրակի օրը մեղմ ձայնով Ադամի բերանով ասվում է՝ «Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ...»: Իսկ ողբաձայն սաղմոսելը, ըստ կանանց սովորության գերեզմանի վրա ողբալն է նշանակում: Քանզի, մինչև Տիրոջ «Թաղման Ավետարանի» ընթերցելը, դեռևս կարծելով, թե Տերը թաղված է, դրսից դեպի գերեզմանի ներսը ողբաձայն աղաղակում ենք՝ «Արի՛ Տէր», այսինքն՝ Հոր ծոցից փրկություն ենք Հայցում, որպեսզի մեզ՝ կորուսյալներս, խապառ չլքի: Ապա Տիրոջից օգնություն են խնդրում, ասելով. «Օգնեա՛ մեզ՝ եւ փրկեա զմեզ վասն անուան Քո» (Ելի՛ր, Տեր, օգնիր և փրկիր մեզ Հանուն Քո անվան) և «Զի խոնարհ եղեն մինչև ի Հող անձինք մեր և երկիր կցեցան մեջք մեր» (Որովհետև մեր անձերը խոնարհվեցին մինչև Հող և մեր մեջքերը երկրին կպան) (Սաղմ. ԽԳ 26):

Ապա լավում է Դավիթ մարգարեի ավետաբեր պատասխանը, որը ասվում է թափորի խորանից դուրս գալու պահին՝ «Թագաւորեսցէ Տէր

յաւիտեան» (Հավետ պիտի թագավորի Տերը) (Սաղմ. ձԽԵ 10): Եվ թե՛ «Նա, Ով Հավիտյան պահում է ճշմարտությունը, և զրկյալներին արդարություն շնորհում: Տերը բացում է կույրերի աչքերը, Տերը ոտքի է կանգնեցնում գլորվածներին» (Սաղմ. ձԽԵ 7, 8):

Սա նաև կանանց Հանդիպումն է Տիրոջ Հետ և նրանց խնդությամբ մոտենալը: Տերը մարմնով թագավորեց բոլոր արարածների վրա՝ ըստ Իր խոսքի՝ երբ երևաց տասնմեկին՝ «Ինձ է տրված ամենայն իշխանություն երկնքում և երկրի վրա» (Մատթ. ԻԸ 17): Դավիթն այս մասին ասում է՝ «Հէթանոսների մեջ ասացե՛ք՝ թե՛ Տերը թագավորեց» (Սաղմ. ՂԵ 10):

«Հարության Ավետարանով» կատարվում է մարգարեի ավետաբեր խոստումը: Եվ այստեղ Գրքերից, որպես կցուրդ ասվում է Հետևյալ խոսքը՝ «Ի գիշերի Համբարձէ՛ք զձեռս ձեր ի սբբութիւն և օրհնեցէք զՏէր», (Գիշերը դեպի սբբությունն պարզեցեք ձեռքերը ձեր և օրհնեցե՛ք Տիրոջը) (Սաղմ. ձԼԳ 2), Նրան, Ով լսեց մեր աղոթքները և մեռելներից Հարություն անելով փրկեց մեզ՝ թագավորելով ամբողջ տիեզերքի վրա: Այստեղ կցուրդը, սուրբ գործերի նշանակն է, որով փառավորվում է օրհնյալ Աստված:

«Գիշեր» ասելով ոչ թե ժամանակը, այլ Հրեական անհավատությունն է ակնարկում, ըստ Եսայու պանծալի մարգարեության, թե՛ «Գիշերով իմ Հոգին դեպի քեզ է շտապում, Աստված» (Եսայի ԻԶ 9):

Հարության ավետարանը Հրեշտակների քարոզն է կանանց: Ավետարանի այս քարոզությունը աշխարհին մեր Հարության Հույսի Համար է: Ավետարանի Համբույրը նշան է՝ որ մարմնացած Քրիստոս Համբույրով մեզ մոտ եկավ: Նաև՝ տասնմեկ աշակերտների Տիրոջն երկրպագելու խորհուրդն ունի, երբ տեսան Գալիլեայում:

Ավետարանին Հաջորդող քարոզը խրատում է աղոթքներով ու աստվածահաճո վարքով դիմավորել արդարների Հարությունը և արժանանալ Հարուցյալ Քրիստոսի պարգևներին, իսկ քահանայական աղոթքը ցույց է տալիս սրբերի օրհնությունը Հարության ժամանակ:

Մյուս երգերը՝ որ եղանակում ենք՝ Տիրոջ Հարության խորհուրդն են պարունակում և ունեն Կղեովպասի Հետ առնչվող մանրամասներ՝ թե ինչպես էին նրանք՝ էմմավուսի ճամփորդները, խնդությամբ պատմում աշակերտներին՝ որ Տերը արդարև Հարություն անավ և երևաց Սիմոնին (տե՛ս Ղուկ. ԻԳ 13-35):

Երեկոյան ժամերգութեան ժամանակ «Համբարձէք» -ն ենք երգում՝ որը սովորեցնում է՝ թե ինչպէս յուղաբեր կանայք շաբաթ երեկոյից մինչև միաշաբաթվա լուսանալը արթուն մնացին՝ յուղերով ու խունկերով պատրաստ՝ և ապա Հարուցյալ Տիրոջը տեսան՝ նույնպէս էլ մենք նրանց օրինակով՝ մեր խունկ-աղոթքներով ու յուղ-արտասուքներով հսկում ենք նախորդող գիշերը՝ որպէսզի առավոտյան Նրա «տեսլանք» արժանանանք:

Ուստի պետք չէ առավոտյան նիրհել՝ այլ՝ արթուն ու պատրաստ լինել՝ որ Հարութեան առավոտը Քրիստոսին արժանապէս տեսնել կարողանանք՝ և առավոտյան երգենք Հրեշտակների հետ միասին:

Ձի յայնմ առաւօտին նոցա պարակից լիցուք:

Յառաւօտս այս ի մեղաց սրբեսցուք,

Ձի յայնմ առաւօտին անամօթ լիցուք:

Յառաւօտս այս ընդ սրբոցն ձայնակցեսցուք՝

Ձի յառաւօտին այն ընդ նոսա պսակեսցուք:

Յառաւօտս այս ի տաճար երկրաւոր ընթացուք,

Ձի յառաւօտին այն ի խորանն երկնաւոր ճեմեսցուք:

Յառաւօտս այս Հանդիպեսցուք Քրիստոսի Հոգւով,

Ձի այնմ առաւօտին տեսցուք զՆա Հայրական փառօք:

Յառաւօտս այս օրհնեսցուք զՆա և զՀայրն՝

Ձի յառաւօտին յայն օրհնեսցէ զմեզ Քրիստոս

Հանդերձ Հարբ և Հոգւով Սրբով:

(Որ այն առավոտ նրանց խմբակից լինենք, այս առավոտ մեղքերից սրբվենք: Որ այն առավոտ ամոթով չմնանք, այս առավոտ սրբերին ձայնակցենք: Որ այն առավոտ նրանց հետ պսակի արժանանանք, այս առավոտ երկրավոր տաճարը գնանք: Որ այն առավոտ երկնավոր խորանում ճեմենք, այս առավոտ Հոգով Քրիստոսին Հանդիպենք: Որ այն առավոտ Նրան Հոր փառքով տեսնենք, այս առավոտ օրհնենք Նրան և Հորը, որ այն առավոտ Քրիստոս մեզ օրհնի Հոր և Սուրբ Հոգու հետ միասին): Այսքանը Յուղաբերների Ավետարանի ընթերցման մասին:

«Ողորմեա»

Հարց. Դինչո՞ւ ենք «Ողորմեա» -ն Ավետարանն ընթերցելուց հետո երգում:

Պատասխան. -«Ողորմեա»-ն ապաշխարութեան է՝ քանի որ Դավիթը 50-րդ սաղմոսը մեղանչելուց հետո ասաց: Եվ մենք՝ քանի դեռ աշխարհում ենք և Հոգիներս մարմիններու մեջ է՝ կարող է մեղանչենք:

Դարձյալ՝ «Ողորմեա» -ն, ինչպէս նաև «Հարցը», մեղքերի համար Ագամի գղջման խոստովանութեանն է: «Ողորմեա» -ն նաև մաղթանք է առաջին կնոջ համար:

Սա ենք երգում և ապաշխարութեամբ մեր մեղքերը քալում և ապա՝ սրբութեամբ ու արդարութեամբ պաշտում Տիրոջը: Դրա համար «Տէր յերկնից» -ը «Ողորմեա» -ից հետո կարգվեց՝ որպէսզի մեղքերի թողութեան ստանալուց հետո սկսենք ուրախութեամբ բարձրաձայն օրհնել Աստծուն:

Ծնկի գալը կործանարար մեղքերի համար է: Իսկ կուրծքը բախելը և ողբալը Հատուկ է կանանց պատերազմների ժամանակ:

«Տէր յերկնից»

Եթե «Ողորմեա» -ն նշանակում է՝ որ ողորմութեամբ արդարացրեց ու փրկեց՝ ապա «Տէր յերկնից» Հրեշտակների օրհնութեանն է Տիրոջ համբարձման ժամանակ:

«Տէր երկնից» -ը բարձրաձայն երգելը Հրեշտակների հետ երգեցողութեանն է խորհրդանշում:

Հարց. Դինչո՞ւ «Օրհնեսցէ Տիրոջ»-ը ասելիս նախ Հրեշտակներին է դիմում՝ «Օրհնեսցէ զՆա ամենայն Հրեշտակք նորա» և ապա մարդկանց:

Պատասխան. -Որովհետև լինելիութեամբ նրանք են անդրանիկները՝ հետևաբար պարտավոր են նաև օրհներգելիս առաջինը լինել:

Երկրորդ՝ քանի որ առավել են շնորհներով ու գիտութեամբ՝ ուրեմն պարտավոր են նաև շնորհներ մատուցող և ուսուցանող լինել:

Այսպէս է նաև Եկեղեցում: Սարկավազը Սուրբ Հոգուց իշխանութեան ստանալով, օրինակ է ծառայում դպիրներին ու բոլորին հոր՝

դորում օրհնել Աստծուն: Նախ՝ ավագներն են սկսում, հետո՝ Հաջորդաբար մյուսները շարունակում:

Հարց. - Ինչ ո՞ւ է ենք «Տէր յերկնից» սաղմոսը երգում:

Պատասխան. - Վեց պատճառներով: Առաջին՝ եթե «Ողորմեան» սպաշխարութեան՝ սպա սա օրհնութեան խորհուրդն ունի: Անհրաժեշտ է նախ սպաշխարել մեղքերից՝ սպա սրբութեամբ օրհնել Աստծուն:

Երկրորդ՝ աղոթքը հետևյալ սահմանումն ունի՝ նախ՝ պետք է օրհնել՝ սպա՝ խնդրել՝ իսկ այնուհետև՝ գոհանալ: Որը և կատարվեց «Հարց» -ով՝ «Ողորմեա» -ով և «Տէր յերկնից» -ով:

Երրորդ՝ քանի որ օրհնութեանը «Հարց» -ով ենք սկսել, սպա «Տէր յերկնից» -ով պիտի ավարտենք:

Չորրորդ՝ սկզբում «Հարց» -ով ենք դիմում Մի Աստվածութեանը հետո «Տէր յերկնից» -ով ի դեմս Երրորդութեան ավարտում: Որովհետև այս երեք սաղմոսներից առաջինը Հորն է ուղղված՝ երկրորդը օրհնութեան է Որդուն՝ իսկ երրորդը՝ սրբութեամբ օրհնութեան Սուրբ Հոգուն:

Հինգերորդ՝ նահապետներից սկսած նրանք՝ ովքեր մեր գլխավորներն են, մինչև ստորին արարածները աստիճանական կարգով, նույն կարգով նաև երկնային բոլոր իմանալի գլխավոր արարածներից սկսած՝ հրավիրում ենք միաձայն ու միաբան խոստովանութեան և օրհնութեան երկնքի և երկրի Արարչին:

Վեցերորդ՝ «Հարց» -ի երգը նաև Բանի էջքն է նշանակում՝ որը խորհրդով ասացին մարգարեներն ու նահապետները՝ իսկ «Մեծացուցէ»-ն մարմնավոր երևումն է Աստվածածին ծնողից:

Իսկ «Օրհնեցէ՛ք զՏէր յերկնից. օրհնեցէ՛ք զՆա ի բարձանց» (Օրհնեցէ՛ք Տիրոջը երկնքից, Օրհնեցէ՛ք Նրան բարձունքներից) (Սաղմ. ձԽԸ 1) ասելով՝ Եկեղեցին հարակցվում է Հրեշտակների դասերի հետ Տիրոջն օրհնաբանելիս: Ըստ Փրկչի Խոսքի՝ «Ով իր անձը բարձրացնում է, կխոնարհվի. և ով խոնարհեցնում է իր անձը, կբարձրանա» (Մատթ. ԻԳ 12): Որովհետև մաքսավորը խոնարհվելով ասաց. «Աստված, ների՛ր ինձ՝ մեղավորիս», որի հետ պարակցված արարածներս օրհնում ենք Արարչին:

Եվ երեքփոխյան սաղմոսով հրամայվում է օրհնել Սուրբ Երրորդութեանը: Առաջին փոխը հրահանգում է օրհնել Հորը՝ հրանյութ դասերի հետ մեկտեղ ամբողջ արարչագործութեան և արարածների խնամակալութեան և կարգավորութեան համար:

Երկրորդ փոխը՝ օրհնել Նրա Որդուն՝ Մոցածին Բանին, որի համար Եկեղեցին, որ հաստատվեց Քրիստոսով, շինվեց սրբերով՝ առաքյալների և մարգարեների հիմքերի վրա, որոնց հիմքը Հիսուս Քրիստոսն է, ասում է. «Օրհնեցէ՛ք զՏէր յօրհնութիւն նոր՝ օրհնութիւն նմա յեկեղեցիս սրբոց: Ուրախ եղեւ Իսրայել յԱրարիչ իւր՝ որդիք Սիոնի ցնծասցեն ի Թագաւորն իւրեանց» (Օրհնեցէ՛ք Տիրոջը նոր օրհնութեամբ, սրբերի ժողովում է օրհնութեանը Նրա: Իսրայելն ուրախացավ իր Արարչով, Սիոնի որդիները թող ցնծան իրենց Թագավորով) (Սաղմ. ձԽԹ 1-2): Հիսուս Քրիստոսին հաճելի է սուրբ ավագանի մկրտութեամբ մաքրված իր ժողովուրդը: Իսկ սրբերը պարծենում են Նրա փառքով ու Սուրբ Հոգու պարգևներով, որ ընդունեցին:

Քրիստոս երկապրի սուր ավեց նրանց ձեռքը, և հավատացյալները Քրիստոսի շնորհով և Սուրբ Հոգու գործությամբ վրեժ լուծեցին դևերից կապելով բանասրկու սատանային՝ մեղսասեր թագավորին, և ամբարիշտների հատուցման օրը պիտի դատեն, ըստ Սուրբ Գրքի:

Իսկ երրորդ փոխը սովորեցնում է գանազան հորինվածքներով օրհնաբանել Պարգևաբաշխ Սուրբ Հոգուն, որ լցրեց Եկեղեցին գանազան շնորհներով, որի համար երրորդ փոխում վեց տուն է հասկացվում: Ընդհանուր, այս երեքփոխյան սաղմոսում, տասներկու օրհնութեաններ է ավում, ըստ առաքյալների թվի, ովքեր Սուրբ Հոգուց իշխանութեան ստացան Եկեղեցու գլխավորները լինելու: Որի համար ասում է. «Ի ձայն գոհութեան ամենայն հոգիք՝ օրհնեցէ՛ք զՏէր: Փառք Հօր եւ Որդուց եւ Հոգուց Սրբոց. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն» (Գոհութեան ձայնով, բոլոր հոգիներ, օրհնեցէ՛ք Տիրոջը: Փառք Հորը՝ Որդուն եւ Սուրբ Հոգուն՝ այժմ եւ միշտ եւ հավիտյանս հավիտենից. ամեն) (Սաղմ. ձԾ 6), և գոհութեամբ սաղմոսն ավարտում:

Այս ամենից հետո երգում ենք «Փառք ի բարձունս»՝ որ ասացին Հրեշտակները Քրիստոսի ծննդյան ժամին (Ղուկ. Բ 14):

«Փառք ի բարձունս»

«Փառք ի բարձունս» երգը Տիրոջ ծնունդն ազդարարող Հրեշտակների խոսքն է՝ «Փառք Աստծուն բարձունքներում և երկրի վրա խա՞՞՞ -

դուժյուն և Հաճություն մարդկանց մեջ» (Ղուկ. Բ 14):

Այսպես էր Եկեղեցին ասում մինչ Նիկիայի Տիեզերական սուրբ ժողովը: Եվ ժողովում՝ կիրակի առավոտյան՝ միաբան ու միախորհուրդ Հայրապետները կցեցին՝ «Օրհնութիւն Քեզ ի բարձունս...» -ից մինչև «Բարձեալ ես՝ Դու միայն Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս» Հատվածը՝ և դա այդպես մնաց մինչև Կոստանդնուպոլսի սուրբ ժողովը:

Իսկ Կոստանդնուպոլսի սուրբ ժողովում ավելացվեց Հոգեմարտի՝ Մակեդոնի դեմ ուղղված Հետևյալ Հատվածը՝ «Տէր և Հոգի Սուրբ որ ի փառս Աստուած ընդ Հօր. ամեն» մինչև «Օրհնեալ Տէր՝ ուսո՛ր ինձ գարդարութիւնս Քո»: Այնուհետև Եփեսոսի սուրբ ժողովում սաղմոսներից և մարգարեական խոսքերից Հետևյալ մասը ևս ավելացվեց՝ «Տէր ապալեն եղեր մեր ազգէ յազգ» մինչև «Ծագե՛ա գողորմութիւնս Քո, որք ճանաչեն զՔեզ, Տէր»՝ այսինքն՝ մինչև վերջ, և սրանով է ամբողջանում երգը:

Հարց. - Ինչո՞ւ ենք «Փառք ի բարձունս» -ին առընթեր սաղմոսում: Պատասխան. - Նախ՝ որովհետև սա Հրեշտակների օրհնությունն է, որը Հրեշտակները Տիրոջ ծննդյան ժամանակ երգեցին: Մենք էլ սաղմոսելով ձայնակցում ենք նրանց:

Երկրորդ՝ այս երգը Սուրբ Երրորդությանն է ուղղվում՝ որը Հայրապետները ի դեմս Երրորդության, երեք ժողովների գումարով ամբողջացրին:

Երրորդ՝ ինչպես այնժամ Փրկիչը երկինք Համբառնալով Հաշտեցրեց մեզ Հոր Հետ և Սուրբ Հոգով մեզ խաղաղություն պարգևեց՝ այնպես էլ այժմ մենք՝ Հրեշտակների միջոցով՝ փառք ու օրհնություն ենք վեր առաքում և Հաշտություն ու խաղաղություն խնդրում:

Չորրորդ՝ Տիրոջ ծննդյան օրը՝ որ Հրեշտակները երգեցին Հոգու առավոտն էր՝ իսկ այժմ մարմնի առավոտն է՝ և մենք ենք երգում:

Հարց. - Ինչո՞ւ ենք «Փառք ի բարձրունս» -ը ատյան ելած և միաձայն երգում:

Պատասխան. - Նախ՝ սա նշանակում է՝ որ Հրեշտակներն ու Հովիվները միասին երգեցին:

Երկրորդ՝ Բանի մարդեղությունը թե՛ Հրեաներին և թե՛ Հեթանոսներին նույն պաշտոնին բերեց:

Երրորդ՝ Հարությունից Հետո Հրեշտակները և մարդիկ Համաշունչ ու Համերաչխ պիտի Հավիտյանս փառաբանեն Ամենասուրբ Երրորդությանը:

Մեկնությունը Ըստ Պողոս Տարոնացու

Եզակի անվամբ Տիրոջը օրհնելուց Հետո, ձայնակցելով Հրեշտակների դասին, գովաբանվում է մարմնացյալ Բանը՝ «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ» ասելով (Փառք Աստծուն բարձունքներում):

Որդու Համար ասվում է. «Օրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (Օրհնեալ է Տիրոջ անունով եկողը):

Ամենակալ Հոր Համար ասվում է՝ «Փառաւորեալ Հայր Սուրբ»:

Իսկ Որդու Համար՝ «Տէր Աստուած Գառն Աստուծոյ»:

Ապա Սուրբ Հոգուն՝ «Տէր և Հոգիդ Սուրբ՝ որ ի փառս Աստուած. ընդ Հօր» (Տէր և Սուրբ Հոգիդ Աստված, որ փառավորվում է Հոր Հետ):

Այնուհետև Սուրբ Երրորդությանը դիմելով՝ ասվում է՝ «Արժանի՛ արա Տէր գօրս գայս խաղաղութեամբ, և առանց մեղաց պա՛հե՛ա գմեզ» (Արժանացրո՛ւ, Տեր, այս օրը խաղաղությամբ անցկացնել, և առանց մեղքերի պա՛հի՛ր մեզ):

Եվ ասելով՝ «Օրհնեալ ես Տէ՛ր Աստուած Հարցն մերոց», դիմվում է Երեք անձերի Հավիտենական Միությանը (Օրհնյալ ես մեր Հայրերի Տեր Աստված):

Ապա Հորը դիմելով ասվում է՝ «Օրհնեալ Տէր՝ ուսո՛ր ինձ գարդարութիւնս Քո, Տէր ապաւէն եղեր մեր ազգէ յազգ» (Օրհնյալ Տեր սովորեցրու ինձ Քո արդարությունը, Տեր մեզ ապալեն եղիր սերնդեսերունդ):

«Ի Քէն է Տէր՝ աղբիւր կենաց» (Տեր, Քեզանից է բխում Կենդանության աղբյուրը), այսինքն՝ Հորից է բխում Սուրբ Հոգին:

«Եվ լուսով երեսաց Քոց տեսանեմք զԼոյս» (Քո երեսի լույսով տեսնում ենք լույսը): Հորից ծագած լույսով, Որդու լուսավաչլ տնօրինությամբ տեսանք աստվածգիտության լույսը: Այսինքն Որդով ենք տեսնում լույսը:

Այնուհետև մաղթանք Սուրբ Երրորդությանը՝ «Ծագեա՛ գողորմութիւնս Քո, որք ճանաչեն զՔեզ, Տէր» (Ծագեցրո՛ւ Քո ողորմությունը նրանց Համար, ովքեր ճանաչում են Քեզ, Տեր):

Այս ամենից Հետո ասվում է «Առավոտյան երգը» խաչի դիմաց, որպես թե Հայանապես խոստովանություն Խաչյալին: Եվ ապա Հաջորդում են քարոզ, աղոթք, խնդրանքներ և գոհություն:

Առավոտյան երգ

Առավոտյան երգում, որ օրվա խորհուրդն ունի, գոհույթուն է վեր առաքվում Ամենակալ Հորը, Ով այսպիսի սքանչելիքներով պահպանեց ու բարձրացրեց մարդկային ցեղը և արժանացրեց ամենահաղթութեանը և պահում է իր սուրբ Եկեղեցին մինչև իր Որդու երկրորդ գալուստը:

Առավոտը Քրիստոսն է՝ որովհետև մինչև Միածնի գալուստը գիշեր էր: Իսկ Քրիստոսի գալուստյամբ մեզ Համար առավոտ բացվեց՝ որի Համար ցնծացինք և ուրախացանք: Այժմ խայտալով աղաչում ենք Փրկչին՝ որպեսզի գալիք առավոտյան՝ այս աշխարհի գիշերից հետո՝ ազատվենք տառապանքներից և՝ մահվանից Հարություն առնելով ու դեպի վեր թևելով՝ ընդառաջ ելնենք Քրիստոսին: Եվ այսպես ամեն ժամ Տիրոջ հետ լինենք՝ վայելելով անվախճան Առավոտը՝ այսինքն՝ միշտ Քրիստոսին տեսնենք:

Ուստի քահանայութեան Համար առաքվածները վեր են առաքում ժողովրդի աղոթքները առ Աստված Հաստատակամ լինելու Համար Նրա պատվիրանների մեջ և վայելելով առաքելական Հաղորդութեան շնորհները, այն է՝ այս կյանքում լինել մաքուր տաճար միասնական Սուրբ Երրորդութեան Համար և արժանավայել երգերով ու սուրբ խորհրդով փառավորել Աստծու Միածին Որդուն: Առավոտյան երգը խաչին է նվիրվում:

Առավոտյան երգը ըստ շաբաթվա օրերի բացատրված Հովհաննես Օձնեցու կողմից

Երկուշաբթին կարգված է ըստ Առավոտյան պաշտամունքի խորհրդի, որի ժամանակ Փրկչի երկրորդ գալուստյան մասին է պատմվում: Ուստի առավոտյան ողբաձայն աղաղակում ենք՝ «Լոյս սուր, Տէր, աչաց իմոց. զի մի՛ երբեք ննջեցից ի մահ ընդ Հիմար Հինգ կուսանացն» (Լույս սուր, Տեր, իմ աչքերին, որպեսզի երբեք մահվան քնով չննջեմ Հիմար Հինգ կույսերի նման):

«Մի՛ սասացէ թշնամին թէ յաղթեցի նմա. կամ նեղիչք իմ ցնծասցեն թէ ես սասանեցայց» (Թշնամիս թող չսախ, թե՛ Հաղթեցի նրան, կամ Հալածիչներս ցնծան, եթե սասանվեմ) (Սաղմ. ԺԲ 5):

Իսկ երեքշաբթին՝ ըստ Երրորդ ժամի խորհրդի է կարգված, երբ Սուրբ Հոգին Հեղվեց առաքյալների վրա, Ում կենարար գալուստը աչքի առաջ ունենալով՝ Եկեղեցու մանուկները աղաղակում են, ասելով՝ «Ի Քէն է, Տէր, աղբիւր կենաց, և լուսով երեսաց Քոց տեսանեմք զԼոյս» (Քեզ անից է, Տեր, կյանքի աղբյուրը, և Քո երեսի լույսով տեսնում ենք լույսը): Եվ թե՛ «Մագեցոր՛ւ, Տեր, Քո ողորմութեանը պաշտոնյաներիդ և Սուրբ Երրորդութեանդ երկրպագողների վրա»:

Չորեքշաբթին, ըստ վեցերորդ ժամի պաշտամունքի խորհրդի է կարգված, և պատմվում է նախահոր Հիվանդութեան և նույն ժամին, մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի՝ խաչի վրա կրած չարչարանքներով կայացած բժշկութեան մասին:

Եվ այս փրկութեան տնօրինութեան խորհրդին ծանոթանալով՝ Եկեղեցու մանուկները, գոհույթան աղաղակ են բարձրացնում՝ ասելով՝ «Ես ասացի, Տէր, ողորմե՛ա ինձ, բժշկե՛ա զանձն իմ, ես մեղայ Քեզ» (Ես ասացի. «Տե՛ր, ողորմի՛ր ինձ և բժշկի՛ր անձն իմ, ես մեղանչեցի Քո դեմ») (Սաղմ. Խ 5):

Հինգշաբթի օրը, ըստ իններորդ ժամի խորհրդի է կարգված, և այդ ժամին էր Աստծու Միածին Որդին խաչի վրա աղաղակում՝ ասելով՝ «Էլի՛, էլի՛, լա՛մա սաբաբթանի», որ թարգմանվում է. «Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» (Մարկ. ԺԵ 34): Նույն այդ ժամին լուսավորներին խավարից փարատեց, ըստ մարգարեի խոսքի՝ «Նոր առավոտ ծագեց խավարում և մահվան սովերում նստածների Համար» (Հմմտ. Եսայի Թ՝ 2): Որով լուսավորված Եկեղեցու մանուկները ձայնում են առավոտյան, ասելով՝ «Ես առ քեզ՝ Տէ՛ր, աղաղակեցի՝ առաւօտու աղօթք իմ ժամանեցես առ քեզ» (Ես, Տե՛ր, առ Քեզ աղաղակեցի, առավոտյան իմ աղոթքը քեզ պիտի Հասնի) (Սաղմ. ԶԷ 14):

Ուրբաթ օրը ըստ տասներորդ ժամի խորհրդի է կարգված: Դա այն ժամն է, երբ արարածների Տերը իջավ գերեզման և իր անապական մահվամբ անապականութեան մեզ շնորհեց ու ազատեց դժոխքից և սատանայի գերութեանից, որով փրկութեան ստացած Եկեղեցու մանուկները աղաղակում են՝ գոհույթամբ ասելով՝ «Տէր Աստուած փրկութեան իմոյ՝ ի սուրբ է կարգացի եւ գիշերի առաջի քո» (Իմ փրկութեան տեր Աստված, ցերեկ և գիշեր Քեզ կանչեցի) (Սաղմ. ԶԷ): Եվ թե՛ «Մտցեն աղօթք իմ առաջի քո՝ Տէ՛ր» (Իմ աղոթքները թող գան Քո առջև, Տե՛ր) (Սաղմ. ԶԷ 3):

Իսկ շաբաթ օրը, ըստ Հանգստյան աղոթքի խորհրդի է կարգված: Քանի որ շաբաթը երապեցերենից թարգմանվում է Հանդիստ, որը նաև ժամանակների ավարտն է խորհրդանշում: Այդ օրն է կատարվում մարտիրոսների Հիշատակության Հանդեսը, ովքեր ըստ առաքյալի խոսքի՝ «Խաչն են Հանում իրենց մարմինները՝ կրթերով և ցանկություններով Հանդերձ» (Գաղ. Ե 24):

Խաչակից լինելով առաջին վկային՝ Խաչյալին և մեզ ժողովողին, Ում ապավինած Եկեղեցու մանուկները, մարտիրոսների գորեղ բարեխոսություններով, աղաղակում են ողբաձայն և ասում՝ «Առաքե՛ա՛ Տէր՝ գլոյս քո եւ զճշմարտութիւն քո՝ զի առաջնորդեսցես ինձ՝ եւ Հանցեն գիւ ի լեառն սուրբ եւ ի յարկս քո» (Սաղմ. ԽԲ 3): «Ցոյց մեզ՝ Տէր՝ զողորմութիւնս քո» (Սաղմ. ԶԴ 8). և «Օգնական իմ լեր՝ Տէր» (Սաղմ. ԻԶ 9): Որպեսզի նրանով առաջնորդեն ինձ՝ մողորյալիս ու ճշմարիտ գիտությունից շեղվածիս, և Հանեն ինձ սուրբ լեռը և Հարկը Քո:

Ապա Հաջորդող քարոզից և աղոթքներից Հետո «Երեքսրբեան» -ն ենք երգում՝ որը այստեղ կարգված է միայն ի դեմս Միածին Որդու: Եվ քանի որ այս աղոթքն առ Քրիստոս է՝ ուստի և «Սուրբ Աստված» է ասվում: Նմանապես և «Ճաշու» վերջին «Ողորմեան» և երեկոյան ժամերգության աղոթքների ընթացքում՝ որ առ Քրիստոս են ուղղված՝ «Սուրբ Աստված» -ն է ասվում: Իսկ մյուս աղոթքներում՝ որ Հորն ու Սուրբ Հոգուն են ուղղված՝ «Սուրբ Աստված» չի ասվում:

«Սուրբ Աստված»

Այսպիսի խորհուրդներից Հետո, որքան էլ նախօրոք ասածները բարձրագույն լինեն, Համարձակվելով վերին գվարթունների Հետ, չենք ձայնում ի դեմս Սուրբ Երրորդությանը, այլ միայն ի դեմս Միածնի՝ Ասածու Որդու, Ով Հոր և Սուրբ Հոգու Հետ Հավիտենականությունից առաջ էր:

Վերջին ժամանակներում մարդկանց փրկության Համար մարդանալով՝ սուրբ Կույսից մեր Համար խաչվեց և թաղվեց և երրորդ օրը Հարություն առավ և երկինք վերացավ ու նստեց Հոր՝ Իր Ծնողի աջ կողմում:

Մովսեսը այս ամենը մարգարեական Հոգով կանխագուշակով՝ Հրամայեց երեկոյան ոչխար գոհել, որը Քրիստոսի մահվան ժամն էր: Այնուհետև ըստ օրենքի, քահանաները գառ էին գոհում առավոտյան և երեկոյան:

Այսպիսով «Երեքսրբեան» -ը Քրիստոսին է նվիրված, ըստ Ավետարանի վկայություն՝ «Եսային այս ասաց, որովհետև տեսավ նրա փառքը և խոսեց նրա մասին» (Հովհ. ԺԲ 41):

Պետք է ասել, որ «Երեքսրբեան» -ը երկու մասերից է կազմված: Առաջինը՝ «Սուրբ Աստուած՝ Սուրբ և Հգոր՝ Սուրբ և անմահ», իսկ երկրորդ մասը՝ անօրինական հավելված է՝ որոնք Հիմնականում տասն են: Հարց. -Ո՞վ ասաց «Սուրբ Աստուած» -ը:

Պատասխան. -Հովսեփ Արիմաթացին: Ըստ Հուդի Նեքստարիտս Հայրապետի՝ երբ Տերը մահացավ խաչի վրա՝ Հովսեփ Արիմաթացին խնդրեց Պիղատոսից Տիրոջ մարմինը և գնաց որ իջեցնի խաչից: Եվ տեսավ, որ անկարելի է Տիրոջ մարմինը իջեցնել խաչից՝ որովհետև խոցված տեղերը փայտակում էին: Երբ փորձեց բեռները դուրս քաշել, մարմնից կրակ ցողաց, որից Հովսեփը ահաբեկվեց և ետ կանգնեց ու ձեռքերը վեր բարձրացնելով, ահով ու դողով սկսեց աղոթել՝ «Սուրբ Աստուած՝ Սուրբ և Հգոր՝ Սուրբ և անմահ՝ որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա մեզ»:

Սկզբում երբ ասաց՝ «Սուրբ Աստված», այսինքն՝ «Ես Քեզ լուր մարդ էի կարծում, Դու Սուրբ ես», ընկավ մի բեռը: Այնուհետև ասաց՝ «Սուրբ և Հգոր»: Այսինքն՝ «Ես Քեզ տկար կարծեցի, Դու Հգոր ես», որից Հետո ընկավ երկրորդ բեռը: Եվ դարձյալ ասաց՝ «Սուրբ և Անմահ»: Այսինքն՝ «Ես Քեզ մահկանացու կարծեցի՝ Դու անմահ ես»: Այս խոսքերը երեք անգամ ասելուց Հետո ընկնում են բոլոր բեռները, և Սուրբ Մարմինը իջնում է Հովսեփի բազուկների վրա: Նա էլ, ըստ օրենքի, պատեց մարմինը ու դրեց գերեզմանի մեջ:

Սովորապես պատմաբանները գրում է՝ որ Մեծն Իգնատիոս Աստվածագրեացը տեսնում է երկնային գործերին և լսում նրանցից՝ «Սուրբ Աստուած» -ը՝ և Անտիոքի եկեղեցում կարգ է սահմանում՝ որպեսզի ամեն օր առավոտյան և երեկոյան «Սուրբ Աստուած՝ որ խաչեցար» խոսքերն ասվեն:

Եվ Եսայի մարգարեն տեսավ Քրիստոսին ավտուրի վրա նստած՝ որը խաչն է, և լսեց «Երեքսրբեանը» (Եսայի Զ 3), որը մեզ վկայում է Հովհաննես ավետարանիչը՝ ասելով, թե այս ասաց Եսային, որովհետև տե-

ասվ Նրա փառքը և խոսեց նրա մասին (տե՛ս Հովհ. ԺԲ 41): Նրան վերջին օրերին խաչված տեսանք՝ որը և երգում ենք սրբասացությունում:

Ստեփանոսը Եսայու «Երեքսրբեան» -ը Որդու համար տեսավ (տե՛ս Գործք է 54):

Սուրբ Աթանասը «Պատարագամատուցում» գրում է՝ «Սուրբ՝ Սուրբ՝ Սուրբ Տէր գորութեանց՝ լի են երկինք և երկիր փառօք Քո»:

Նաև Հովհաննես Ոսկեբերանը կարգեց ամեն օր երեք անգամ «Սուրբ» ասել:

Եփեսոսի ժողովում սուրբ Կյուրեղ Ալեքսանդրացի Հայրապետն ընդգեմ Նեստորի ասաց «Միածին» ժամամուտը և «Սուրբ Աստուած՝ որ խաչեցար» սրբասացությունը: Եվ նույն ժողովում ասվեց «Փառք ի բարձունս» -ը՝ ուր երեք անգամ է ասվում՝ «Օրհնեալ Տէր, ուսո՛յ ինձ վարդարութիւնս Քո»: Կիրակի օրերին երեք անգամ կրկնում ենք՝ «Ոչ դադարեցից օրհնել Քեզ Քրիստոս Փրկիչ աշխարհի»: Այս պատճառով, ըստ սուրբ Կյուրեղի սահմանած կարգի, ասում ենք «Սուրբ Աստուածը» ի դեմս Որդու:

Նաև Պետրոս Անտիոքացին և Տիմոթեոս Ալեքսանդրացին Հուստինիանոս կայսեր հրամանով հաստատեցին «Սուրբ Աստուած, որ խաչեցար» ասելը: Ասորիները նույնպես մինչև այսօր «Սուրբ Աստուած՝ որ խաչեցար» են ասում:

Մեկնություն

Թեպետև Հրեաները Քեզ լուկ որպես մարդ սպանեցին՝ Դո՛ւ Սուրբ Աստված ես և ոչ սոսկ մարդ, որ մարդացար սուրբ Կույսից: Թեպետ Քո կամքով տկարացար և Քեզ հանձնեցիր խաչողների ձեռքը՝ Ամենազոր ես, որ Հաղթեցիր բանարկուին: Թեպետ մարմնով մեռար և գերեզմանի մեջ դրվեցիր՝ Սուրբ՝ Անմահ ու Անապական Աստված ես, որ անմահացրիր մեզ Քո մարմնանալով: Դո՛ւ՛՛՛ որ Քո կամքով խաչվեցիր մեզ համար՝ նույն սիրով ողորմյա մեզ:

Երեք անգամ ասելով՝ «Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ և Հզոր», Հոր և Սուրբ Հոգու կամքի միությունն ենք հայտնում Որդու խաչվելու կապակցությամբ: Իսկ ասելով՝ «Սուրբ և անմահ, որ վասն մեր խաչեցար,

ողորմիր», հասկանում ենք, որ Հոր և Սուրբ Հոգու կամքով, աշխարհին կյանք տրվեց:

Իսկ երեք անգամ «խաչեցար» ասելով՝ ամրանում ենք հրեղեն պարսպով, որը պատում է Եկեղեցին: Եվ փոխանակ գառների գոհաբերության՝ ըստ Հին օրենքի, որ մատուցվում էին ամեն առավոտ և երեկո, այժմ Եկեղեցին մատուցում է իր շուրթերի պտուղը՝ խոստովանելով Փրկչի չարարանքները: Այսպես ամեն օր հիշում ենք Նրա երախտիքները՝ որ մեզ համար խաչվեց, քանի որ խաչը Քրիստոսի փառքն ու պսակն է և քրիստոնյաների պարծանքը և ոչ թե նախատիրքը: Ըստ Սողոմոնի՝ «Նայեցեք արքայի պսակին՝ որ նրանով պսակվեց»: Նաև Ինքն է ասում՝ «Հայր, փառավորի՛ր Քո Որդուն» (Հմմտ. Հովհ. ԺԲ 28) և ձայն լսում երկնքից՝ «Փառավորեցի» (Հմմտ. Հովհ. ԺԲ 28)՝ խաչը ի նկատի ունենալով: Առաքյալը ասում է՝ «Սակայն քա՛վ լիցի, որ ես պարծենամ այլ բանով, քան միայն մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի խաչով» (Գաղատ. 2 14):

Այս ամենը նախապես իմանալով՝ Սուրբ և Առաքելական Եկեղեցին ասում է. «Սուրբ Աստուած, Սուրբ և Հզոր, Սուրբ և Անմահ, որ խաչեցար վասն մեր ողորմեա մեզ»:

Իսկ սրբասացությանը անմիջապես հաջորդող «Փառավորյալ»-ը Թովմաս առաքյալն ասաց Աստվածածնի վերափոխման ժամանակ:

Հարց. -Ինչո՞ւ ենք «Սուրբ Աստված» -ը գլխաբաց ասում:

Պատասխան. -Ոչ միայն գլուխը չպետք է ծածկել՝ այլև հարկավոր է ձեռքերը վեր բարձրացնել Հովսեփ Արիմաթացու օրինակով: Նույն կերպ պետք է վարվել նաև «Հայր մերը» ասելիս և սրբություններին նայելիս, ըստ Հետեյալ խոսքի. «Ամեն տղամարդ, երբ աղոթքի կանգնի կամ մարգարեանա և գլուխը ծածկած պահի, անպատվում է իր գլուխը» (Ա Կորն. ԺԱ 4): Ավետարանի ընթերցման ժամանակ դարձյալ պետք է գլխաբաց լինել: Գլխաբաց պետք է լինել նաև՝ երբ քահանան աղոթում է կամ պատարագում՝ երբ սարկավազը քարոզում է՝ խնկարկում կամ ընթերցում: Սա ունի այն խորհուրդը, որ Ծածկագետի համար մեր ամեն ինչը բացահայտ է:

Դարձյալ սրանով հայտնում ենք, որ մեր միտքն ու Հոգին սուրբ ենք պահում Տիրոջ առջև: Ինչպես Քրիստոս խաչի վրա էր, այնպես էլ Նրա օրինակով մենք գլխաբաց տարածում ենք մեր ձեռքերը:

Սակայն կանայք չպետք է բացեն իրենց գլուխները, այլ ընդհատակը՝ եկեղեցում պետք է ծածկեն, ըստ Հետևյալ խոսքի. «Եվ ամեն կին, երբ աղոթքի կանգնի կամ մարդարեանա գլխաբաց, անպատվում է իր գլուխը» (Ա. Կորն. ԺԱ 5): Իսկ արեղաները իրենց գլուխը աղոթելիս չեն բացում, որովհետև արեղայությունը կրոնավորություն է՝ և կրոնավորը պարտավոր է ծածկել իր բոլոր գզգայրանները: Աբեղան իր գլուխը բացում է միայն պատարագելիս:

«Մանկունք»*

Այս ամենից Հետո «Մանկունք» -ն է ասվում՝ քանի որ Քրիստոսով՝ մկրտությունամբ՝ ապաշխարությունամբ և արյամբ մանկացանք՝ իսկ ապագայում՝ նաև հարությունամբ:

Այստեղ մանկունք բառը անմեղ իմաստով է գործածված՝ այսինքն՝ մենք՝ որ մեղքերի հնությունից նորոգվեցինք՝ ըստ Պետրոս առաքյալի՝ եղանք «որպես նորածին մանուկներ և փափագողներ անխարդախ կաթին»)տե՛ս Ա. Պետ. Բ 2(:

Տերը նույնպես այս իմաստով աշակերտներին ծովեզերքում մանուկներ կոչեց՝ քանի որ նրանք Սրբից սրբվեցին և մանկացան (Հովհ. ԻԱ 5) ըստ այն խոսքի՝ թե՛ «Սրբի Հետ սուրբ կլինես՝ Տե՛ր՝ անարատ մարդու Հետ՝ անարատ: Ընտրյալների Հետ ընտրյալ կլինես» (Սաղմ. ԺԷ 27):

* Մարդու ծնունդից մինչև յոթ տարին ընկած ժամանակահատվածը կոչվում է «տղայություն» հասակ: Յոթից մինչև տասնչորս տարեկան հասակը՝ «մանկություն»: Տասնչորս տարեկանից մինչև քսանյոթ տարեկանը՝ պատանեկություն: Այնուհետև, մինչ երեսունհինգ տարեկանը կոչվում է կատարյալ հասակ, իսկ մինչև հիսուն տարեկանը՝ երիտասարդություն: Հիսուն տարեկանից մինչև յոթանասուն տարեկանը կոչվում է ծերություն: Մերությունից մինչև մահ՝ զառամություն: Սակայն «Մանկունք» բառը վերաբերվում է և ամեն հասակի մարդկանց, որովհետև, երբեմն Սուրբ Գրքում «մանկունք» ասելով՝ զիմում են կատարյալ հասակ ունեցող այրերին, օրինակ՝ «Օրհնեցէք մանկունք զՏէր...»: Երբեմն էլ տկարամիտներին կամ թերահավատներին են այսպես անվանում: Մանուկ են ասում երբեմն նաև նոր մկրտվածներին, ովքեր Քրիստոսով անմեղացան ու մանկացան, ըստ Հետևյալ խոսքի՝ «Իբրև մանուկներ անխարդախ կաթին փափագեցեք» (Եբր. Բ 2): Երբեմն նաև նրանց են ասում, ովքեր արիացան ապաշխարություն գործերով և նրանով նորոգվեցին: Եվ այս պատճառով Հիսուս առաքյալներին մանուկներ կոչեց:

Նաև Պողոսն է ասում՝ «Նա՛ որ մերձենում է Տիրոջը՝ մեկ հոգի է դառնում նրա Հետ» (Ա. Կորն. 2 17): Իսկ Քրիստոս Հաստատապես ասում է՝ «Եթե չդառնաք ու չլինեք մանուկների պես՝ երկնքի արքայությունը չեք մտնի» (Մատթ. ԺԸ 3):

Այս օրինակով ճանաչում ենք ինքներս մեզ. քանի դեռ անծանոթ էինք Աստծուն՝ մեղքերով ու կոսմոկոսմոսով Տիրոջից տարաբոված՝ արժանի չէինք Նրան օրհնելու: Բայց երբ մենք ճանաչեցինք Աստծուն՝ մանավանդ որ Նրանից իսկ ճանաչվեցինք՝ դրանից Հետո Քրիստոսի հավատով ու ավագանի մկրտությամբ սրբվեցինք ու եղանք նորածին երեխաների պես՝ նորափետուր զարդարված: Այժմ արժանի ենք Նրան օրհնելու՝ ինչի համար հորդորում է մանուկներին Աստծուն օրհնաբանել:

ՃԺԲ սաղմոսը մանկացյալների մկրտությամբ հրամայում է օրհնել Հորը՝ «Օրհնեցէ՛ք՝ մանկունք՝ զՏէր» (Սաղմ. ՃԺԲ 1), ովքեր որդիացան Պարգևատուի շնորհներով՝ Տիրոջ՝ Որդու անունով, որ մեզ համար բազմանուն է կոչվում:

«Սիրեցի»

«Մանկունք» -ից Հետո «Սիրեցի» -ն է ասվում:

Այս սաղմոսը (ՃԺԴ)՝ որ ննջեցյալների թաղման ժամանակ ենք երգում՝ այն է սովորեցնում՝ թե նրանք՝ ովքեր կենդանություն օրոք սիրեցին Աստծուն՝ այժմ մահվամբ դուրս են ելնում այս աշխարհից ու արժանանում կենդանիների Երկրին: Նմանապես և մարտիրոսները՝ Քրիստոսին անմնացորդ սիրով սիրողները՝ մահվանից Հետո Նրանից պսակ են ստանում: Մենք էլ Մարտիրոսաց տոնին այս ենք ասում՝ որպեսզի պսակակից դառնանք նրանց պսակին:

Հարց. -Ինչո՞ւ ենք «Բանից իմոց» սաղմոսը ապաշխարության օրերին երգում:

Պատասխան. -Այս սաղմոսի նպատակը թշնամիներին հաղթելն է՝ այսինքն՝ մեղքերին ու սատանային՝ մահվանն ու դժոխքին: Իսկ եթե մեկը հաղթում է թշնամուն՝ պսակի է արժանանում՝ ինչպես վերջում է ասվում. «Տէր որպէս զինու հաճութեամբ Քով պսակեցեր զնոսս» (Տե՛ր՝ Դու պսակեցիր մեզ քո ուժիդ հովանավորությունամբ) (Սաղմ. Ե 13):

Սուրբ Մարտիրոսներից ոմանք անվանի գորականներ են եղել՝ ինչպես՝ Սուրբ Գևորգը՝ Սուրբ Սարգիսը՝ Սուրբ Մերկերիտը՝ Սուրբ Թեոդորոսը և ուրիշներ: Սրանց տոներին ևս այս սաղմոսն է ասվում՝ որովհետև ոչ միայն մարմնավոր թշնամուն հաղթեցին՝ այլ և՛ հոգևորին՝ այսինքն՝ աներևույթ բանասարկուն: Ինչպես առաքյալն է ասում՝ «Որովհետև մեր պատերազմը մարմնի և արյան հետ չէ՝ այլ՝ իշխանությունների՝ պետությունների՝ այս խավար աշխարհի տիրակալների և երկնքի տակ եղող չար ոգիների հետ» (Եփես. 2՝ 12): Ուստի այս սաղմոսով աղաչում ենք՝ որ մարտիրոսների աղոթքներով լինենք թշնամուց պաշտպանված ու հաղորդ՝ իրենց փառքին:

Արարչական երգ

Սրանցից հետո «Արարչական» -ն ենք երգում՝ ի հիշատակ Աստծու վեցօրյա արարչագործության՝ որն անհրաժեշտ է ամեն օր հիշատակել՝ և նրանով հավատացյալներին հիշեցնել՝ որ այս աշխարհն աներևույթ և անկազմ էր, և խավար էր տիրում անդունդի վրա: Եվ երբ Աստված Իր բարերարությունը կամեցավ՝ Իր ամենակարող գործությամբ աներևույթը՝ երևացողի՝ անպատրաստը՝ պատրաստի՝ խավարը՝ լույսի և անգոյություններ՝ գոյության փոխեց: Ըստ այս օրինակի՝ մենք նույնպես մեղքով խավարամած էինք և ճշմարիտ գոյությունից գուրկ՝ որովհետև ասում է, թե մեղավորը ոչինչ է:

Իսկ երբ լսում ենք Աստծու արարչագործության մասին՝ հույսով առլեցուն դավանում ենք Աստծուն՝ ասելով. «Ամենակալ մեծ անուն Տէր՝ որպէս յոչնչէ արարեր զամենայն արարածքս. կարող ես և զիս մեղօք ոչնչացեալիս դարձուցանել յառաջինս իմ հուրիւն՝ քանզի զիր ինչ յայլմէ յայլ փոխարկել դիւրին է Քեզ, քան զայն՝ զոր յոչնչէ ստեղծանես»: (Ամենակալ Մեծանուն Տե՛ր՝ ինչպես ոչնչից արարեցիր բոլոր արարածներին՝ այնպես էլ կարող ես և ինձ՝ մեղքերով ոչնչացածիս վերադարձնել իմ առաջին հուրիւնը՝ քանզի մի բան մեկ այլի փոխարկելը ավելի դյուրին է Քեզ՝ քան այն, որ ոչնչից ես ստեղծում): Այս մտքով ենք երգում առ Աստված՝ որ մեր սկզբնական մաքրությունը դանք՝ նորոգվենք և նորաստեղծ լինենք:

Այս նպատակով է կիրակի օրերին՝ արձակման պահին, բժշկության Ավետարանն ընթերցվում՝ որը նշանակում է՝ թե մեր մարմնական ցավերի բուժման հետ նաև մեր հոգևոր հիվանդությունը՝ որը մեղքն է՝ ապաքինեց: Ինչպես Դավիթն է ասում՝ «Ով քավություն է տալիս քո մեղքերին՝ բժշկում է ախտերը քո բոլոր» (Սաղմ. ճԲ՝ 3):

«Բժշկության Ավետարանին» ընդառաջ գնալով՝ ասվում է ճԺԲ սաղմոսը՝ «Եղիցի անուն Տեսուն օրհնեալ՝ յայսմ հետէ մինչեւ յաւիտեան», որը աշակերտների հետ Տիրոջ հանդիպման խորհուրդը ունի, երբ Տիրերիական ծովում նավարկելիս տեսան իրենց Տիրոջը՝ մեռելներից հարություն Առածին, և ուրախությամբ ընդառաջ գնացին Նրան:

Սրանցից հետո մաղթանքներով և աղոթքներով ավարտում ենք Առավոտյան ժամերգությունը՝ որ սահմանված է ի դեմս Որդու:

ԱՐԵՎԱԳԱԼԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Արևազալի ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը, որ կատարվում է ի դեմս Սուրբ Հոգու և ի դեմս Քրիստոսի Հարության, որ երևաց աչակերտներին

Արևազալի ժամերգության ճիշտ ժամը արեգակի ծագման պահն է: Այն կատարվում է ըստ մարգարեի հետևյալ խոսքի. «Սաղմոս երգեցե՛ք Տիրոջը: Ճանապարհ բացե՛ք Նրա համար, Ով նստում է երկինքների երկնքում, արևելյան կողմում», որովհետև Տեր է (Սաղմ. ԿԷ 3334):

«Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ յաւիտեան՝ զի յառաջ քան զարեւ է անուն նորա» (Տիրոջ անունը կօրհնվի Հավիտյան, քանզի արևից հին է անունը Նրա) (Սաղմ. ՀԱ 17): Սրանով Տիրոջ անվախճան և անսահման լինելն է Հայտնում: «Արևելից» ասելով երկնավորների և երկրավորների օրհնությունն է Հայտնվում:

Եվ որովհետև սկզբնաչար օձը առաջին խաբեությունը արեց արևի ծագման պահից մինչև երրորդ ժամը, անհրաժեշտ է այս ժամին Հաստատվել աղոթքներով, որպեսզի նրա նենգամիտ խաբեության պատրանքներից մենք ևս չկործանվենք:

Նաև՝ այս ժամին պիտի մարդկային ամբողջ ցեղը Հասնի Անաչառ Դատավորի ատյանին՝ սպասելով Հավիտենական Հաստուցմանը ըստ գործերի, հետևապես այս ժամին պետք է աղոթել, որպեսզի ողորմությամբ Հասնենք անճառելի բարիքների Հաստուցմանը և փրկվենք վերահաս սպառնալիքից՝ անխնայելի սպանությունից, որի մասին ասում է մարգարեն՝ «Առավոտներն սպանում էին երկրի բոլոր մեղավորներին» (Սաղմ. Ճ 8):

Արևազալի ժամի աղոթքները Քրիստոսի երկրորդ գալստյան և կիրակի օրվա առաջին ժամին գերեզմանից մարդկանց Հարության խորհուրդը ունեն, որովհետև այդ ժամին է լինելու մարդկային բնության

Հարությունը, չնայած որ, ըստ տերունական առակի, գիշերն է այդ ասվում: Այլ, Նա է Կյանքի Առավոտը և արդարության Արեգակի ծագման Սկիզբը, որը լինելու է Հարության Մեծ օրվա առաջին ժամին: Ենթադրվում է, որ այս ժամին Կենարարի ձեռքով ստեղծվեց առաջին մարդը, ուրեմն Հաջորդ անգամ, այդ նույն ժամին մարդիկ գերեզմանից պիտի Հարություն առնեն:

Այս խորհրդով ներկայումս շատերն են ընթանում՝ առաքելական խոստմանը սպավինած սպասելով՝ «Փող պիտի հնչի և ի Քրիստոս ննջածները առաջինը Հարություն պիտի առնեն», ապա և մենք պիտի նորոգվենք (Հմմտ. Ա Թես. Դ 15):

Նույն է ասում նաև մեր պսակակիր Հայրապետը՝ սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչը, ըստ տերունական առակի մեռելների Հարությունը բույսերի և սունկերի հետ Համեմատելով՝ «Ձմեռվա անցնելով բողբոջում են բույսերը և սնկիները և լուսաբացից առաջ գիշերը թռչունները ծլվլում են»: Ինչպես գարնանը բույսերը կանաչում և դալարում են, այնպես էլ մարդիկ, պիտի ելնեն գերեզմանից: Որովհետև, ինչպես ձմռանը Հաջորդում է գարունը, այնպես էլ մոտ է և սկիզբը առավոտի:

Այս պատճառով զգաստացած մտքով աղոթում ենք այս ժամին՝ վերատին նորոգման և մեռելներից Հարության ակնկալությամբ: Եվ լուսեղեն Հանդերձներով, զվարթարար լույսի երամով, զվարթաթուխ վեր ենք սլանալու՝ Հանդիպելու Համար ամպերով Երևացողին և յուրաքանչյուրիս ըստ արժանության Հատուցողին. ամեն:

Ուստի, այս ժամին սահմանվեց ընդհանրական աղոթք, որպեսզի արժանանանք Մեծ Առավոտի լույսի ծագմանը և առանց ամաչելու տեսնենք փառքի Տիրոջը: Եվ Հավիտենականության մեջ, յոթերորդ դարի ավարտին և ութերորդ դարի սկզբին, որը գիշերվա ավարտին լինելու է Փեսայի գալուստով, բաժանվելու են ոչխարները այծերից, և գատվելու են որոմները ցորենից: Լինելու է մեծ և երևելի օր, ըստ մարգարեների դավանության, երբ մենք պետք է դեմ Հանդիման կանգնենք Քրիստոսի ատյանի առջև, որպեսզի յուրաքանչյուրս՝ Հոգով ու մարմնով, ըստ չար կամ բարի գործերի՝ ընդունենք արժանին:

Այդ օրը, որպես արքայության արեգակներ, պիտի փայլեն արդարները երկնքում, ուր աստվածացածների և թագավորողների մեջ Ինքը՝ Աստված է արժանիներին բաշխելու երանությունները:

Որին և մենք արժանանաք, այդ խոստացյալ բարիքներին, մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի շնորհներով ու մարդասիրութեամբ, որին վայելում է փառք, իշխանութուն և պատիվ, այժմ և միշտ և հավիտյան հավիտեանից. ամեն:

Հարց. - Ինչո՞ւ ենք Արևազալի ժամերգությունը Սուրբ Հոգուն հղում:

Պատասխան. - Որովհետև ինչպես Քրիստոս իմանալի Առավոտ եղավ մեզ համար և մեզ խավարից դեպի լույս փոխեց՝ նմանապես այժմ Սուրբ Հոգուն ենք աղոթում՝ որպեսզի գործակից լինի իր Փառակցին և արեգակի զգալի լույսի ծագման հետ միասին մեր անձերում շնորհների իմանալի լույսը ծագեցնի: Այս ամենը մեզ հանգամանորեն սովորեցնում են սուրբ Ներսես Շնորհալի հայրապետի երգերը:

Դարձյալ՝ երկրորդ ժամերգության աղոթքներից հետո այստեղ երրորդ ժամերգության պահին երեք փոխ է ասվում՝ որոնք են՝ «Աղադակեցէք» -ը (Սաղմ. ԴԹ)՝ «Աստուած՝ Աստուած իմ» -ը (Սաղմ. ԿԲ) և «Տէր Հովուեսցէ» -ն (Սաղմ. ԻԲ):

Այսպիսով իմանում ենք՝ որ զգալի խավարի անցնելով՝ անցավ և իմանալի խավարը՝ այսինքն՝ կռապաշտությունն ու մեղքը՝ որովհետև «Մինչ երեխա էինք. բնության տարերային ուժերին էինք ծառայում» (Գաղատ. Դ 3)՝ գնում-գալիս էինք անխոս կռուքերի մոտ և «Ծառայում էինք նրանց՝ որոնք ի բնե աստվածներ չէին» (տե՛ս Գաղ. Դ 8): Այժմ դարձել ենք ճշմարիտ Հովվին ու մեր Հոգիների տեսուչին:

Այնուհետև ասվում է ԴԹ սաղմոսը. «Աղաղակեցէ՛ք՝ առ Տէր ամենայն երկիր՝ Ծառայեցէ՛ք Տեսուն ուրախութեամբ» (Աղաղակեցէ՛ք Տիրոջը՝ երկրի բոլոր բնակիչներ՝ և ծառայեցէ՛ք Տիրոջն ուրախութեամբ» (տե՛ս Սաղմ. ԴԹ 2): Եւ քանի որ Քրիստոսի հավատին եք եկել՝ ապա հասնելու եք անվախճան փառքին: Քանզի ով Տիրոջն է ծառայում, ազատվում է մեղքերից՝ իսկ «Ով մեղք է գործում՝ մեղքի ծառան է» (տե՛ս Հովհ. Ը 34): Մոտեցէ՛ք լույսին՝ որպեսզի լույսի որդիներ լինեք: Այս մտքով ենք «Աղաղակեցէ՛քն» ասում:

Սրանից հետո ասվում է ԿԲ սաղմոսը. «Աստուած՝ Աստուած իմ՝ ես առ քեզ առաւօտ առնեմ. ծարաւեցաւ առ Քեզ Հոգի իմ», (Աստված՝ Աստված իմ՝ ես առավոտից քեզ եմ դիմում՝ Հոգիս ծարավ է քեզ) (Սաղմ. ԿԲ 2): Այս սաղմոսը սրբերին կարոտելու համար է գրված՝ երբ

զբաղմունքներից և մարմնական փափկությունից դուրս գալով սկսում ենք մտահայեցողութեամբ մոտենալ Աստվածգիտութեանը՝ տեսնում ենք Քրիստոսին՝ Հայր Աստծու աջ կողմում՝ չըջապատված Հրեշտակների բազմութեամբ և վախճանված արդարների Հոգիներին՝ Նրա հետ անվախճան կյանքի անպատում փառքերի ու հարսզվարճ ցնծությունների մեջ: Հավատի աչքերով այս տեսնելով՝ ասում ենք՝ «Արդա՛ր՝ ես ծարավ եմ»: Նրանց հետ միասին և մենք՝ մարմնական ցանկությունից վերատին սթափված՝ առավոտից դիմում ենք Աստծուն և բացում ենք մեր բերանները՝ որպեսզի Նա հագեցնի մեր Հոգիների ծարավը: Նման խոսք նաև Դավիթն է ասում մեկ այլ առիթով՝ «Բա՛ց զբերան քո և լցից զդա» (Բա՛ց բերանդ՝ և ես պիտի լցնեմ այն) (Սաղմ. Զ 11):

Վերջում «Տէր Հովուեսցէ» -ն է ասվում: Բանն այն է՝ որ առավոտը գիշերվա վերջն է ու ցերեկվա բոլոր գործերի սկիզբը՝ որն ուղղում է դրանց ընթացքը՝ ուստի Տիրոջից առաջնորդութուն ենք խնդրում դրանց համար: Այդ իսկ պատճառով այնուհետև ասում ենք՝ «Տէ՛ր, ուղղե՛ա զգնացս մեր ի ճանապարհս խաղաղութեան» (Տէ՛ր՝ ուղղի՛ր մեր քայլերը դեպի խաղաղութեան ճանապարհները) և այլն ըստ կարգի:

Գիտենք՝ որ այս սաղմոսը չորս փոխերից է բաղկացած: Ինչպես և «Տէր զի բազում» -ը՝ որ առաջին ժամերգության ժամանակ է ասվում: Առաջինի համար վերն արդեն նշել ենք՝ որ նրա չորս փոխերը համապատասխանում են մարդու չորս հասակներին և օրվա չորս մասերին: Սա ևս նույն խորհուրդն ունի: Սաղմոսի վերջին երկու տները՝ «Տուր զօրութիւն ծառայի քոյ. Տեսցեն ատելիք իմ և ամաչեսցեն» (Զորություն տուր քո ծառային: Թող ատելիներն իմ տեսնեն ու ամոթահար լինեն) ի դեմս խաչին ենք ասում և խնդրում՝ որ խաչի նշանը մեր Հոգիների ու մարմինների պահպանը լինի:

ՃԱՇՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ԺԱՄ

Ճաշու երրորդ ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը, որ կատարվում է ի դեմս Սուրբ Հոգու և նախամոր ճաշակման

Չորրորդ ժամերգությունը, որը նաև Ճաշու Առաջին Ողորմյա է կոչվում, Սուրբ Հոգուն է ուղղված և կատարվում է Երրորդ ժամին, որովհետև Նա այդ ժամին իջավ առաքյալների վրա:

Այս ժամին սահմանված է ընդհանրական աղոթք նաև նախահայր Ադամի գործած հանցանքի, ինչպես և նույն ժամին մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի խաչի վրա կրած չարչարանքներով կատարված բժշկության համար, որովհետև՝ «Ինչպես Ադամով բոլորը մեռնում են, նույնպես և Քրիստոսով ամենքը պիտի կենդանանան» (Ա Կորն. ԺԵ 22)՝ յուրաքանչյուրը ըստ իր կարգի:

Այս ժամին Տերը ստեղծեց Ադամին ու Հոգու փշմամբ շնորհներ պարգևեց նրան: Նաև՝ մարդու առաջին անգամ մեղքերով պատվելը երրորդ ժամին եղավ՝ օձի՝ Եվային տված մահաբեր խրատով: Եվան էլ, բանասրկուի խոսքերից հրապուրվելով ու խաբվելով, ցանկացավ ճաշակել արգելված պտղից, որով և զրկվեց Սուրբ Հոգու շնորհներից: Իսկ էմմանուելը, մեր կերպարանքով, մեր մեղքերի ծանրությամբ բեռնավորված, նույն ժամին գնաց կառավանաստեղի և խաչը բարձրացավ, որպեսզի բարձրացնի ընկածներին:

Որ ժամին հանցանք գործեց առաջին Ադամը և հանցանքից հետո մնաց դրախտում, նույն ժամին և նույնքան ժամանակ էլ Քրիստոս չարչարվեց խաչի վրա՝ բժշկելու համար Ադամի վերքերը: Ըստ Մարկոս ավետարանչի՝ Քրիստոս երրորդ ժամին հրեաների կողմից կապվեց և այս ժամին խաչին բեռնվեց. «Երրորդ ժամն էր, երբ Աստու Միածին Որդուն խաչեցին» (Հմմտ. Մարկ. ԺԵ 25):

Եվ բեռնված խաչին՝ ոտքերը և ձեռքերը առաքինաբար տարածեց՝

բանասրկուի չար խորհրդով մոլորված նախաստեղծների՝ դեպի մահաբեր ծառը հանդուգն ընթացքի համար: Նաև իր մաքրագործող չարչարանքներով հանցանքների ձեռագիր կտակը խախտեց և բնության ապակա-նությունը խաղաղացրեց, որ այն ժամանակ օձի սնուցած պտղով դղողաց:

Այս ամենից խմանում ենք՝ որ ժամը ժամի փոխարեն հասուցեց՝ չար ժամի դիմաց բարին կարգեց և դրանով մեր մեղքերը բժշկեց, ըստ Հոբի այն խոսքի, թե՛ «Բազեն թևերը տարածելով կանգնում է օդում՝ անշարժ դիտելով հարավի կողմը»՝ հափշտակելու մեզ մահվանից դեպի կյանք (Հոբ ԼԹ 26): Որը մարգարեական աչքով նախապես տեսավ երանելի Դանիելը՝ երրորդ ժամին բացելով իր տան արևելյան կողմի պատուհանները, և նայելով Երուսաղեմի կողմը՝ աղոթում էր գերությունից ազատվելու համար, տեսնելով Աստու Միածին Որդուն՝ Նրան, Ով Երրորդ ժամին, բազուկները խաչի վրա տարածելով գերիների սովոր հավաքում արեց (տե՛ս Դանիել 2 10):

Հետևապես ընկած առաջին մարդը վերքերի բժշկությունն այս ժամին ստացավ:

Սուրբ Հոգու գալուստը

Ապա հիսուն օր անց, երբ Պենտեկոստի օրերը լրացան՝ Երրորդ ժամին տեսնում ենք Սուրբ Հոգու շնորհները՝ հեղված առաքյալների վրա:

Քրիստոսի համբարձումից հետո սուրբ առաքյալները սուրբ վերնատանն էին և՛ Տերունական խոստման համաձայն՝ Սուրբ Հոգու գալուստն էին սպասում: Հանկարծ երրորդ ժամին Սուրբ Հոգի Աստված իջավ առաքյալների խմբի վրա: Ինչպես Ղուկաս ավետարանիչն է ասում «Գործք առաքելոց» -ում. «Եվ հանկարծակի երկնքից հնչեց մի ձայն՝ սաստիկ հողմից եկած ձայնի նման. և լցրեց ամբողջ այն տունը՝ ուր նստած էին: Եվ նրանց երևացին բաժանված լեզուներ՝ նման բոցեղեն լեզուների՝ որոնք և նստեցին նրանցից յուրաքանչյուրի վրա» (Գործք Բ 2-3): Ապա Պետրոս առաքյալը, ի պատասխան ծաղրողների սասց. «Սրանք հարբած չեն՝ ինչպես դուք եք կարծում՝ քանի որ դեռ երրորդ ժամն է» (Գործք Բ 15): Այս պատճառով օրվա երրորդ ժամին ենք սկ-

սում աղոթել Սուրբ Հոգուն:

Երբորդ ժամին առավել պատկառանքով պետք է աղոթել, որպեսզի շնորհ գտնենք Կենսագործողի առջև: Կանոն է սահմանված առաքյալների կողմից այս ժամին պատարագել Քրիստոս, որովհետև այս ժամին պիտի կայանա մեղավորների հանդեպ Արդար Դատավորի վճիռը, ինչպես որ նրանք վճիռ կայացրին Անմահ Թագավորի համար:

Ապա, այս ժամի աղոթքներում, հիրավի, երկյուղելով ինդրում ենք Սուրբ Հոգուն, որպեսզի մեզ առաջնորդի դեպի բարության երկիրը, որից զրկվեցինք չարի հնաբներով, և Միածին Բանը նույն ժամին իր գալստյամբ ծագի արարածներիս մեջ, որպեսզի ոչ ոք անմասն չմնա և չզրկվի փրկութունից: Սա է Երբորդ ժամին աղոթելու պատճառը:

Պետք է աղոթել, որպեսզի փրկվենք պատժից՝ Հոգուն և մարմնին ուղղված վերահաս վտանգներից, և իր ժամանակին գտնենք ողորմություն Նրանից, Ով օրհնյալ է հավիտյան. ամեն:

Սուրբ Հոգու շնորհները ըստ Մատթեոս Դպիրի

Վերնատուն իջնելով՝ Սուրբ Հոգին վեց տեսակի շնորհներով զարդարեց Տիրոջ առաքյալներին.

Նախ՝ մեղքերից մաքրեց նրանց:

Երկրորդ՝ լուսավորեց նրանց մտքերը՝ որպեսզի Աստվածաշունչ մատչանն առանց ուսանելու ու ընթերցելու կատարելապես իմանան:

Երբորդ՝ որպեսզի ամենուրեք սքանչելիքներ գործեն. մեռելներին հարություն տան՝ կաղերին բժշկեն՝ ինչպես և պատմում է Ղուկաս ավետարանիչը ի ծնե կաղ մարդու մասին՝ որին երբ սուրբ Պետրոս առաքյալը ասաց՝ «Հանուն Նազովրեցի Հիսուս Քրիստոսի վե՛ր կաց ու քայլի՛ր» (Գործք Գ 6)՝ իսկույն վեր կացավ ու քայլեց: Քայլում էր ու վագում և օրհնում Աստծուն: Ուրիշ բազում հրաշքներ էլ գործվեցին առաքյալների միջոցով: Ղուկասը մեկ ուրիշ տեղում վկայում է. «Եվ առաքյալների ձեռքով բազում նշաններ ու զարմանալի գործեր էին լինում ժողովրդի մեջ» (Գործք Ե 12):

Չորրորդ՝ առանց լսելու և ուսանելու խոսում էին բոլոր ասգերի լեզուներով՝ «Եվ բոլորը լցվեցին Սուրբ Հոգով ու սկսեցին խոսել ուրիշ

լեզուներով՝ ինչպես որ Սուրբ Հոգին նրանց խոսել էր տալիս» (Գործք Բ 4):

Հինգերորդ՝ անխղելի սիրով միացան Քրիստոսին՝ և սա հայտնի է նրանից՝ որ անտանելի չարչարանքներ էին կրում Նրա անվան համար ու չէին հրաժարվում Նրա սիրուց՝ ինչպես որ առաքյալն է ասում՝ «Արդ՝ ո՞վ պիտի բաժանի մեզ Քրիստոսի սիրուց. նեղություննե՞րը՝ թե՞ անձկությունը՝ վտանգնե՞րը՝ թե՞ չարչարանքները... չեն կարող բաժանել մեզ այդ սիրուց՝ որ կա մեր Տեր Քրիստոս Հիսուսով» (տե՛ս Հռոմ. Ը 35 39):

Նրանք՝ ովքեր Քրիստոսի չարչարանքների ժամանակ թողեցին Նրան ու փախան՝ Սուրբ Հոգին ընդունելուց հետո գորավոր եղան չարչարանքներում՝ բանտերում գանահարվելիս և այլուր:

Վեցերորդ՝ անվախ ու աներկյուղ էին քարոզելիս և համարձակ ու անվեհեր՝ թագավորների ու բռնակալների հետ խոսելիս: Այսպիսով առաքյալների վրա բազում պարզևներ հեղվեցին՝ իսկ նրանց միջոցով էլ մեր՝ Հավատացյալներին վրա:

ՃԱՇՈՒ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԺԱՄ

Ճաշու վեցերորդ ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը, որ կատարվում է ի դեմս Հոր Աստծու և ի դեմս Աստծու Որդու չարչարանքների և խաչելության

Հինգերորդ ժամերգությունը Միջին ողորմյան է՝ պատարագը, և կատարվում է վեցերորդ ժամին ի դեմս Հոր, որ դեպի խաչ առաքեց Որդուն: Նաև Որդուն ենք աղոթք ուղղում, որ խաչվեց մեզ համար:

Եվ Մովսեսը վեցերորդ ժամին պղնձյա օձը բարձրացրեց Սինա անապատում՝ Հիսուս Փրկչի օրինակով:

Այս ժամին Երկրորդ Ադամը «Իմանալի դրախտը» մտավ՝ որը սուրբ Աստվածածինն է, և հղացավ նրանում:

Եվ այս ժամին Տերը երևաց տանմեկ աշակերտներին ու կերավ նրանց հետ, այն օրը, երբ կամեցավ երկինք համբառնալ:

Քանի որ Խոսքը մեր միջով ճանապարհվեց, ինչպես ձորի խորքերից քարակերտ աստիճաններով վեր բարձրանալով դեպի աստվածային վարդապետության Զիթենյանց լեռը՝ մոտ լինելու համար կենաց Խոսքին, և ուշադրությունը սևեռելով այնտեղ, ուր Աստծու տաճարն է, և պաշտվում է Ճշմարտությունը, և երկնայինների համար անվերջ տոնախմբությունն է, ուր չկա վիշտ և տրտմություն, և անսպառ ուրախություն է, ու անճառ Լույսի ճառագում:

Այնտեղ՝ դրախտում, հրճվալից ուրախության մեջ էր բնակվում Ադամը նախքան վեցերորդ ժամը: Եվ այդ նվիրական երկրից զրկվեց, որովհետև իր անհնազանդությամբ և ճշմարտության դեմ ըմբոստացողի խրատով ու խաբեությամբ այս ժամին դրժեց պատվիրանն ու ճաշակեց պտղից, որից մերկացած ու խավարածածկ տերևով պատված մնացին՝ իրենց խղճմտանքից դատապարտված, ու մեղքին ծառա եղան, որի համար յոթնասուսն անգամ յոթ տրտմություններ ժառանգեց և բազ-

մաթիվ ցավեր կրեց որպես պատիժ: Եվ ինչպես տեսնում հիվանդ, հոգին ասես դուրս էր ելնում ու սիրտը մաշվում էր: Նրա ոտքերի և ձեռքերի հոգերը անշարժ էին բարի գործերի, իսկ լեզուն լուռ էր ապաշխարության խոստովանության համար:

Եվ ինչպես մեռած մարդն է անզգա չըջապատի նկատմամբ, այնպես էլ առաջին մարդը խավարագագաց խորհրդով ամփոփված՝ կեսօրին, ինչպես կեսգիշերին, չհիշելով անցածը և չհոգալով սալաբայի մասին, տարակուսած ու տագնապած հոգով, Տիրոջ Խոսքի հիշողություններից խոցված, մանավանդ կրելով մահվան երկյուղը այն խոսքից, թե՛ «Պիտի մեռնես»՝ չէր իմանում՝ ինչ է անում: Որովհետև իր կարծամտությամբ ընկավ անօրենության խորխորատը և մահը գերադասեց Աստծու հանդիմանությունից:

Որի համար Հոր Խոսքը՝ Միածին Որդին, վեցերորդ դարի վեցերորդ օրը, խաչի վրա բևեռված, ցավեր կրեց և իր այս ժամին կրած նեղություններով նեղությունը հալածեց և ցավով՝ ցավը վերացրեց: Եվ մեղքերի քաղցր ճաշակման փոխարեն, լեղախառն քացախը ճաշակեց՝ բժշկելու համար ճաշակած պտղի դառնությունը: Եվ իր կամքով ու կարողությամբ, անչնչացած հավելով խաչափայտին, հավետ լուծարեց Ադամի մեղքերի պատուհասը:

Եվ վեցերորդ ժամին, հանձն առնելով վերցնել բոլորիս կարիքները, Տերը, իր Աստվածային խոնարհությամբ տարածելով ձեռքերը, պայծառացրեց իր արարածներին՝ խավարեցնելով արեգակն ու լուսինը, կեսօրին խավար սիւռելով: Ինչպես նախապես գրված էր՝ «Մուտ արեգակն ի միջօրէի», և՛ «Նսաւարեցաւ լոյս ի տուէ», ինչպես և գրված է Ավետարանում՝ «Եվ վեցերորդ ժամին ամբողջ երկրի վրա խավար եղավ մինչև իններորդ ժամը» (Մատթ. ԻԷ 45):

Այս խավարով հանդիմանում էր լուսատուների թվացյալ ճաճանչները, որից խաբվելով՝ պարզամիտները արարածներին որպես աստված էին ընդունում: Եվ աստվածգիտության լույսը ամեն մի մարդու սրտում փայլեցրեց՝ ճանաչելու համար Ճշմարիտ և Ողորմած Աստծուն՝ հոգու և մարմնի ախտերը Բժշկողին:

Աստվածային տնօրինությամբ է միայն գիտության լույսը մարդու սրտի մեջ լինում, որպեսզի ամբողջ մտքով ճանաչենք Աստծուն, Ողորմածին, Ով բժշկեց մեր հոգիները և մարմինները չար ախտերից:

Այս պատճառով վեցերորդ ժամին մահվան իշխանը պատերազմում է յուրքանչյուրիս հետ այնպես, ինչպես նախաստեղծների հետ պատերազմեց ջանալով հաղթել, և ցանկանում է մեզ ևս մերկացնել սրբության պատմուճանից:

Որի համար հրամայում է արթուն և պատրաստ լինել այս ժամին աղոթելու համար և գգուչանալ միջօրեի ձանձրույթի դեևից, որը հայհոյող ու վատթարագույնն է բոլոր դեևերից և տարբեր գայթակղություններով փորձում է հափշտակել մեր միտքը ու իր կամքը թելադրելով՝ մեզ անդարձ կորստյան մատնել:

Այս պատճառով սահմանվեց վեցերորդ ժամի աղոթքը՝ իբրև օգնություն մարդուն՝ ընդդեմ հակառակորդ գորությունների, նաև՝ ի հիշատակ մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի տնօրինական չարչարանքներով բժշկության:

Ուստի այս ժամին պետք է աղոթել սուրբ տեղում ի հիշատակ մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի տնօրինության, որ իր կրած չարչարանքներով մեզ ազատեց չարչարանքներից և խավարումով՝ փրկեց խավարից, և որպեսզի հալածվի արտաքին խավարը և թոթափվի Ադամի ամոթալի խավարապատ մերկությունը: Եվ պայծառ ու հասակ վարքով, լցված մշտածագ լույսով, առատ յուզով անչեջ պահելով լսավորները, իմաստուն կույսերի հետ սրբությամբ մտնենք Քրիստոս Փեսայի երկնային առաջատար, Ում վայել է փառք հավիտյանս հավիտենից. ամեն:

ՃԱՇՈՒ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԺԱՄ

Ճաշու իններորդ ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը, որ կատարվում է ի դեմս Որդի Աստծու և ի դեմս Նրա մահվան և բանական Հոգու ավանդման

Վեցերորդ ժամերգությունը Վեջին Ողորմյան է, որն իններորդ ժամին է կատարվում, երբ Քրիստոսն ավանդեց իր Հոգին Հոր ձեռքերում:

Իններորդ ժամի խորհուրդը ավանդությամբ ավելի բարձր ենք համարում, և առաքյալները մյուսներից ավելի պատվելի են այն համարում, որովհետև գրված է, որ Պետրոսն ու Հովհաննեսը իններորդ ժամին ելան տաճար և նույն այդ ժամին բժշկեցին տաճարի դռան մոտ նստած կաղին:

Իններորդ ժամին կարգված է ընդհանրական աղոթք՝ Ադամի մեղքերից անդարձ խոտոտվանության համար, երբ դատապարտված վտարվեց դրախտից: Եվ նույն այդ ժամին աղաղակով իր Հոգին ավանդեց աշխարհի Փրկիչը ու Հանեց Ադամին դժոխքից:

Առաջին միջօրեն նսեմացավ առաջին մարդու հանցանքից, իսկ Երկրորդ Ադամը, լինելով երկնքից, բարձրաձայն գոչելով խաչի վրա՝ ավանդեց Հոգին իններորդ ժամին, որով տիեզերքը ազատագրեց բանտից, իսկ մահվան խավար ստվերում հանգրվանած մարդկային ցեղը՝ կալանատնից: Եվ նույն ժամին լուսատուներին ազատեց խավարից, ըստ մարգարեի խոսքի՝ «Լույս պիտի լինի միայն երեկոյան» (Զաբ. ԺԴ 7):

Եվ ինքը, Որ էն Աստված, մեր բնությամբ աղաղակում է խաչի վրա ասելով՝ «էլի՛, էլի՛, լամա սաբաթթանի», այսինքն՝ «Աստված իմ, Աստված, ինչո՞ւ լքեցիր ինձ» (Սաղմ. ԻԱ 1, Մարկ. ԺԵ 34): Նաև՝ «Հանցանքներիս պատճառով հեռու մնացիր իմ փրկությունից» (Սաղմ. ԻԱ 2):

Սա Նա է, Ով եկավ փնտրելու Իր Հոտի կորած ոչխարին, ասելով՝ «Ո՛ւր ես Ադամ» (Հմմտ. Ծննդ. Գ 9), որի դիմաց Ադամը, կնջը պատճառ բերելով, ապիրատ պատասխան տվեց, որի համար դուրս վտարվեց Կենաց վայրից, ըստ իր կատարած ընտրություն, և լսեց՝ «Հող էիր և հող էլ կդառնաս» (Ծննդ. Գ 19): Եվ նույն տեղում, Քրիստոսի խաչելություն ժամանակ, ավազակի ականջով լսեց. «Ճշմարիտ եմ ասում քեզ, այսօր Ինձ Հետ դրախտում կլինես» (Ղուկ. ԻԳ 43):

Խավարից եղավ դարձ դեպի հավիտենական լույս ու մահվանից՝ դեպի կյանք և իրիկնադեմին՝ այն ժամին, երբ դուրս էր վտարվել, կանգնեց այն ճանապարհի վրա, որը տանում է դեպի Կենաց ծառը:

Եվ այն ժամին, երբ մերժվեց Ադամը Եդեմից, նույն ժամին ավագակը խոտով անության համար մտավ դրախտ, որպես կարապետ նրանց համար, ովքեր այնտեղ են գնալու:

Ադամը մեղք գործելուց Հետո այս ժամին մերժվեց դրախտից և որքան մեղանչելուց Հետո մնաց դրախտում, նույնքան ժամանակ էլ, Իր փառավորվելու օրը, Քրիստոս չարչարվեց խաչի վրա: Ինչպես ասում է Եվսեբի Եմեսացին՝ «Որ ժամին որ անգեղջ մնալու համար դատապարտվեցին և ելան դրախտից, նույն ժամին արարածների Արարիչը արձակեց աստվածացած մարդկային Հոգին և լուծելով մահվան գորությունը արձակեց արգելափակված և կապված Հոգիներին մահվան բռնակալությունից»: Եվ այն ժամին, երբ փակվեց դրախտը, փչրվեցին դժոխքի փականները:

Այն ժամին, երբ Ադամը Կենարար վայրից արտաքսվեց, նույն ժամին էլ ոտքի կանգնեց ընկած տեղից ըստ մարգարեի կանխասացություն, թե՛ «Այն օրը լույս չի լինելու, այլ լինելու է ցուրտ և պարզ օր: Դա պիտի լինի միայն Տիրոջը հայտնի օր, ո՛չ ցերեկ պիտի լինի և ո՛չ գիշեր, այլ լույս պիտի լինի միայն երեկոյան» (Չաբ. ԺԴ 6,7):

Եվ որ ժամին որ ծածկվեց Կենաց ծառը՝ նույն ժամին զինվորը գեղարդով Փրկիչի կողը խոցեց՝ որտեղից Կենաց աղբյուրը բացվեց և ջուր ու արյուն դուրս ելավ, ըստ Հետևյալ մարգարեություն՝ «Այն օրը կենդանի ջուր է բխելու Երուսաղեմում» (Չաբ. ԺԴ 8), Խաչյալի մարմնից ջուր և արյուն բխեց մեկը՝ իբրև մարդուց, իսկ մյուսը՝ առավել քան մարդուց:

«Նրա մի կեսը պիտի Հոսի դեպի առջևի ծովը» (Չաբ. ԺԴ 8), որը

Հին ժողովուրդն է՝ օրենադիրները, մարգարեները և Հայրապետները, ովքեր Երուսաղեմի մխիթարություն էին սպասում: «Նրա մյուս կեսը՝ դեպի Հետևի ծովը» (Չաբ. ԺԴ 8), որն էլ Իններորդ ժամին Քրիստոսի հեղված արյամբ փրկված նոր ժողովուրդն է, ովքեր առաքելական քարոզչություն հավաքվեցին մեղսալի թափառումներից և լուսավորվեցին կենաց ջրով, որ բխում է Երուսաղեմից՝ հավիտենական կյանքից, և նոր ժողովուրդ ու նոր Եկեղեցի եղավ:

Այս խորհրդի Հիշատակումը կատարվում է ամեն ժամ, որովհետև սա է մեր փրկությունը, և այս ժամին կատարվեցին օրենքի և մարգարեական Գրքերի բոլոր գրվածքները: Եվ այս խորհրդով հավածվեց մեր տապանից մահացու ազուպը, և իրիկնադեմին աղավնուց ընդունեցինք ձիթենու ճյուղը կենաց Խոսքի Հետ միասին, որով ամեն ժամ կարողանում ենք պտղատու մտքով կանգնել Նրա առջև և մատուցել աստվածահաճո պաղատանքներ՝ մեր աչքի առջև ունենալով Քրիստոսի կամովի չարչարանքները, որ կրեց այս ժամին մեր փրկություն համար, և ամեն օր վերհիշել Նրա մարգարեական պարգևները, որովհետև Նրան վայել է փառք հավիտյան. ամեն:

Այս ամենի համար պետք է աղոթել ու փառավորել Քրիստոսին այս ժամին, որպեսզի մեզ ևս ներս տանի այնտեղ՝ ուր Ինքը Հորդորեց մեզ, որպես ուղղի կենդանություն: Այս է պատճառը Իններորդ ժամի աղոթքի:

ԵՐԵԿՈՅԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Երեկոյան ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը, որ կատարվում է ի դեմս Որդի Աստծու, որ իջավ խաչից և կտավապատված դրվեց գերեզման

Յոթերորդ ժամերգությունը՝ Երեկոյան ժամը, «Պոռնարհեցո և Ապրեցո» -ն է, որ Քրիստոսի թաղման խորհուրդն ունի:

Աստծու ավարտին հասցրած տնօրինութեան ներգործութեամբ, անցնելով խաչելութեան ժամին կարգված աղոթքների միջով նրանցում ամբարված բարձրագույն շահը մեր անձերի համար քաղեցինք, ինչպես ծաղիկը խոտերի միջից կամ պատվական քարերը թագավորական գանձարանից՝ մեզ համար պատկ կազմելով բոլոր տարիների մաքրութեան համար:

Իսկ հասնելով երեկոյին՝ տեսնում ենք բոլորին կարիքից դրված ճեմելիս: Նույնիսկ աստվածային ուխտից դուրս գտնվողներն են հիանում հայացքով ուղեկցելու համար ցերեկային ճառագայթներին, կարծես թե և կենդանիների խմբերը այս ժամին ցատկոտելով ու խայտալով՝ ավելի շատ են ուտում՝ լրացնելու համար ցերեկային ժամերին դանդաղ կոտ ու երերացող շրջագայությունների պատճառով բաց թողածը, որպեսզի գիշերը, կերակուրից հագեցած, շտապեն իրենց ապաստարանները՝ հույս ունենալով այնտեղ խաղաղվել:

Այս խորհրդածությունից թվում է, թե կենդանիներին հատուկ կամքը նախկինում հավանել են նաև նախաստեղծները, որովհետև երբ առաջին մարդը դուրս վտարվեց Կենդանութեան վայրից, կարծեց թե մխիթարություն չկա երևացող առարկանների մեջ, որից ավելի էր ներամփոփվել վրովված մտքերով: Եվ միայն մեծ լուսատուի գեղեցկութեանը աչքերը հառած նայելիս՝ փոքր-ինչ մեղմվում էր ահագին տրամությունը, սակայն չէր կարողանում գովանալ հեղձուցիչ, պեկոծ

պապակումից, որի մեջ ընկղմված էր:

Նույն լույսով տեսնում էր նաև մյուս արարածներին և հույս էր տածում՝ Աստծու խնամակալութեանը ապավինելով: Սա տեղի էր ունենում տասնմեկերորդ և դրան հաջորդող ժամերին:

Այնուհետև տեսավ, թե ինչպես է արեգակը մայր մտնում, որից կրկին իրեն սարսափազդու մտքեր պատեցին: Եվ նորից ավելի ուժգին համակեցին վախը և տրամությունը: Իսկ իջնող մութը ավելի հուսահատեցրեց, մանավանդ, երբ աչքին նոր տեսարաններ երևացին: Վարանում էր ամբողջ գիշեր անհանգիստ հեծութեամբ, հույսը կորցնելով, որ մյուս անգամ նորից կտեսնի լույսը:

Այս խորհրդի համար մարգարեացավ երանելի Աբրահամ նահապետը: «Մի վախեցիր, Աբրահամ, ես քեզ հովանավոր պիտի լինեմ, և քո վարձը չափազանց շատ պիտի լինի»: Որի համար աղերսում էր Աբրահամը՝ «Տե՛ր Ամենակալ, ի՞նչ ես անելու ինձ, չէ՞ որ անորդի եմ կորչում» (Ծննդ. ԺԵ 12): Սրա դիմաց, Աստված հրամայում է Աբրահամին վերցնել երեք տարեկան երինջ, երեք տարեկան նոխազ, երեք տարեկան խոյ, տատրակ և աղավնի ու պատարագել: Եվ մայրամուտին Աբրահամը թմբիրի մեջ ընկավ, և նրա սիրտը սարսափելի վախ համակեց (տե՛ս Ծննդ. ԺԵ 912): Այստեղից հայտնի է դառնում, որ Աբրահամը երեկոյան ժամին աղոթեց:

Երեկոյան երբ լույսը մարեց, և խավարը ծածկեց երկիրը, մարդը գրով անցավ սատանայի լծի տակ: Եվ առաջին մարդու լուսեղեն հանդերձից գրկվելու ժամին պատանքով պատվեց անմատուցյ լույսերի մեջ Բնակվողը: Եվ այն ժամին, երբ Ադամը հեռացավ դրախտից, մեզ կյանք տվող Քրիստոս իջավ մեռածների շիրմը, իր անապական մարմնով թաղվեց ու դրվեց երկրի սրտի մեջ, ուր Ադամն էր դրված երկրում՝ գիշերվա ստվերի մեջ, և ապականված հողածին Ադամին ու նրա մարմնին, որ հող էր դարձել, նաև մտքին ու հոգուն, և ամբողջ մարդկութեան համար հարութեան հույսը հաստատեց ու անապականություն պարգևեց իր անապական հարութեամբ:

Երեկոյան՝ ցերեկվա և գիշերվա միջակայքում, ըստ սովորութեան, Արարչի մարդասիրութեանը ապավինելով՝ օրհնում և փառավորում ենք Աստծուն՝ օրը խաղաղութեամբ անցկացնելու և գիշերվա գալու համար:

Դարձյալ՝ որովհետև այդ ժամին Քրիստոս Վերնատանը Պատարագի

խորհուրդը Հաստատեց և լվաց աշակերտների ոտքերը: Նաև այդ ժամին Նրան իջեցրին խաչից: Կիրակի օրը երեկոյան ժամին երևաց Տերը Հավաքված աշակերտներին և նրանց ուսուցանեց երանությամբ ամբողջ օրը մինչև երեկո գգուչությամբ անցկացնել, որը այլաբանորեն նշանակում է մինչև այս կյանքի վերջին երեկոն (տե՛ս Հովհ. Ի):

Դրա Համար, ըստ եկեղեցական ավանդության, Հավաքվում ենք երեկոյան ժամին, այսինքն՝ ցերեկվա ավարտին և գիշերվա սկզբին՝ աղոթելու ողորմած Աստծուն: Եվ նախահոր ու այլ ընկած անձերի Համար խորհրդական սաղմոս ենք երգում՝ ըստ գիշերի խորհրդածության:

Ուստի անհրաժեշտ է այս ժամին աղոթել, որպեսզի Նա, Ով իջավ երկրի ստորին կողմը, Իր Հետ մեզ տանի վերին աշխարհ՝ նորոգված, անմահ և անապական մարմնով:

Երեկոյան ժամին գոհություն ենք մատուցում նաև օրվա ավարտի Համար: Ինչպես ամեն մի կենդանի մայրամուտի ժամին ավելի Հոգում է իր որովայնի Համար, նույնպես և Եկեղեցին, աչքի առջև ունենալով այն պակասությունները, որ լինելու են գիշերը, այն կանխում է մարգարեի խոսքով՝ «Ես առ Աստուած կարդացի՝ եւ Տէր լուաւ ինձ յերեկոյս՝ ի վաղորդայն՝ եւ ի Հասարակ աւուր» (Ես Աստծուն ձայն տվի, և Տերը ինձ լսեց երեկոյան, առավոտյան ու կեսօրին) (Սաղմ. ԾԴ 17-18):

Հարց. - Ինչո՞ւ ենք ամեն օր երեկոյան ժամերգության ժամանակ «Խոնարհեցո՛ւ» -ն և «Ապրեցո՛ւ» -ն ասում:

Պատասխան. - Երեկոյան ժամերգության աղոթքները Քրիստոսի թաղման խորհուրդն ունեն դա այն պահն է՝ երբ Հովսեփը Տիրոջը խաչից իջեցրեց ու նոր՝ կույս գերեզմանի մեջ դրեց (Մատթ. ԻԷ 60):

Քրիստոսի թաղումը՝ ինչպես նաև մյուս տնօրինությունները՝ նախատեղծների՝ Ադամի ու Եվայի Հանցանքների պատճառով կատարվեցին: Եվ քանի որ նրանք դրախտից երեկոյան արտաքսվեցին՝ սպա Քրիստոսի թաղումն էլ երեկոյան տեղի ունեցավ: Ուստի թաղման խորհրդի Համար սահմանված այս աղոթքները երեկոյան ժամերգության ընթացքում են կատարում:

«Խոնարհեցո՛ւ»

Ապա սկսում է Ձե սաղմոսը. «Խոնարհեցո՛ւ Տէր՝ գունկն քո եւ լուր ինձ՝ զի աղքատ եւ տնանկ եմ ես» (Մտտեցրո՛ւ, Տէր, սկանջը Քո և լսի՛ր ինձ, քանզի աղքատ ու տնանկ եմ ես), որը պաղատանք է նախամոր՝ Եվայի անունից: Եվ որպես կնոջ մեղավոր ծնունդ՝ պաղատում է՝ «Յաւուր նեղութեան իմոյ կարդացի առ քեզ՝ եւ լուար ինձ» (Իմ նեղության օրը ես կանչեցի Քեզ, և Դու լսեցիր ինձ) (Սաղմ. ՁԵ 7):

«Մեծ եղև ի վերայ իմ ողորմութիւն քո՝ փրկեցեր զանձն իմ ի դժոխսոց ներքնոց: Աստուած՝ անօրէնք յարեան ի վերայ իմ՝ եւ ժողովք Հզօրաց խնդրեցին զանձն իմ՝ եւ ոչ Համարեցան գՔեզ Աստուած առաջի իւրեանց»: (Մեծ եղավ Քո ողորմությունը իմ Հանդեպ, Հոգիս փրկեցիր խոր դժոխքից: Ասովա՛ծ, անօրենները Հարձակվեցին ինձ վրա, բռնակալների ամբոխները Հետապնդեցին ինձ, և Քեզ իրենց առջև Աստված չՀամարեցին) (Սաղմ. ՁԵ 1314): «Կեցո՛ւ գորդի աղախնոյ Քո» (Պահպանիր աղախնիդ որդուն) (Սաղմ. ՁԵ 16): «Խոնարհեցո՛ւ» -ի խորհուրդը Հետևյալն է. երբ բժիշկն այցելում է Հիվանդին՝ սպա վերջինս ցանկանում է պատմել իր ցավերի մասին: Եվ քանի որ ցավի ազդեցության պատճառով նվազած է լինում Հիվանդի ձայնը՝ ուստի բժիշկը՝ չկարողանալով լսել՝ խոնարհեցնում է իր սկանջը մինչև Հիվանդի շուրթերը՝ որից Հետո՝ երբ կարողանում է պարզել ցավի պատճառը՝ տալիս է պատշաճող դեղը:

Այսպես և Տերը՝ լսեց՝ եկավ և՛ վերքերի վրա սպեղանի դնելով՝ բժշկեց Հիվանդություններից ու չարի Հարվածներից: Մի իրական դեպքի մասին է մեզ Հայտնապես ուսուցանում Տերունական առակը՝ ըստ որի մի մարդ Երուսաղեմից իջնում էր Երիքով (Ղուկ. Ժ 30): Այս մասին իր սաղմոսում կանխատես էր նաև Դավիթը՝ Հոգուց ներշնչված լինելով. «Առաքեաց զբան իւր և բժշկեաց զնոսա՝ և փրկեաց զնոսա յապականութենէ իւրեանց» (Առաքեց Իր Խոսքն ու բուժեց նրանց՝ և փրկեց նրանց իրենց ապականությունից) (Սաղմ. ՃԶ 20): Նաև Եսային է ասում՝ «Նա մեր Հիվանդությունները Իր վրա վերցրեց ու մեր ցավերը կրեց» (Մատթ. Ը 17): Եվ քանի որ մեր փրկությունը կատարելապես իր լրմանը Հասավ՝ ուստի Դավիթը պատշաճ կերպով ասաց. «Մեծ եղև ի վերայ իմ ողորմութիւն քո՝ և փրկեցեր զանձն իմ ի դժոխսոց ներքնոց» (Մեծ եղավ Քո ողորմությունն իմ Հանդեպ՝ և Հոգիս փրկեցիր խոր դժոխքից) (Սաղմ. ՁԵ 13):

«Ապրեցո»

Իսկ «Ապրեցո» –ն նախահոր կողմից է ասվում՝ «Ապրեցո զիս՝ Տէր՝ ի մարդոյ չարէ՛ յառնէ՛ անիրաւէ՛ փրկեա զիս» (Ազատի՛ր ինձ, Տէ՛ր, չար մարդուց, անիրաւ մարդուց փրկի՛ր ինձ) (Սաղմ. ՃԼԹ՝ 1): Այսինքն՝ բանասարկու թշնամուց, որ նախանձելով չարացալ ու իր սրտում խորհեց անօրենութիւնս և խաբելով՝ մեզ Հանեց կենդանութեան վայրից:

«Զայնիւ իմով ես առ Տէր կարդացի՛ ձայնիւ իմով զՏէր աղաչեցի: Սփռեցից առաջի Տեառն զաղօթս իմ՝ եւ զնեղութիւնս իմ առաջի նորա պատմեցից: Ի ճանապարհ յոր եւ գնայի՛ թաքուցաւ ինձ որոգայթ»: (Իմ ձայնով ես Տիրոջը կանչեցի, իմ ձայնով Տիրոջն աղաչեցի: Տիրոջ դիմաց պիտի սփռեմ աղօթքն իմ և Նրա առջև նեղութիւնս պիտի պատմեմ: Այն ճանապարհին, որով գնում էի, ծածուկ որոգայթ լարվեց իմ դեմ) (Սաղմ. ՃԽԱ 24):

Ազատութիւն է մաղթում Հոգիներին բանտից, այսինքն՝ չարի ու մեղքի կապանքներից, և սպասել է սալիս մինչև արդարների հատուցման օրը, սպա Արարչին՝ Ով գիշեր ու գոր լսում է մեզ, օրհնութիւն է առաքում և դովում է Տիրոջը որպէս իմանալի Լուսի, որից սարսուռ է խավար ոգիների աղջամուղջը: Ապա Հայցում է Տիրոջը՝ ծագել մեր սրտերում և միաբանված օրհնութիւն է մատուցում Երեք Անձերի Միութեանը:

Առավոտը և երեկոն տարբերվում են իրենց նշանակութեամբ:

Եթե առավոտյան, նախահայր Ադամի Համար, «Երեք մանուկների» օրհնութիւնն է ասվում, սպա երեկոյան «Ապրեցոն» բանասարկուից փրկվելու Համար է, որ սրեց լեզուն որպէս իժի թույն և որոգայթ լարեց, որպէսզի խախտի դեպի վերին կյանք մեր ընթացքը:

Ուստի խնդրվում է Աստուծոց, որ Հովանի լինի պատերազմի օրերին, որովհետև Քրիստոսի վեմից Հեռացածները Չանում են մեզ ևս դժոխք իջեցնել, բայց իրենք են ընկնելու: Որովհետև Տիրոջը Հուսացողները պիտի անցնեն բոցեղեն պատնէշների միջով և լինեն Նրա Հետ դրախտում՝ Հանգստութեան մեջ: Տերը Հանեց նրանց Հալիտենական բանտից ու Հասցրեց բարութեան երկիրը՝ դրախտը, ինչպէս ասում էին մանուկները՝ «Մեծ եղալ Քո ողորմութիւնն իմ Հանդեպ, Հոգիս փրկեցիր խոր դժոխքից» (Սաղմ. 26 13):

Դարձյալ՝ առավոտյան ժամին, Եվային բարձրացնելու Համար ասվում է «Մեծացուցէն» և «Ողորմեան», իսկ երեկոյան «Խոնարհեցոն» և «Տուր զօրութիւն ծառայի Քո և աղախնոյ» (Զորութիւնս տուր Քո ծառային, պահպանիր աղախնիդ որդուն) (Սաղմ. 26 16), և խաչիդ նշանով պահպանութիւնս արա, որպէսզի ինձ ատողները՝ դեւերի բազմութիւնները, ամոթով մնան: Սրանից Հետո Մեսեղի ենք ասում՝ առաջավորութեան Հացի խորհրդի կապակցութեամբ:

Մեսեղի*

«Ուղիղ եղիցին աղօթք իմ որպէս խունկ առաջի քո, Տէր: Համբարձումն ձեռաց իմոց պատարագ երեկոյի» (Տէ՛ր, թող աղօթքս Քեզ ուղղվի որպէս խունկ, ձեռքերիս կարկառումն՝ իբրև երեկոյան պատարագ) (Սաղմ. ՃԽ 2): Սրանով Հորդորում է ձեռքերը վեր բարձրացնել և Հորից թողութիւնս խնդրել խաչողների Համար, որը մենք ևս պարտավոր ենք անել, և պետք է մեր բերաններին պահպանել դեմ և շուրջ թերի դուռը ամուր փակել ու սրտով չխոտորվել, որպէսզի մեր աղօթքները որպէս խունկ ընդունելի լինեն:

Հայտնի է՝ որ Հին տաճարում)Թվոց ԻԸ 4՝ 5(ամեն առավոտ և երեկո Տիրոջ առջև՝ սեղանի վրա, դրվում էր Հաց՝ գառ ու դորակի քառորդ մասով գինի: Գինին վկաների Համարձակ խոտորվանութիւնն է, ովքեր կամովին իրենց արցունք Տիրոջը նվիրեցին:

Նոր Եկեղեցում՝ ուր մարմնավորը Հոգևորի փոխակց՝ Հացի ու գառի փոխարեն երկու տուն մեսեղի է ասվում՝ իսկ դորակի քառորդ մասով գինու փոխարեն՝ «Ուղիղ եղիցինը», որը ընդամենը մի տուն է՝ սակայն չորս մասերով է ասվում:

Դարձյալ՝ առաջավորութեան Հացն ու գինին Փրկչի մարմնի ու արցան օրինակն է: Իսկ այն՝ որ մեկ առավոտյան և մեկ երեկոյան էին տաճարում դնում՝ նշանակում է՝ որ երեկոն այս ժամանակների խորհուրդն ունի՝ իսկ առավոտը՝ Հանդերձյալի օրինակն է: Այսպիսով՝

* Մեսեղի. –Հոգևոր երգ, խորհրդավոր երգ, միջանկյալ սաղմոս, երկու երկար տներով միջև երգված կարճ տուն: Իմաստով նշանակում է՝ նոր երգ երգել, օրհնութիւն երգել: Փոխառութիւն է Հունարէն μεσδία ձևից:

խմանում ենք՝ որ հավատացյալների երջանկությունը թե՛ այս կյանքում և թե՛ հանդերձյալում Քրիստոսն է:

Նաև անուշահոտ խունկ է մատուցվում, որը ճգնողների անուշահոտ վարքն է, որով հրճվելով զվարճանում է Եկեղեցին, և որին բանազան պատարագ է ասում Պողոսը:

Իսկ սաղմոսերգությունները մեկ որպես մաքրասիայլ ալյուր են, մեկ՝ որպես յուղ կամ որպես կարագ, մեկ էլ՝ որպես ընդունելի խունկ: Իսկ քարոզներն ու աղոթքը՝ որպես Աստծուն հաճելի անուշահոտ պատարագ:

Ապա քահանան բողոքին խաղաղություն է տալիս և նույնը նրանցից իր հոգու համար ընդունում: Հրամայում է ժողովրդին Աստծուն երկրպագել և հոժար սրտերից լսում՝ «Քո առջև Տեր»: Հրամայում է նաև գոհանալ՝ ցերեկը խաղաղությամբ անցկացնելու համար, և մաղթում է, որպեսզի նույն կերպ, առանց մեղքերի և գայթակղության, անցկացնեն նաև գիշերը՝ հավատի մեջ հաստատուն ու աներեր մնալով:

Սրանց հաջորդում են քարոզներն ու աղոթքները: Այնուհետև ասվում է «Սուրբ Աստուածը»՝ ի դեմս Որդու, որով հայտնվում է Փրկչի բոլոր անօրինությունների խորհուրդը՝ ծննդյան օրից սկսած մինչև հարությունը՝ Նրանից ողորմություն հայցելով: Սուրբ Եկեղեցու աստվածաբանները այս խոստովանությունը, որպես հրեղեն պարիսպ և անառիկ ամրություն, ավանդեցին մեզ:

«Համբարձի»

Ապա հաշտարար պատարագով քաջալերված, հոգու աչքերը վեր հանելով՝ ասվում է՝ «Համբարձի գաչս իմ ի լերինս՝ ուստի եկեսցէ ինձ օգնութիւն» (Աչքերս դեպի լեռները բարձրացրի, որտեղից ինձ օգնություն պիտի գա) (Սաղմ. ձի 1): Այսինքն՝ երկինքների երկինքը, որ ի նկատի ունի Տիրոջ՝ երկնքի և երկրի Արարողի գորությունը, Բարձրալից օգնություն խնդրելով, որպեսզի Իր Աջով գիշեր ու գոր պահի մեր անձերը, որ չմեղանչենք և չարը չգործենք: Եվ պահի հավատացյալ անձանց ամենայն չարից՝ Աստծու Որդու գորությունը և խաչի նշանով: Նաև՝ առավոտից մինչ երեկո չարչարվել ու հոգնել ենք և հոգևոր ու մարմնավոր օգնություն ենք խնդրում՝ որպեսզի չսկարանանք:

Երկրորդ՝ քանի որ մոտենում է քնելու ժամը՝ պահպանություն ենք խնդրում:

Երրորդ՝ որովհետև գիշերամուտ է, և ավարտվում է օրը՝ պահպանություն ենք խնդրում ամբողջ օրվա՝ քաննչորս ժամվա համար: «Տերը պահի նաև քո մուտքը»: Մուտքը աշխարհ գալն է ծննդյամբ՝ ավազանից, իսկ ելքը՝ մահը, ինչպես նաև հարությունը հողից վեր համբառնալը:

«Որ բնակեալ է»

Սրանից հետո ասում ենք «Որ բնակեալ է» սաղմոսը՝ և պետք է խմանալ՝ որ սա «Համբարձի»-ի համար է ասվում՝ այսինքն՝ օգնություն ենք խնդրում վերոհիշյալ պատճառների համար: Սակայն մեզ առաջիկայում աջից ու ձախից պատերազմ է սպասվում՝ այսինքն՝ չարից ու բարուց՝ հրեշտակներից ու դևերից՝ ընդ որում մենք պաշարված ենք երկուսի միջև: Եվ որին էլ որ անձնիշխան կամքով պիտի թեք՝ կատանանք. եթե ապավինենք բարուն՝ ապա հրեշտակները մեզ օգնական կլինեն՝ իսկ եթե չարին հոժարենք, ապա սա Հենց այն կլինի, ինչին մեզ մղում են դևերը:

Երբ միայն հրեշտակներն են մեզ օգնում, Հարատևում ենք բարու մեջ՝ իսկ երբ միայն դևերն են՝ և հրեշտակների պահպանությունն էլ չկա՝ ապա վնասվում ենք: Բայց երբ հոժար կամքով դառնում ենք Աստծուն և ասում՝ «Դու՛ Տե՛ր՝ իմ հույսն ես» (Սաղմ. Դ 9)՝ ապա Աստված ասում է. «Քանի որ հույսը ինձ վրա դրեց՝ Ես կփրկեմ նրան՝ նրան հովանի կլինեմ՝ քանզի Անունս ճանաչեց» (Սաղմ. Դ 14): Այսինքն՝ քանի դեռ ինձ չէր ապավինում՝ Ես նրան չէի լսում: Իսկ երբ ասաց՝ «Դու՛ Տե՛ր՝ իմ հույսն ես»՝ Ես լսեցի ու փրկեցի և փրկելուց հետո երկնային օթևանում իմ հովանու ներքո կհանդատացնեմ նրան:

Համառոտ ասած՝ այս սաղմոսը վերաբերում է նրանց՝ ովքեր ստոսնայի փորձությունները հաղթահարելուց հետո՝ Աստծու հովանու ներքո՝ երկնային օթևանում կհանդատանան: Եվ դա հայտնի է դառնում մեկնություններից՝ որովհետև վերջին փոխում այսպես է ասվում. «Յամենայն նեղությունից իմմեջ փրկեցեր զիս» (Իմ ողջ նեղությունից փրկեցիր ինձ) (Սաղմ. ԾԳ 9): Այսքանը Երեկոյան ժամերգության մասին: Ամբողջ տարվա մեջ միայն Ավագ Շաբաթ օրը չի կատարվում երեկոյան ժամերգություն:

Խաղաղական ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը, որ կատարվում է ի դեմս Հոգի Աստծու և ի դեմս Որդի Աստծու, որ դրվեց գերեզման և իջավ դժոխք ու խաղաղացրեց Հոգիներին

Այնուհետև սկսվում է Խաղաղական ժամերգությունը, որը ութերորդ ժամերգությունն է և նվիրված է Սուրբ Հոգուն: Այն հաջորդում է Երեկոյան ժամերգությանը և կատարվում է արեգակի մայր մտնելուց հետո:

Այս ժամին օրհնում ենք Աստծուն՝ որովհետև այս ժամին Քրիստոս աղոթեց Գեթսեմանիի պարտեզում, և Նրանից արյան քրտինք հեղվեց, և այս ժամին դրվեց գերեզման՝ ու այս նույն ժամին, հարությունից հետո, անցնելով փակ դռների միջով՝ եկավ աշակերտների մոտ ու նրանց ողջունեց:

«Խաղաղական» ժամին ասվում է՝ «Ի կարգալ խմում լուար ինձ՝ Աստուած՝ ըստ արդարութեան» (Երբ ձայն տվի, իմ արդարության համար լսեցիր ինձ, Աստված) (Սաղմ. Դ 1): Բազմատեսակ սաղմոսներով փրկություն է մաղթում Հոգիներին ու միաձայն խնդրում երկնային խաղաղություն գիշերվա համար, որպեսզի պահպանի ու ամրացնի չարի երևացող ու աներևույթ գորություններից, որ շրջում են խավարի մեջ, ինչպես ասվում է՝ «Որի մեջ շրջում են բոլոր գազաններն անսուտի» (Սաղմ. ՃԳ 20):

Երբ Քրիստոս Հոգով դժոխք իջավ՝ Հոգիների համար խաղաղություն եղավ: Այդ պատճառով աղոթքը «Խաղաղական» կոչվեց՝ ինչպես որ խոսքի սկզբում է ասում՝ «Ի նեղութենէ ինձ անդորր արարեր» (Նեղության մեջ ինձ անդորր տվիր) (Սաղմ Դ 2):

Խաղաղականը յոթ փոխեր ունի, որը ասվում է յոթ մահացու մեղքերից սրբազործվելու համար՝ որոնք յոթ գզապարաններով գործեցինք՝ և խնդրում ենք որպեսզի դրանք մաքուր պահի և պահպանի չարից, որպեսզի անմեղ մնանք:

Սրանից հետո երգում ենք «Շնորհեա՛ մեզ Տեր» -ը:

Սրանով մենք թշնամու դեմ ենք ելնում քաջալերված՝ որ Աստված մեզ հետ է և ոչ միայն մեր գործած մեղքերն է քաղում՝ այլև պահպանում է մեզ թշնամու նիզակներից ու մեր մեղքերի պատիժը բարդում ու կուտակում է դրանք մեզ դրողների գլխին: Ինչպես ասում է՝ «Ընդ մեզ Տեր Աստուած՝ գիտասջիք հեթանոսք և պարտեցարուք» (Մեր հետ է Տեր Աստված՝ իմացե՛ք հեթանոսներ և պարտվեցե՛ք):

Իսկ մաղթանքից հետո քարոզ ու աղոթք է ասվում՝ որոնց նպատակը մեկն է՝ պահպանություն աղերսելը:

Տերն է իմ լույսը

Այնուհետև ասում ենք՝ «Տեր լոյս իմ» -ը (Սաղմ. ԻԶ 1):

Քանի որ մոտեցել է խավար գիշերը՝ անհրաժեշտ է դիմել անատիկը ճշմարիտ Լույսին՝ «որ լուսավորում է ամեն մարդու» (Հովհ. Ա 9)՝ որպեսզի չգայթակղվենք: Ինչպես Տերն է ասում՝ «Եթե մեկը ցերեկն է քայլում՝ չի սայթաքում՝ որովհետև տեսնում է այս աշխարհի լույսը՝ իսկ եթե մեկը գիշերն է քայլում՝ սայթաքում է՝ որովհետև հետը լույս չունի» (Հովհ. ԺԱ 9՝ 10):

Բայց իմացի՛ր՝ որ ինքը Քրիստոս մեզ համար Լույս եղավ՝ ըստ Իր խոսքի՝ «Ես եմ աշխարհի լույսը» (Հովհ. Ը 12): Որովհետև մարմնավոր կյանքը խավար է կոչվում՝ և՛ միշտ շաղախակելով սրա հետ՝ կուրանում է մեր իմանալի Հոգին: Իսկ Քրիստոս այս խավարի մեջ որպես լույս հայտնվեց: Ինչպես և ավետարանիչն է ասում՝ «Լույսը խավարի մեջ լուսավորում է» (Հովհ. Ա 5): Որովհետև ի հայտ է բերում մեր երկրային ցանկություններն ու Հույսերը: Արդ՝ Նա՛ է երկնքի Լույսը. Հոգիների կյանքն ու Կենդանությունը՝ ինչպես նաև մարմինների Արեգակը:

Օրինակ՝ մարդն այն չափով է սայթաքում՝ որ չափով որ լույսին չի նայում՝ իսկ նայելով լույսին՝ տեսնում է և՛ վիհը՝ և՛ հարթը՝ և՛ դժվարինն ու դյուրինը և ապա ուղիղ ճանապարհով ընթանում: Այսպես է և Հոգին, որը մեղքերի պատրանքներից այնչափ է դաշմախոսվում՝ որչափ որ Քրիստոսին չի նայում: Իսկ Նրան նայելով՝

տեսնում է աշխարհում չըջող՝ բայց աշխարհին [մեղքին] անհաղորդ՝ և գերազույն կյանք եղող և մեզ նույնին կոչ անող Տիրոջը:

Միայն այս ժամանակ ենք ճանաչում ու հասկանում՝ որ ամեն մարմնական հաճույք վիճ է ու գայթակղություն՝ և պետք է դրանից հեռանալ ու գնալ Քրիստոսի շավիղներով: Այնուհետև առինքնելով ավետարանական ճառագայթը՝ ինչպես որ ասում է Մատթեոս ավետարանիչը, պետք է՝ «Ուրանալ սեփական անձն ու Լույսի ետեից գնալ» (Մատթ. Ժ 38): Այս մասին է առաքյալի խոսքը՝ «Հետևում մնացածները մոռացած՝ ձգտում եմ դեպի իմ առջևում եղածները. ուշադիր վազում եմ աստվածային կոչմանս նպատակակետին՝ Քրիստոս Հիսուսով» (Փիլիպ. Գ 13-14):

Այսպիսով, լույսի ետեից անսպառ գնացողները կժամանեն վերին Նավահանգիստ և խավարից չեն բռնվի՝ ինչպես Քրիստոս է ասում՝ «Ով իմ ետեից է գալիս՝ խավարի միջով չի քայլի» (Հովհ. Ը 12):

Տենչալով դեպի Նրա իմանալի լույսը՝ հոգևոր աչքերով կարելի է ճանաչել հոգու թշնամուն և խուսափել նրա արձակած աներևույթ նետերից: Այս իմաստով ենք ասում՝ «Տերն է իմ լույսը»:

Այսպիսով՝ ավարտում ենք ութերորդ ժամերգության աղոթքները և սկսում իններորդ ժամերգության աղոթքը՝ որ «Եկեացէ» -ն է

ՀԱՆԳՍՏՅԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Հանգստյան ժամի ընդհանրական աղոթքի կարգը, որ կատարվում է ի դեմս Հոր Աստծու, որ իր Միածնի աջով պահպանի մեզ գիշերվա խավարից

Իսկ «Եկեացէ»- ն՝ որը Հանգստյան ժամն է և օրվա իններորդ ժամերգությունը՝ ի դեմս Հոր է կատարվում, և սրանից հետո ննջում ենք՝ քանի որ սա վերջին ժամերգությունն է և օրվա ավարտը:

Հարկ է իմանալ, որ գիշերվա չորս պահերի համար գիշերը չորս անգամ է ժամերգություն կատարվում՝ դրանք են՝ Հանգստյան՝ գիշերային՝ առավոտյան և արևագալի ժամերը:

Առաջին պահը Հանգստյան ժամն է, երբ ասում ենք «Եկեացէ» -ն, երկրորդ պահը գիշերամեջն է, երրորդը՝ աքլորականչը, իսկ չորրորդը՝ լույս առավոտը: Այս ժամերի համար Տերը գգուչացրեց մեզ արթուն կենալ ու աղոթել՝ ասելով՝ «Արդ, արթուն կացե՛ք, որովհետև չգիտեք, թե տանտերը երբ կգան՝ երեկոյան»՝ թե կեսգիշերին՝ աքլորականչի՞ն թե առավոտյան դեմ» (Մարկ. ԺԳ 35):

Մարդու տարիքը ևս չորս հասակներ ունի: Երեկոյան ժամը սղայությունն է՝ որով մուտք ենք գործում դեպի խավար կյանք՝ գիշերամեջը՝ երիտասարդությունն է՝ երբ թմրում ենք մեղքերի մեջ, աքլորականչը՝ ծերությունն է՝ իսկ առավոտն իր ծագմամբ մոտ է հանդերձյալ աշխարհին, որ ինքը Տերն է: Քանի որ մեր մարմինը նյութի չորս տարրերից է կազմված՝ և դրանցով ենք մեղանչում, այս է պատճառը, որ մեր հոգու համար, գիշերը չորս անգամ ենք աղոթում:

Հոգին երեք մասերից է բաղկացած՝ գիտակցություն, խոսք՝ կամք կամ ցանկություն: Այն նաև հինգ ներքին զգայարաններ ունի՝ դրանք են՝ ընդհանուր զգայություն՝ երևակայություն՝ կարծիք՝ տրամախուսություն և միտք, որը հիշողությունն է:

Հոգու հինգ արտաքին զգայարաններն են՝ տեսողություն՝ լսողու-

թյուն՝ հոտառություն՝ ճաշակելիք և շոշափելիք: Մրանցով է մարդ ամեն տեսակի չար ու բարի արարքներ գործում՝ որի համար էլ ցերեկը հինգ անգամ ընդհանրական աղոթքներ է կատարվում:

Հարց. -Որո՞նք են ինը ժամերգությունների աղոթքները:

Պատասխան. -Վերն արդեն նշել ենք՝ որ ամեն օր ինն անգամ ենք աղոթում՝ ոչ ավել և ոչ պակաս, որոնք են. առաջին՝ «Տեր զի բազում մը»՝ երկրորդ՝ «Հարցը»՝ երրորդ՝ «Արևագալը»՝ չորրորդ՝ երեք «Ողորմեաները»՝ որոնցով հասնում է վեցի՝ յոթերորդ՝ «Պոնարհեցոն»՝ ութերորդ՝ «Խաղաղականը» և իններորդ՝ «Եկեացէն»:

Վերջինս քնելու ժամին ենք ասում, և առ Հայրն է ուղղված՝ և Նրա՛ն ենք աղաչում՝ որպեսզի Միածնի պահապան Աջով խաղաղությամբ պահի մեզ գիշերվա խավարից: Այն իննը փոխերից է բաղկացած՝ գիշերվա իննը ժամերից պաշտպանելու համար:

Իսկ թե ինչո՞ւ են կիսատ փոխերը կարգված «իննոցի» հետ՝ պատճառը հետևյալն է: Երբեմն գիշերը վեց ժամով ավելանում է՝ իսկ երբեմն էլ՝ պակասում՝ ինչն ավելանում է ցերեկին՝ և դարձյալ՝ երբ պակասում է ցերեկից, ավելանում է գիշերին: Այս առումով են այսքան փոխեր սահմանված: Եվ սրանով մենք պահպանություն ենք խնդրում բոլոր քսանչորս ժամերի երկրորդ կեսի համար:

Հարց. -Ո՞րն է Հանգստյան ժամի աղոթքի խորհուրդը:

Պատասխան. -Աստված ասաց՝ «Թող լույս լինի, և լույս եղալ» (Ծննդ. Ա 3): Եվ լույսը հույժ բարի էր, որով նորաստեղծ տարրերը մինչև երեկո անարտում ուրախության մեջ էին: Եվ փոքր-ինչ անց, ոչ իրենց կամքով, այլ սնտոի հույսով և աստվածանալու պատրանքով սողորված՝ իրենց առաջնորդ իշխանի հետ ընկան ասականություն ծառայության մեջ, որի համար էլ վշտագին մահը եղավ նրանց հատուցում, իսկ հող դառնալը՝ պատուհաս: Մարդկային բանական ցեղը, այսպիսի անազատ և մերժված վիճակում, հարկադրված սպասում է Հանգստյան գիշերի գալստյանը:

Եղած կարողությամբ, սրտառուչ հառաչանքներով մատուցվում են ժողովված աղոթքները՝ ոչ միայն արդարացի հրամանը կատարելու, ըստ Դավիթ մարգարեի՝ «Օրը յոթ անգամ Աստծուն օրհնել», այլ նաև, որպեսզի սուրբ խաղաղությամբ մահիճ մտնենք: Որովհետև այս նինջը ասվերն է այն մեծ գիշերի, երբ մահվան քնով պետք է հող իջնենք և փտելու

հանձնենք մեր մարմինը՝ հույսով սպասելով մինչև հանդերձյալ առավոտի հարությունը: Այս պատճառով հավաքվում ենք աղոթքի Հանգստյան ժամին, որպեսզի առանց ամոթի և վախի առավոտյան համարձակապես տեսնենք Արդարության Արեգակի լույսը:

Ինչպես վաճառականը, համարձակորեն մեծ ճանապարհ անցնելով ծովերով ու ցամաքներով և վերջապես հասնելով իր հայրենի քաղաքի նավահանգիստը, ավելի է մտահոգվում՝ աչքի առջև ունենալով ընկերների նախանձը, իշխանների ահը, վաճառականների դրժումները կամ ընտանիքի թալանվելը, նույնպես և Աստծու Եկեղեցին հասնելով այս աղոթքի ժամին, որպես մահվան քնի զարհուրանքներով լցված, ավելի շատ է աղոթում խնդրելով պահպանություն գիշերվա համար՝ իր առջև ունենալով գալիք մահվան գիշերվա օրինակը: Չնայած սաղմոսները այլ և այլ տեղերում ասում են. «Այսուհետև մենք խաղաղությամբ կննջենք» (Սաղմ. Դ 9), սակայն, «ննջեցեք խաղաղությամբ և արթնացեք» ասելով ի նկատի ունի հող իջնելը և հանդերձյալ կյանքը:

Այս աղոթքը կարևոր է, որպեսզի դադարենք պեկոծվելուց և ցերեկվա անհանգստությունից ապահովված՝ մտնենք անկողին՝ մտաբերելով անցած օրվա մեր շահածները, մահաբեր թե՞ կենսաբեր են եղել դրանք արդյոք, և մտածել այն ժամի մասին, երբ էլ նելու ենք մեր մարմնից, ու սպասելու ենք Հայտնության մեծ օրվան: Իսկ մնացածի՝ թե՛ քարոզի և թե՛ աղոթքների՝ որոնք հերթականությամբ են ասվում՝ նպատակը նույնն է.

Հանգստյան ժամերգության վերջում՝ ժողովրդին արձակելուց հետո, քահանան «Հանգերուք խաղաղութեամբ...» է ասում՝ որը ցույց է տալիս՝ որ սրանից հետո պետք է ավարտել բոլոր գործերը և հանգիստ քնել: Ննջելուց առաջ ամենահաղթ ու պատվական խաչի նշանով պետք է կնքել մեր զգայարանները, ինչպես գերեզմանն են կնքում, երբ այնտեղ են դնում հավատացյալներին: Նույնպես և մահիճ մտնելիս նույն կնիքով պետք է ամրանալ՝ ասելով. «Սատանայի բոլոր խոռովություններից խաղաղեցրո՛ւ մեր մտքերն ու խորհուրդները այս գիշեր և ամեն ժամանակ»:

Իսկ հանգիստ քնից վեր կենալիս նույն կնիքով անմիջապես պետք է ամրանալ և արթնանալով՝ Հրեշտակների նմանությամբ՝ օրհնությամբ և գովաբանությամբ Տիրոջը խոստովանել՝ Հորը, Որդուն և Սուրբ Հոգուն, այժմ և անսահման հավիտենություն մեջ. ամեն:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

Ժամակարգություն

Ժամերգությունները, ընդհանրապես, «Հայր մեր» աղոթքով են սկսում և ավարտում: Յուրաքանչյուր ժամերգության սկզբում ասվում է այդ ժամին համապատասխանող սաղմոսը: Սաղմոսի առաջին տունը քահանան է ասում՝ իսկ շարունակությունը սարկավազը:

Ժամակարգության հիմքում սկսվածքների կանոնն է դրված՝ ըստ դասերի բաժանման և պաշտոնների կարգի: Դասերը՝ որոնք ամեն օր փոխվում են, կոչվում են ավագերեցի դաս և աշակերտի դաս: Ավագերեցի դասում կարգը վարում է քահանան՝ իսկ աշակերտի դասում՝ սարկավազը:

Յուրաքանչյուր ժամերգության համար գոյություն ունի երեք հանգամանք.

Առաջին՝ յուրաքանչյուր ժամերգություն դիմվում է Սուրբ Երրորդության Անձերից մեկին:

Երկրորդ՝ որոշակի է կատարելու ժամը:

Երրորդ՝ սահմանված է տնօրինական հիշատակը, այսինքն՝ ժամերգությունը եթե ոչ ամբողջությամբ՝ սպա գոնե որոշ աղոթքներով Գրիստոսի որևիցե տնօրինությանն է նվիրվում:

Սաղմոսասացություն

Սաղմոս ասելը քրիստոնյաների մեջ աղոթելու ամենահին եղանակն է, իսկ սաղմոսասացության մեջ հարատևելը անապատականներին է հատուկ:

Սաղմոսները երկու եղանակով են ասվում՝ «Թիվ» և «ձայն»:

«Թիվը» ոչ թե սոսկ պարզ ընթերցում է, այլ թեթևակի մեղեդայնությամբ ընթերցանություն, իսկ «ձայնը»՝ երգեցողություն է՝ որը դաս առ դաս է կատարվում՝ ըստ ձայների:

Սաղմոսները բաժանված են ութ կանոնների և եղանակների և սկսվածքներին են համապատասխանում: Յուրաքանչյուր կանոն իր մեջ որոշակի թվով սաղմոսներ է պարունակում և կրում է այն անունը, որը համապատասխանում է այդ ութ կանոններում պարունակված առաջին սաղմոսի առաջին տողի առաջին բառին: Ըստ այդմ՝ վերջին ձայնը «Երանեալ» է կոչվում՝ իսկ առաջինը՝ «Երկինք պատմեն»: Յուրաքանչյուր կանոնում սաղմոսները հետևյալ թիվն են կազմում.

Վերջին ձայն՝ ԴԿ՝ պարունակում է 17 սաղմոս՝ Ա սաղմոսից մինչև ԺԷ սաղմոսը:

Առաջին ձայն՝ ԱԶ՝ պարունակում է 18 սաղմոս՝ ԺԸ սաղմոսից մինչև ԼԵ սաղմոսը:

Առաջին կողմ՝ ԱԿ՝ պարունակում է 19 սաղմոս՝ ԼԶ սաղմոսից մինչև ԾԴ սաղմոսը:

Երկրորդ ձայն՝ ԲԶ՝ պարունակում է 17 սաղմոս՝ ԾԵ սաղմոսից մինչև ՀԱ սաղմոսը:

Ավագ կողմ՝ ԲԿ՝ պարունակում է 17 սաղմոս՝ ՀԲ սաղմոսից մինչև ԶԸ սաղմոսը:

Երրորդ ձայն՝ ԳԶ՝ պարունակում է 17 սաղմոս՝ ԶԹ սաղմոսից մինչև ՃԵ սաղմոսը:

Վառ ձայն՝ ԳԿ՝ պարունակում է 13 սաղմոս՝ ՃԶ սաղմոսից մինչև ՃԺԸ սաղմոսը:

Չորրորդ ձայն՝ ԴԶ՝ պարունակում է 29 սաղմոս՝ ՃԺԹ սաղմոսից մինչև ՃՆԷ սաղմոսը:

Ընդհանուր՝ 147 սաղմոս: Վերջին երեք սաղմոսները այս ցուցակում չկան: Սաղմոսի յուրաքանչյուր կանոն իր մեջ յոթ ստորաբաժանումներ ունի, որոնք գուբղաներ են կոչվում:

«Գուբղայ» նշանակում է սաղմոսների հավաքածու: «Գուբղայ» բառը՝ նաև՝ գոբղայ՝ գոբղայ և գուբղայ գրությամբ է հանդիպում և ծագում է եբրայեցերեն «գրբուլ» բառից՝ թարգմանաբար՝ սահման: Յուրաքանչյուր կանոն յոթ գուբղաներից է բաղկացած՝ իսկ յուրաքանչյուր գուբղա իր մեջ չուրջ երեք սաղմոս է ընդգրկում՝ և կախված

սաղմոսների ընդարձակութունից՝ այս թիվը մինչև վեցի է հասնում:

Սաղմոսներն էլ իրենց հերթին տների են բաժանված՝ և մեկ գուբլայում եղած տների միջին քանակը քառասունի է հասնում: Կան գուբլաներ, որոնք կազմված են 26 տնից՝ կան որ՝ 74 տնից: Յուրաքանչյուր կանոնում տների գումարը 238 -ից (ԴԿ) մինչև 362 (ԳԿ) -ի է հասնում: Մյուս կանոնները հետևյալ տեսքն ունեն՝ ԲԿ -348՝ ԱԿ -318՝ ԳՁ -314՝ ԴՁ -302՝ ԱՁ -289՝ ԲՁ -280:

Սաղմոսները և շարականները անհրաժեշտ է դաս առ դաս երգել: Սաղմոսների վերջում ասվում է՝ «Փառք Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ. այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն»: Այս հավելագրութունը վերագրվում է Հակոբ Տեառնեղբորը:

Շարականների մասին

Քրիստոնեություն սկզբնական շրջանում գոյություն չունեին պաշտամունքային հատուկ շարականներ ու երաժշտություն՝ և Աստվածպաշտությունը հիմնականում սաղմոսներով էր ուղեկցվում: Հետագայում աստիճանաբար այդ նույն սաղմոսները սկսեցին եղանակներով կատարել՝ բաժանելով այն ութ ձայների: Այնուհետև այլ երգեր ու մեղեդիներ ևս ավելացան, մինչև որ հաստատվեց եկեղեցական երաժշտության և ժամերգությունների այսօրվա կարգը:

Բազմաթիվ սաղմոսներ՝ որ նախկինում եղանակով էին կատարվում, այսօր «թիվ» են ասվում՝ փոխարենը յուրաքանչյուր սաղմոսին համապատասխան նոր երգեր էին հորինվում: Արդյունքում Հայ Եկեղեցում շարականների ութ տեսակ երգեցողություն հաստատվեց՝ դրանք են՝ Օրհնութուն՝ Հարց՝ Մեծացուցէ՝ Ողորմեա՝ Տէր յերկնից՝ Մանկունք՝ Ճաշու՝ Համբարձի: Սրանք համապատասխան սաղմոսներից են վերցված և տարբեր մեղեդիներով են եղանակվում:

«Օրհնութուն» է կոչվում այն երգը՝ որը մարգարեական օրհնություն է համապատասխանում: Սաղմոսարանում այն գրված է ամեն մի կանոնից հետո և կատարվում է գիշերային ժամին: Առաջինը Մովսեսի օրհնությունն է՝ «Օրհնեսցուք զՏէր՝ զի փառօք է փառաւորեալ»: Այս խոսքերով էլ սկսվում է օրհնության շարականը:

«Հարց»-ը երեք մանուկների օրհնությունն է՝ «Օրհնեալ ես Տէր Աստուած Հարցն մերոց...»: Սա առավոտյան ժամին է կատարվում:

«Մեծացուցէ» -ն սուրբ Մարիամ Աստվածածնին նվիրված երգ է, որը հետևյալ խոսքերով է սկսվում՝ «Մեծացուցէ անձն իմ զՏէր...»: Այն առավոտյան ժամին է կատարվում:

«Ողորմեա» -ն նույնպես առավոտյան ժամին է ասվում և վերցված է Ծ-րդ սաղմոսից՝ «Ողորմեա ինձ Աստուած ըստ մեծի ողորմութեան Քում...»:

«Տէր յերկնից» -ը ևս առավոտյան ժամին է երգվում և վերցված է ձԽԸ -րդ սաղմոսից՝ «Օրհնեսցեք զՏէր յերկնից...»:

«Մանկունք» -ը նույնպես առավոտյան ժամին է երգվում ըստ ՃԺԲ սաղմոսի՝ «Օրհնեսցեք մանկունք զՏէր...»:

«Ճաշու» շարականները այդ ժամերի և պատարագի ընթացքում կատարվող այն շարականներն են, որոնք տարբեր սաղմոսներից են քաղված՝ օրվան համապատասխան:

«Համբարձի» շարականը երգվում է երեկոյան ժամին՝ ըստ ՃԻ սաղմոսի՝ «Համբարձի գաչս իմ ի լերինս...»:

Բացի այդ հորինվեցին նաև երաժշտական այլ գործեր՝ որոնք շարականների թվին չեն դասվում, այլ երգ՝ տաղ՝ գանձ և մեղեդի են կոչվում:

Շարական բառը ստուգաբանվում է որպես՝ «չար ական պատուականաց»՝ պատվական՝ ազնիվ քարերի շարան:

Հին ժամանակներում սաղմոսին առընթեր շարականը սաղմոսն ամբողջովին ընթերցելուց հետո չէր երգվում՝ ինչպես այսօր է ընդունված՝ այլ սաղմոսի մի քանի տունն ասելուց հետո շարականի առաջին տունն էր երգվում՝ կրկնելով այն երկու կամ երեք անգամ: Դարձյալ ընթերցվում էր սաղմոսի մի քանի տուն և կատարվում շարականի հաջորդ տունը, և այսպես շարունակ՝ մինչև սաղմոսի վերջին խոսքերը՝ որի հետ կատարվում էր շարականի վերջին տունը:

Օրհնություն մասին

Օրհնություն երբեմն նշանակում է երանություն, բարություն և կյանք: Երբեմն էլ նշանակում է շնորհակալություն, խոստովանություն կամ հայտնություն: Այն օրհնությունը, որով Աստուած օրհնում ենք,

իրականում գոհուած յան, շնորհակալուած յան և խոստովանուած յան արտահայտուած յան է: Իսկ այն օրհնուածները, որով Աստուած է օրհնում մարդկանց՝ կայնք, երանուածները և բարուածներն է ընդգրկում:

Աստուած Հետեյալ կերպ ենք օրհնում. նախ Հայտնում ենք մեր շնորհակալուածները և գոհուածները՝ Իր անվճար երախտութեան համար, այնպէս, ինչպէս վայել է արարածներին՝ այս ամենը Հայտնել իրենց Տիրոջը ոչ որպէս կարտողի, այլ անկարտի, որպէս Աստուած: Ինչպէս ասում են՝ «Օրհնեալ է Աստուած, որ անտես չարեց իմ աղոթքը» (Հմմտ. ԿԵ 20):

Օրհնուած յան երկրորդ եղանակը խոստովանուած յանն ու վկայուած յանն է, որ բարի է բնութեամբ և լեցուն ամեն շնորհներով, անթերի ու երանելի, երջանիկ ու բարեբուխ: Ինչպէս և ասում են՝ «Օրհնեալ ես մեր Հայրերի Տէր Աստուած» (Դան. Գ 52):

Երրորդ եղանակը՝ Հայտնուած յանն է: Հայտնուած յան և խոստովանուած յան այսինքն՝ որ Աստուած Հայտնի է և ոչ քողարկված կամ թաքնված: Ինչպէս ասում են՝ «Օրհնեալ է Աստուած» (Սաղմ. ԿԵ 20) կամ «Փառավորյալ է Նրա Անունը» (Բ Թես. Ա 12):

Օրհնուածները լինում են տարբեր տեսակների: Նախ՝ օրհնուած յան, որով մարդն է մարդուն օրհնում: Ըստ Հետեյալ խոսքի՝ «Օրհնեց Սեղբիսեղեկը Աբրահամին» (տե՛ս Ծննդ. ԺԴ 19):

Երկրորդ օրհնուած յան, երբ մարդիկ Աստուած են օրհնում: Ինչպէս ասում է՝ «Օրհնուած յան և փառք Հորը և Որդուն և Սուրբ Հոգուն»:

Երրորդ՝ որով Աստուած է օրհնում ստեղծվածներին: Ինչպէս Աստուած օրհնեց Աբրահամին՝ ասելով՝ «Աճեցեք և բազմացեք» (տե՛ս Ծննդ. ԼԵ 11): Սրա համար է պատարագիչ քահանան ասում՝ «Որ օրհնում ես նրանց, ովքեր օրհնում են Քեզ Տէր»:

Հարկ է իմանալ, որ օրհնուածները երկու տեսակի են լինում՝ երկնային և երկրային, այն է՝ Հոգևոր և մարմնավոր, անցավոր և անանց: Արդ՝ երկու կտակարաններով երկու օրհնուածներ բաշխեց մարդկանց, ըստ որում՝ Աստուած մարմնի բազմանալը և նյութական հարստութունը Իսրայելացիներին տվեց, իսկ կուսութեամբ ու աղքատութեամբ Հոգու աճը՝ քրիստոնյաներին:

Չորրորդ՝ օրհնուած յան, որով ստեղծվածները նվիրաբերվում և սրբազործվում են: Ինչպէս Պողոս առաքյալն է ասում՝ «Մանավանդ երբ դրանք գոհուած յամբ են ընդունվում, քանի որ Աստուած Խոսքով և աղոթքով

քով ամեն բան մաքուր է» (Ա Տիմ. Դ 45): Այսպէս է՝ քահանայական Հանդերձների, սեղանի, տաճարի, մոմերի և այլ իրերի օրհնութունը, որոնք աղոթքով և օրհնութեամբ սրբազործվում են և ընծայվում:

Հինգերորդ՝ որով արարածները՝ թռչունները և այլ կենդանիները, ծովերը և գետերը օրհնում են Աստուած: Ինչպէս Դանիելն է ասում՝ «Յերեկներ և գիշերներ, Օրհնեցե՛ք Տիրոջը» (Դան. Գ 69): Երկնքի թռչունները, լույսը և խավարը Տիրոջն օրհնում են նրանով, որ Աստուած մեծութունն են Հայտնում՝ կատարելով իրենց գործերը, իրենց ընթացքով ընթանալով, որով Հետևանիստ տարրերի, այսինքն՝ երկնքի և երկրի կամ այլ արարածների տեսութունը օրհնութուն և գոհուած յան է Աստուած: Մանավանդ, որ նրանցով Հայտնի է լինում Արարիչը՝ Աստուած, ըստ Հետեյալ խոսքի՝ «Աստուած աներևույթ Հասկութունները իմանալի կերպով տեսանելի են Նրա ստեղծածների մեջ» (Հռոմ. Ա 20), նաև՝ «Երկինքը պատմում է Աստուած փառքը» (Սաղմ. ԺԸ 2): Այսինքն՝ այս ամենը տեսնելով և խորհելով՝ ճանաչիր դրանց Արարչին՝ Աստուած և օրհնութեամբ գոհացիր Նրանից: Սա է անիստների օրհնութունը:

Վեցերորդ՝ օրհնութուն, որով մարդիկ Հրեշտակներին են օրհնում (տե՛ս Տոբիթ ԺԱ 6):

Յոթերորդ՝ օրհնութուն, որով Հրեշտակներն են օրհնում Աստուածն՝ միշտ ասելով՝ «Օրհնեալ» և «Փառք»:

Ութերորդ՝ օրհնութուն, որով ընծայումից Հետո այլափոխվում է իրի գոյացութունը ըստ Մատթեոս ավետարանչի՝ «Օրհնեց ու կտրեց և տվեց աշակերտներին ու ասաց. «Առե՛ք, կերե՛ք, այս է իմ մարմինը» (Մատթ. ԻԶ 26): Որով Հետև այս օրհնութունից Հետո, Հայտնի է, որ այլևս չմնաց Հացի գոյացութունը, այլ այն Քրիստոսի ճշմարիտ Մարմնի փոխարկվեց:

Իններորդ՝ օրհնութուն, որով աղոթքների, պաղատանքների և օրհնութունների դասակարգումն է նշվում: Ըստ որում սաղմոսի վերնագիրն ասում է՝ «Օրհնութեան սաղմոս», կամ «Օրհնութուն աստիճանաց» և այլն:

Տասներորդ օրհնութունը, որը Մովսեսի օրհնութունն է, կոչվում է նաև Ավագ օրհնութուն: Չնայած որ Հովսեփը նույնպէս օրհնեց իր որդիներին, սակայն Մովսեսը ավագն է բոլոր մարգարեներից: Նաև Մովսեսը դեմ Հանդիման կանգնելով դեմ առ դեմ խոսեց Աստուած Հետ՝ առանց առակների: Միայն Մովսեսը աստուած կոչվեց և ոչ թե գուռ անունով միայն, այլ և գործով էր իշխում վերին ու ստորին արարածներին:

Դարձյալ՝ Մովսեսի օրհնութիւն մեջ է պատմվում աշխարհի վախճանի և վերջին օրհնութիւն մասին՝ մեղավորներին՝ տանջանք և արդարներին պատիվ խոստանալով:

Մաղթանքի մասին

Մաղթանք են կոչվում համառոտ աղոթքները՝ որոնք ժամերգութիւն մեջ օգտագործվում են իբրև աղոթքների հիմնական իմաստը պարունակող բացատրութիւններ: Սրանք նաև ուրիշներին աղոթել թելադրելու համար կատարվող աղոթքներ են:

Մաղթանք ասելու իրավունքն ունեն ավագ պաշտոնյան, ավագերեցը կամ դասի կարգավորողը: Մաղթանք ասողները «ժամօրհնողներ» են կոչվում: Մաղթանքները լինում են օրվան համապատասխան՝ ինչպես՝ տերունական ու սրբերի տոների, կամ պահոց օրերին նվիրված մաղթանքները:

Տերունական տոների մաղթանքը սույլ տոնին է համապատասխանում:

Սրբոց տոների մաղթանքները բարեխոսական են: Նախնայես դիմվում է սուրբ Աստվածածնի բարեխոսութեանը՝ ապա՝ Հովհաննես Մկրտչի ու Ստեփանոս Նախավկայի՝ այնուհետև Գրիգոր Լուսավորչի և հետո միայն այն սուրբի՝ ում հիշատակին է կատարվում:

Գիշերային ժամերգութիւն մեջ պահոց օրերի մաղթանքները ըստ ութ ձայների են որոշված, և յուրաքանչյուր մաղթանքի առաջին խոսքերը սաղմոսներից են քաղված:

Քարոզի մասին

Քարոզել նշանակում է անել ժողովրդին Աստուծո խոսքի Հոգևոր Հացով կամ լուր հռչակել, հրապարակել, հրատարակել, ծանուցանել, համբավել: Ինչպես Աստված Հրամայեց Եսայի մարգարեին քարոզել, այսինքն՝ ժողովրդին ծանուցանել՝ ազդարարել:

Քարոզները նաև աղոթքների կոչեր են՝ և ասվում են նախ՝ աշխարհի խաղաղութիւն՝ եկեղեցու հաստատութիւն՝ սուրբ և ուղղափառ եպիս-

կոպոսների՝ հայրապետի՝ ապա՝ վարդապետների՝ քահանաների՝ սարկա՝ վագների՝ դպիրների և եկեղեցու ուխտի մանուկների համար: Քարոզի ժամանակ հիշատակվում են նաև աշխարհի թագավորներն ու իշխանները՝ առհասարակ ամբողջ ժողովուրդը և ի Քրիստոս ննջածները:

Բարեխոսութիւն մասին

Սուրբ են կոչվում նրանք, ովքեր Աստուծո հաճելի կյանքով ապրեցին, կամ նահատակութեամբ վկայի մահը ընդունեցին:

Ճգնալոր են կոչվում նրանք, ովքեր աստանայի դեմ պատերազմելով ճգնեցին և հանուն Տիրոջ բազում վշտերի ու նեղութիւնների համբերելով՝ հաղթեցին:

Բարեխոսական աղոթքների պատճառը կայանում է հետևյալում. երբ անհատը, իր մեղքերի ծանրութեանը գիտակցելով, չի համարձակվում որևէ բան խնդրել Աստուծո Ամենագոր Տերութեանից, ապա դիմում է սրբերի ու ճգնալորների միջնորդութեանը՝ ասելով՝ «Նրանց աղոթքներով ու բարեխոսութեամբ ողորմիր մեզ», որպեսզի Տերը նրանց միջնորդութեամբ ողորմի:

Հարցեր պաշտամունքի մասին

Հարց. -Ինչո՞ւ է եկեղեցում պաշտամունքը երկու դասերով ընթանում: Պատասխան. -Որովհետև, երկդասյա էին տաճարում Դավթի կարգած երգիչները՝ ովքեր ամեն օր՝ գիշեր-ցերեկ՝ քսանչորս ժամ պաշտում էին Տիրոջը:

Ինչպես հայտնի է Աստիի ու Կորխի սաղմոսներից՝ Հին տաճարում սաղմոսերգութեանը դաս առ դաս էին կատարում: Նույն օրինակով է նաև Եկեղեցին երկու դասեր կարգել:

Մեկ այլ իմաստով նշանակում է՝ նախ՝ հրեաները, ապա՝ հեթանոսները: Դարձյալ՝ նախ՝ վերին, ապա՝ ստորին պաշտոնյաները:

Նաև՝ հանդերձյալում լինելու են երկու որմեր՝ մեկը կազմված հրեշտակներից, մյուսը՝ մարդկանցից, որպես Սուրբ Երրորդութիւն հա-

վիտյան փառաբանողներ:

Երբեմն երկու դասերը միաձայն են երգում՝ ինչպես օրինակ՝ «Փառք ի բարձունան» և այլ երգերում: Սա հրեաների ու Հեթանոսների միությունն է ցույց տալիս՝ որպես մի հոտ և մի պաշտամունք: Դարձյալ խորհրդանշում է՝ որ Հանդերձյալ կյանքում խառնվելու են հրեշտակների հետ այն մարդիկ, ովքեր լրացնելու են ընկած սուրբ կույտերի տեղը:

Ընդհանրապես շարականը երկու անգամ է ասվում՝ որովհետև հոգի ու մարմին ենք: Իսկ երեքի դեպքում Սուրբ Երրորդությունն է ուղղվում:

Հարց. -Ինչո՞ւ ենք միաձայն երգում:

Պատասխան. - Տերունական տոներին միաձայն ենք երգում՝ որովհետև առաջ Ադամը հրեշտակների հետ էր օրհնում Աստծուն՝ իսկ հետո բաժանվեց՝ սակայն Քրիստոսով դարձյալ հողակապվեց նախկին օրհներգություններին հարմարապես: Այս է պատճառը՝ որ կիրակի օրերին միասին «ձայնի» ենք երգում՝ իսկ այլ օրերին «թիվ» ենք ասում:

Նաև՝ Տիրոջ ծննդյան օրը հրեշտակները ձայնակից էին հովիվներին:

Երրորդ՝ Տիրոջ հարությունը հրեաներն ու Հեթանոսները՝ մեռյալներն ու կենդանիները միաբան էին:

Չորրորդ՝ Տիրոջ երկրորդ գալուստին մարդիկ միաձայն կլինեն հրեշտակների հետ:

Իսկ երկու դասերը վկայում են՝ որ այսօր գանազանվում են հրեշտակներն ու մարդիկ՝ երկինքն ու երկիրը:

Հարց. -Ինչո՞ւ է միայն մի սարկավազ քարոզում:

Պատասխան. -Ինչպես յուրաքանչյուր դասից միայն մեկն է սաղմոսում՝ այնպես էլ այստեղ՝ երկու դասերից միայն մեկն է քարոզում:

Երկրորդ՝ Մովսեսը միայնակ աղաչում էր ամբողջ ժողովրդի համար:

Երրորդ՝ մեր Տերը աղոթում էր ամբողջ մարդկությունը համար: Եվ նույնն է խորհուրդը, երբ մեկը պատարագում կամ աղոթում է ուրիշների համար:

Չորրորդ՝ սարկավազը խորհրդանշում է Սուրբ Հոգին, Ով լուսբարեխոս է լինում մեզ մեր հեծեծանքներում:

Ընթերցվածք և Հավատամք

Հարց. -Ինչո՞ւ ենք նախ մարգարեական ու առաքելական խոսքերը կարդում՝ ապա նոր միայն՝ Ավետարանը:

Պատասխան. -Որովհետև մարգարեները կանխասացին Միածնի գալուստն ու այլաբանորեն այդ մասին գրեցին՝ ինչը հետագայում սուրբ առաքյալների միջոցով մեզ ծանուցվեց: Այդ է պատճառը՝ որ նախ՝ նրանց գրվածքներն ենք ընթերցում և այնուհետև՝ Ավետարանը:

Սրանից հետո ասում ենք «Հավատամք»-ը՝ որը ստուգապես և աներկբայորեն Սուրբ Հոգու կողմից է շնորհված՝ սուրբ Աթանաս Հայրապետի միջոցով, Նիկիայի սուրբ ժողովի ժամանակ՝ որպես ուղղափառ Հավատի լուսաճաճանչ դավանություն:

Իսկ համառոտ այն խոսքը՝ որ «Հավատամք» -ից հետո ավագ քահանան է ասում՝ հետևյալն է.

«Իսկ մեք փառաւորեցուք՝ որ յառաջ քան զյաւիտեանս երկիր պագանելով Սրբոյ Երրորդութեանն և Միոյ Աստուածութեանն՝ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ՝ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտեանից, ամէն»

(Իսկ մենք փառավորում ենք Նրան՝ Ով Հավիտենականությունից առաջ է. երկրպագելով Սուրբ Երրորդությունը և Մի Աստվածությունը՝ Հօրը՝ Որդուն և Սուրբ Հոգուն՝ այժմ և միշտ և Հավիտյանս Հավիտեանից, ամեն): Սա մեր սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի խոսքերն են՝ որոնք իր ձեռքով Հավելեց «Հավատամքին» այն կարդալուց հետո՝ որպես Հաստատություն Հավատի և կնիք՝ ուղղափառություն: Սրանից հետո ասվում է քարոզ՝ աղոթքներ՝ որոնցով էլ եզրափակվում է:

Հարց. -Ինչո՞ւ են եկեղեցում ընթերցում նախ մարգարեական գրքերը՝ այնուհետև առաքելական թղթերը՝ ապա՝ Ավետարանը՝ և հետո՝ «Հավատամք»-ը:

Պատասխան. -Ասենք՝ որ մարգարեները՝ իբրև կանխասացներ՝ նախապես պատմեցին Բանի մարդեղություն և մարդկանց փրկության մասին՝ իսկ առաքյալները, որպես ականատեսներ՝ վկայեցին դա: Իսկ կանխասելը նախորդում է վկայելուն:

Դարձյալ՝ մարգարեները հեռվից՝ իսկ առաքյալները մոտիկից տեսան մարմնացած Բանին: Այս պատճառով էլ տեղերը փոխում ենք. մարգարեությունները եկեղեցու մեջ ենք ընթերցում՝ իսկ առաքելական

թղթերը՝ բեմի մոտ:

Դարձյալ՝ մարգարեները սերմանեցին՝ իսկ առաքյալները Հնձեցին: Նաև՝ մարգարեները խոսեցին՝ իսկ առաքյալները կատարեցին:

Դարձյալ՝ այստեղ՝ նախ՝ օրինակը՝ Հետո ճշմարտությունն ենք իմանում՝ և ապա այնտեղ՝ բեմի վրա՝ առանց ընդմիջման ընթերցվում է Ավետարանը՝ որովհետև ավետարանիչն ասում է՝ «Եվ ամենքը Աստծուց ուսած կլինենք» (Հովհ. 2 45):

Մոմ վառելը և խնկարկելը

Հարց. -Ի՞նչ է նշանակում Ավետարանի «օրթի» -ն՝ մոմ վառելը և բուրվառ գցելը:

Պատասխան. -Մրանք օրենքի խորհուրդն ունեն: Երբ Տերը Սինա լեռան վրա իջավ, փող Հնչեց՝ որոտ լավեց՝ Հուր և ծուխ ելավ՝ որից Հետո Մովսեսին արվեցին պատվիրանները: Նույնը և այստեղ. որոտի փոխարեն բարձրաձայն «օրթի» ենք ասում՝ որ նշանակում է՝ մոտեցե՛ք: Եվ ինչպես որ Իսրայելի ժողովուրդը մոտեցավ լեռանը՝ այնպես էլ մեզ է անհրաժեշտ ոտքի կանգնել՝ առաջ գնալ ու լսել:

Բուրվառի ձայնը փոխարինում է փողի ձայնին՝ իսկ ճրագը՝ կրակին, նաև Մովսեսի դեմքից ցրացող լույսին, խունկը՝ ծխին՝ գրակալն ու բեմը՝ բազմություն Համար անմատչելի Սինա լեռանը, իսկ գրակալի ծածկոցը՝ այն ամպին, որը ծածկեց Մովսեսին:

Մեկ այլ իմաստով գրակալը խորհրդանշում է նաև Մովսեսին, ով Աստծուց պատգամներ ընդունելով՝ ժողովուրդին էր փոխանցում, իսկ գրակալի ծածկոցը՝ օրենքի քողին: Նաև խաչն է խորհրդանշում և Քրիստոսի խաչի վրա քարոզելը:

Շուրջառը Մովսեսի լուսավոր քողի օրինակն է, Ավետարանը՝ երկու սախտակների, իսկ ընթերցումը՝ աստվածխոտություն օրինակը:

Ընթերցող սարկավազը միջնորդ Հրեշտակն է կամ Մովսեսը՝ որ ժողովուրդի խնդրանքով Հայտնեց Աստծու պատվիրանները՝ ըստ Հեսեվյալ խոսքի՝ «Դո՛ւ խոսիր մեզ Հետ՝ և մենք կՀնազանդվենք: Աստված թող չխոսի մեզ Հետ» (Ելք Ի 19): Այս իմաստով է սարկավազը նախ քահանայի առաջ ընթերցում՝ որպես թե նրանից է սովորում, և ապա՝

դառնում ժողովուրդին:

Ժողովուրդի գլխաբաց կանգնելը նշան է, թե բաց են սրտերը Արարչի Հրամանների Համար, իսկ ձեռքերը իրար Հպած պահելը նշանակում է՝ «Մտա եմ ու Հնազանդ»: Երկու ոտքերը մեկտեղ կցված կանգնելը նշանակում է, որ նեղ է Արքայություն ճանապարհը:

Բուրվառի խորհուրդը

Բուրվառը բազում խորհուրդներ ունի: Նախ՝ ըստ ոմանց՝ բուրվառը Քրիստոսի մարգեղությունն է նշանակում՝ Հուրը՝ աստվածությունը՝ իսկ ծխումը՝ Սուրբ Հոգու բուրումն է: Նրա երեք շղթաները երեք գոյացություններն են: Վերին ագույցը նշանակում է միություն՝ զանգակները առաքյալներն են՝ իսկ սարկավազները քարոզիչների օրինակն են:

Դարձյալ՝ բուրվառը Կույս Մարիամն է՝ Հուրը՝ նրանում բնակված Աստվածությունը՝ իսկ կրակին մոտեցրած խունկն ու բուրած Հոտը՝ մարմնի միությունն է Բանի Հետ ու աշխարհով մեկ տարածված անուշահոտությունը: Երեք շղթաները նրա երեք պատիվներն են՝ որոնք են՝ կույս՝ մայր և ծնող Աստծու՝ որ առաքյալների քարոզությամբ Հնչեց բովանդակ տիեզերքում:

Դարձյալ՝ բուրվառը մեր սիրտն է՝ խունկը՝ աղոթքը՝ Հուրը՝ ջերմ սերը:

Բուրվառի նյութերի նշանակներն են. ոսկին՝ մեր Հավատը՝ արծաթը՝ սուրբ վարքը՝ պղինձը՝ Աստծու երգերին վարժված Հնչող ձայնը՝ երկաթը՝ խաբը՝ որ ՋահՋահուտ է ստոր ախտերը: Իսկ միմյանց միակցված երեք շղթաները շնչի՝ մարմնի ու Հոգու սերտ դաշնություններն են արտահայտում: Վերին ագույցը իմացական Հոգին է՝ իսկ ներքին կառույցը՝ մարմնի բնությունը: Բռնատեղին՝ որ վերին մասում է՝ մեր Հիշողությունն է՝ իսկ բուրվառը իր ամբողջության մեջ՝ առ Աստված ուղղված մեր կատարյալ ընթացքը՝ որը՝ առնելով ձեռքի մեջ՝ միշտ Աստծուն ենք մատուցում:

Դարձյալ՝ բուրվառը բովանդակ արարչագործությունն է խորհրդով դանդում այսինքն՝ երկիրը՝ երկիրը և մյուսները՝ ինչպես և ասվեց:

Կոչնակի մասին

Ժամհարի ազդարարութիւնը Գաբրիելի փողի օրինակն է, այսինքն՝ լուստ հրեշտակների խոսքը փողի գոչմամբ, իսկ մարմնատանջ հոգնութեամբ վաստակած հանգիստ մահիճը թողնելը և փուլթով աղոթատեղի հասնելը նշանակում է՝ թողնել հողաթափալ և մարմնական ջանքերով ապրած կյանքը և համընդհանուր հարութեամբ հասնել դատաստանի ատյանին:

Մենք էլ, հարութեան խորհրդի օրինակով, վեր ենք կենում ու գնում եկեղեցի և խոնարհվում Քրիստոսի առջև՝ և՛ հիշելով մեր մեղքերը, դատապարտում ենք ինքներս մեզ ու մեծ հառաչանքներով Քրիստոսից ողորմութիւն խնդրում:

Նաև Մինա լեռան վրա հնչած փողի ազդարարութեան օրինակն է և նշանակում է Սուրբ Հոգու ազդեցութիւնը մարգարեների վրա՝ նրանց, ովքեր բարձրաձայն փողով, բարձր լեռան վրա կանգնած՝ Միտի ավետիան էին փռում:

Մեկ այլ դեպքում այն առաքյալների ու ավետարանիչների խոսքի հետ է առնչվում, ովքեր քաջաբար հնչեցրին փողերը, որպէս ժամամուտ տիեզերքին: Նաև ննջեցյալների համընդհանուր հարութեան մասին հանդերձյալներին է ազդարարում:

Երբ Նոյը Աստուծոց տապան կառուցելու հրաման ստացավ՝ որովհետև մարդկանց պատճառով ջրհեղեղ էր լինելու աշխարհում՝ և այն գրեթէ հարյուր տարում կառուցեց, ապա կամենալով հավաքել բոլոր կենդանիներին վերցրեց փայտե ժամահարը և հնչեցրեց: Եվ երբ նրան մոտեցան կենդանիները՝ գազանները՝ ընտանիները և սողունները՝ ապա մաքուր կենդանիներից վերցրեց յոթական՝ իսկ անմաքուրներից՝ երկուական ու մտցրեց տապան՝ որոնք և փրկվեցին ջրհեղեղի ջրերից:

Նմանապէս և այժմ սուրբ Եկեղեցին է աշխարհի ծովում լողացող տապան՝ իսկ մենք ժամհարի հնչեցրած զանգով հավաքվում ենք եկեղեցում՝ սրբերով ու անտուրբերով՝ մեղավորներով ու արդարներով հանդերձ և փրկվում մեղքերի ջրհեղեղից:

Դարձյալ՝ ինչպէս որ Մովսէսը երկու փող պատրաստեց՝ որոնք հնչեցնում էին քառասունամյա երթի ընթացքում՝ նույնպէս և մենք՝ զանգի ղողանջը լսելիս՝ եկեղեցի ենք գնում՝ ուր չկա չարի համար

բնակավայր՝ և այնտեղ հանդարտվում ենք մարմնով ու աղոթում: Եվ ինչպէս որ ոտքերով եկեղեցի ենք գնում՝ այնպէս էլ մտքով երկինք ենք ելնում՝ դեպի հույս մեր և Առաջնորդին՝ Քրիստոսին՝ մեր աղոթքները նվիրելով՝ հանգստանում ենք այնտեղ՝ ուր ամենևին չար չկա և սրբերի ու հրեշտակների բնակավայրն է:

Այլ լեզուներից փոխառած բառերը

Հարց. -Ի՞նչ է նշանակում «այլուի» -ն՝ որն ասվում է նախքան Ավետարանի ընթերցումը:

Պատասխան. -«Այլուի» -ն երբայցեքեն բառ է, որը միանշանակ գործածում են և՛ երկնավորները, և՛ երկրավորները: Ըստ Հովհաննէս ավետարանչի՝ «Լսեցի ինչպէս բազմութեան մի բարձր ձայն երկնքում, որ ասում էր «Այլուի...» (Հայտ. ԺԹ 1): Իսկ սաղմոսասացութիւնը մարդկանց երգեցողութիւնն է: Հետևաբար «Այլուի» -ն սաղմոսին առընթեր ասելով՝ նշանակում է, որ հրեշտակները և մարդիկ միաբանված՝ օրհնում են Աստծուն: Ուստի, երբ «Այլուի» ենք ասում, ապա դրան հաջորդում է սաղմոսասացութիւնը:

«Այլուի» -ի մեկնութիւնը

Երբայական մեկնութիւն՝ «Այլ» նշանակում է Հայր, «լու»՝ Որդի, «իս»՝ Հոգի:

Դարձյալ՝ «Այլ» նշանակում է Հայտնել գոյութիւն, «էլ»՝ Աստված, «ուի»՝ օրհնեցե՛ք և գովեցե՛ք Աստծուն:

Դարձյալ՝ «Այլ»՝ օգնիր, «լու»՝ ինձ, «իս»՝ Տեր:

Դարձյալ՝ «Այլ»՝ փրկիր, «լու»՝ ինձ, «իս»՝ Աստված:

Յոթանասուներկու թարգմանիչները թարգմանեցին որպէս՝ «Գովաբանեցեք Տիրոջը», հույները՝ «Գովաբանեցեք որ էն», իսկ ասորիները՝ «Փառք Քեզ Աստված»: Դարձյալ՝ ըստ ոմանց նշանակում է՝ «Օրհնութիւն ի բարձրունա», ինչպէս նաև՝ «Օրհնեցեք Տիրոջը»:

Հարց. -Ի՞նչ են նշանակում այլ լեզուներից փոխառած՝ «Ովսան»

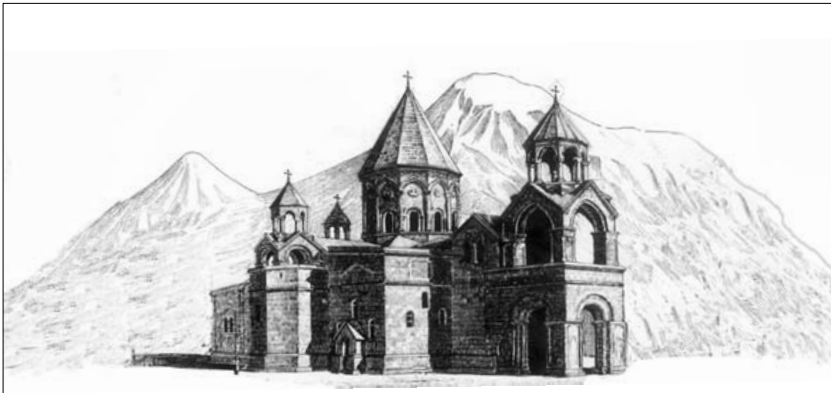
նա»-ն՝ «Պռոսպերումե» -ն և մյուս բառերը:

Պատասխան. -«Ուխտանա» -ն եբրայեցիներն լեզվից թարգմանվում է՝ փրկութիւն: Իսկ «պռոսպերումե» -ն հունարեն է և նշանակում է՝ դեպի վեր՝ նայեցեք: Դարձյալ՝ «Պռոսպերումե» -ն թարգմանվում է նաև՝ «Ուղիղ դիմացդ նայիր», կամ «Վեր բարձրացրեք ձեր ձեռքերը»:

«Օթէոս» -ը թարգմանվում է՝ Աստված: «Օրթի» բառը թարգմանվում է որպես «ունկնդրեցեք» կամ «ոտքի ելեք»: «Պրոս Օթէոս» -ը թարգմանվում է որպես «Աստված ասում է» կամ ըստ ոմանց՝ «Աստված հողեղենների հետ է խոսում», ինչպես նաև՝ «Դեպի Քեզ Տեր Աստված մեր»:

Սրանք խաչի վրա կախված եռալեզու՝ եբրայերեն՝ հունարեն և լատիներեն գրության խորհուրդն ունեն: Ուստի պատարագի ժամանակ հիշատակվում է եբրայեցիներն ու հունարենը՝ որոնք են «այելուխա» -ն և «պռոսպերումե» -ն՝ իսկ լատիներենի փոխարեն այն լեզուն է գործածվում՝ որով մատուցվում է պատարագը:

Ինչ վերաբերում է պատարագի ինը «Տէր ողորմեաներին» և «Երեքարբեան» օրհնութիւններին՝ ապա դրանք երեք եռյակների բաշխված վերին ինը դասերի խորհուրդն ունեն: Իսկ քչոցը՝ խորհրդանշում է վեցթևանի սերովբեներին: Մովսեսի ցուցումով քերովբեները դրվեցին քավության խնկամանի վրա՝ իրենց թևերով կափարիչի վրա հովանի անելու համար:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Եսայի վարդապետի խոսքը

Բոլոր այս ժամերին Եկեղեցին արթուն վիճակում Քրիստոսի գալստյանն է սպասում: Այսպես է ասում նաև Դավիթ մարգարեն. «Օրվա մեջ յոթն անգամ Քեզ պիտի օրհնեմ Քո արդար դատաստանի համար» (Սաղմ. ձժԸ 164):

Կանոնական աղոթքների նման սահմանումը ունեն բոլոր Եկեղեցիները: Սա երկար ժամանակ, մեր ինքնակալ թագավորների օրոք պահպանվեց նաև մեր եկեղեցում, իսկ երբ հալածողները գորեղացան, մեր ազգը վտանգներից ու հարկահանութիւններից ուժասպառ՝ այլևս չկարողացավ ըստ կարգի ու սահմանված ժամերի մեկտեղ աղոթել, այլ երկու և երեք ժամերի աղոթքներն էին միասին կատարվում:

Եվ որովհետև հոգով աուլեցուն էին մեր առաջին Հայրերը, ժամերգութիւնների ու աղոթքների շուրջ գրառումներ թողեցին, որպեսզի թերևս հետագայում վերականգնվեն:

Խաղաղ և օրինավոր իշխանութիւնների օրոք եկեղեցում կատարվում էին բոլոր՝ յոթ ժամերգութիւնները, որին միայն արժանավորներն էին մասնակցում, և Առաքյալների օրերից հաստատված՝ գոյութիւն ունի գավիթը, որը ապաշխարողների տեղն է, քանի որ անմաքուրներին եկեղեցին չի ընդունում, այլ պատարագի ահավոր խորհրդի պահին նրանց, ունկնդիրների հետ միասին, դուրս էին հանում գավիթ: Սարկավազը դռնապահ էր կարգված, որպեսզի արգելվի նամանների մուտքը եկեղեցի: Եվ այս մեծ ամոթ էր, որով գործվում էր թողութիւնը, երբ Արքունական Տաճարից և լուսերամ դասից Հայտնապես բանադրվում էին դեպի անապատի տանջանքները:

Հետագայում եկեղեցու առաջնորդները, նկատի ունենալով ոմանց սկարութիւնը, որոնք չէին կարողանում հրապարակալ գավիթ դուրս գալ, մեղմացրեցին այս արգելքը և իրավունք տվեցին բոլորի հետ միա-

սին աղոթել: Սակայն սարկավազի Հրամանը անխափան մնաց, որպեսզի նա, ով այդպիսի խոնարհություն ունի, դուրս գա գավիթ, իսկ եթե չի կամենում, մնա ներսում և աղոթի:

Հորդորական խոսք Հոգեպես արիացած գինվորությանը

Այսուհետ գգոն լինենք և մաքրենք մեր Հոգիների պատմուճանը՝ լվանալով չարից մեր մտքերն ու խղճմտանքը՝ որպեսզի արժանապես կանգնենք Քրիստոսի՝ մեր Աստծու առջև ու ողորմության շնորհը գտնենք իր ժամանակին: Եվ չնմանվենք այն ծուլացողներին՝ որոնց մասին Դավիթ մարգարեն ասում է՝ «Ննջեցին և ոչինչ չգտան» (Սաղմ. ՀԵ 6): Այլ նախանձախնդիր լինենք սրբերից ամենաարիներին՝ ովքեր ամեն ժամ՝ նեղության՝ վշտի և տառապանքների մեջ լինելով՝ ոչ միայն չզաղարեցին աղոթել՝ այլ և գիշեր-ցերեկ անխոնջ հսկում էին:

Իսկ մենք՝ որ խաղաղության ու անդորրության մեջ ենք՝ ծուլանում ենք անզամ անհրաժեշտ աղոթքները կատարել: Իսկ սրանում հարատևող ընտրյալների համար քնելն ավելի դժվար էր՝ քան արթուն մնալը՝ իսկ արթնությունն ավելի սիրելի էր՝ քան նիրհելը: Իսկ մենք, այս ամենն ամբողջովին թողնելով՝ ներհակորեն ենք վարվում. ննջելը գերադասում ենք արթնությունից՝ որովհետև երբ անզգայաբար ննջում ենք՝ չենք խորհում:

Դարձյալ արթնության և աղոթքի մասին:

Երբ արթուն ենք լինում, մտաբերում ենք մտացածին կարիքների մասին բոլորովին մոռանալով վիհը՝ որը մեր ոտքերի տակից ձգտում է մեզ կուլ տալ՝ իսկ չնչին նեղության դեպքում բերանբաց դեգերում ենք: Եվ ոչ միայն այս՝ այլև աղտոտ խորհուրդներով տարուբերված՝ ծփում ենք՝ ինչը մթնեցնում է մեր լուսավոր միտքն ու նաեմացնում մաքրափայլ Հոգին՝ որի պատճառով այսպես արթուն մնալը եղկելի է դառնում: Որովհետև նրա համար՝ ով գիշերն անքուն մնալով շարունակ հարում է չարին՝ ավելի լավ է ննջել՝ քան այսպիսի արթնությամբ բանական միտքն անբանության փոխարկել:

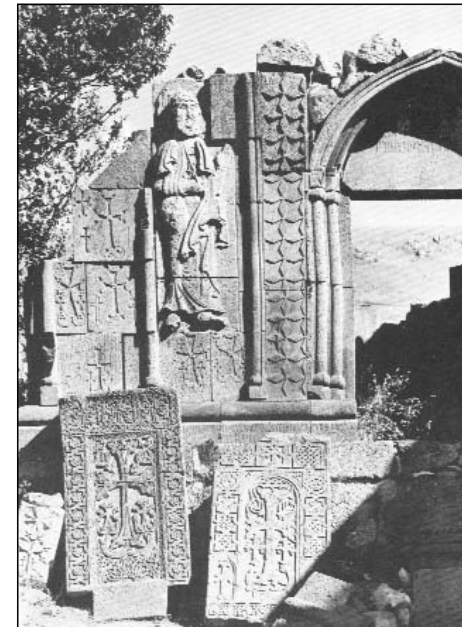
Անհրաժեշտ է նախանձախնդիր լինել բարուն և ճշմարտությամբ մեր անձերն արթնացնելով գնալ եկեղեցի՝ ժամերգությանը մասնակցելու՝ և հեղձուցիչ Հոգով աշխարհական գործերով չզբաղվել՝ այլ անզ-

բաղ ու անձանձրույթ խորհրդով Աստծու առջև կանգնել՝ անձերի շահի և տեսողների օգուտի համար: Եվ մարմնավոր Հոգսերը պատճառ չբերել՝ քանզի դանդաղաշարժների ու ծուլերի համար փակ է Երկնքի արքայության դուռը:

Աղաչում եմ՝ արիացե՛ք և փութացե՛ք՝ որովհետև եթե չկարողանանք լիարժեք կերպով կատարել Տիրոջ Հրամանը՝ որ ասում է՝ «Ամեն ժամ պետք է աղոթել և չձանձրանալ»)տե՛ս Դուկ. ԺԸ 1(գոնե անհրաժեշտից չխուսափենք և առանց աղոթքի օրը չանցկացնենք՝ այլ ժրջանությամբ հաստատուն կենանք՝ որպեսզի Հանդերձյալ բարիքներին՝ անճառելի ու անպատմելի ուրախությանը՝ հասնել կարողանանք:

Շնորհներով և մարդասիրությամբ մեր Տիրոջն ու Փրկչին՝ Հիսուս Քրիստոսին՝ Որին վայել է փառք՝ իշխանություն ու պատիվ՝ այժմ և միշտ և հավիտյան հավիտենից: Ամեն:

ՎԵՐՉ

ՅԱՆԿ ՕԳՏԱԳՈՐԾԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

1. «Աստվածաշունչ», Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 1994 թ.
2. «Ժամագիրք»
3. «Մեկնություններ ժամակարգություն», Զմյուռնիա, 1759 թ.
4. Գաբրիել Ավետիքեան, «Բացատրություն շարականաց», Վենետիկ, 1814 թ.
5. Նորայր Արք. Պողարյան, «Միապետություն», Նյու Յորք, 1990 թ.
6. Աբել Արք. Մխիթարեանց, «Պատմություն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցոյ», Վարչապետ, 1874 թ.
7. «Արարատ» ամսագիր, ս. Էջմիածին, 1915-1917 թթ.
8. Խոսրով Անձեւացի, «Մեկնություն ժամակարգություն», Կ. Պոլիս, 1840 թ.
9. Մաղաբիա Արք. Օրմանյան, «Հայ եկեղեցոյ ծիսագրությունը», «Հայ խոսնակ» ամսագիր, 1933-1936 թթ.
10. Խոսրով Անձեւացի, «Մեկնություն աղօթից», Կ. Պոլիս, 1730 թ.
11. Գրիգոր Տաթևացի, «Գիրք Հարցմանց», Կ. Պոլիս, 1729 թ.

**Օգտագործած ձեռագրեր
Երևանի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարան**

- 9446 Աստուածաբանական Հանրագիտարան
 717 Կարգաւորութիւն Հասարակաց աղօթից
 10199 Օրէնք ՅԺԲ Հայրապետացն վասն ժամասացութեան
 6562 Վասն Հասարակաց աղօթից
 1979 և 2018 Պօղոս Տարօնացի Բացատրութիւն ժամակարգութեան աղօթից
 7117 Վասն Ալէլուին մեկնութիւն
 8106 Վասն բուրվառին
 1888 և 4853 Ստեփանոս Սիւնեցի «Ի խորհուրդ եկեղեցոյ»

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Մուտք 5
 Նախաբան 11
 ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԱՍԱՆ ԱՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԸ 13
 Երկրպագություն դեմքով դեպի արևելք, Աստծու պարգևը Հայ ազգին,
 Սուրբ Եկեղեցին ընդհանրական աղոթքի վայր, Եկեղեցի
 ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ՀՍԿՄԱՆ ՄԱՍԻՆ 21
 Գիշերային ժամ, «Տէր շրթանց»-ի մասին, «Տէր՝ զի բազում», «Յիշեսցուք
 ի գիշերի», «Զարթուցեալք», «Տէր ողորմեա», «ԶՔէն Գոհանամք», Սաղմոսների
 կանոնը, Սաղմոսների բացատրությունը, Կանոնադուխ, Օրհնությունները,
 «Թագաւոր յաւիտեան», «Ալէլուիա»
 ԱՌԱՎՈՏՅԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ 36
 «Երեք մանուկներ» երգը, «Հարց», «Երեք մանուկներ» -ի երգի մեկնությունը,
 «Մեծացուցե՛ք, Յուդաբերների Ավետարանը, «Ողորմեա», «Տէր յերկնից», «Փառք ի բարձունս», Առավոտյան երգ, Սուրբ Աստված, «Մանկունք», «Սիրեցի», Արարչական երգ
 ԱՐԵՎԱԳԱԼԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ 63
 ՃԱՇՈՒ ԵՐՐՈՐԳ ԺԱՄ 67
 Սուրբ Հոգու գալուստը Երրորդ ժամին, Սուրբ Հոգու շնորհները
 ՃԱՇՈՒ ՎԵՑԵՐՈՐԳ ԺԱՄ 71
 ՃԱՇՈՒ ԻՆՆԵՐՈՐԳ ԺԱՄ 74
 ԵՐԵԿՈՑԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ 77
 «Խոնարհեցո», «Ապրեցո», Մեսեղի, «Համբարձի», «Որ բնակեալ է»
 ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ 85
 «Շնորհի՛ր մեզ Տեր», «Տերն է իմ լույսը»
 ՀԱՆԳՍՏՅԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ 88
 ՀԱՎԵԼՎԱԾ 91
 Ժամակարգություն, Սաղմոսասացություն, Շարականների մասին, Օրհնու-
 թյուն, Մաղթանք, Քարոզ, Բարեխոսություն, Հարցեր պաշտամունքի մասին,
 Ընթերցվածք և Հավատամք, Մոմ վառելը և խնկարկելը, Այլ լեզուներից փոխա-
 ռած բառերը, «Ալէլուիա», Բուրվառի խորհուրդը, Կոչնակի մասին
 ՎԵՐՋԱԲԱՆ 106
 Եսայի վարդապետի խոսքը, Հորդորական խոսք Հոգեպես արիացած
 վիավորությունը
 Ցանկ օկտագործած գրականություն 109

**ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆ**

**ՄՈՎՍԵՍ ՔԵՐԹՈՂԱՀԱՅՐ, ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍՅՈՒՆԵՑԻ,
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՕՋՆԵՑԻ, ՊՈՂՈՍ ՏԱՐՈՆԱՑԻ,
ԵՍԱՑԻ ՆՁԵՑԻ, ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՑԻ,
ՄԱՏԹԵՈՍ ԴՊԻՐ**

Աշխատասիրութեամբ՝ Արամ Դիլանյանի

**Խմբագիրներ՝ Վարդան Դևրիկյան
Աննա Մկրտչյան**

Սրբագրիչ՝ Վանուհի Եղիշյան

**Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու
Քրիստոնեական Դաստիարակութեան
և Քարոզչութեան Կենտրոն**

**ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
1997**